

FORSVARET
Forsvarets høgskole

Sivilisering av militær logistikk

- et dilemma med hensyn til krigens folkerett?

Celine James Eriksen

Masteroppgave
Forsvarets høgskole
Høst 2016

Forord

Denne oppgaven er skrevet som en del av det erfaringsbaserte masterstudiet ved Forsvarets høyskole høsten 2016.

Det er en rekke personer som har bidratt med mange og verdifulle innspill som har gjort mitt arbeid mulig å gjennomføre. Jeg vil først og fremst rette en spesiell takk til mine to veiledere, PH. D Tore Listou, og jurist Sigrid Redse Johansen ved Forsvarets stabsskole, for gode råd og faglige innspill gjennom hele prosessen.

Videre vil jeg takke Sjøkrigsskolen for lån av kontor de siste 4 månedene, og ikke minst logistikkavdelingen med Bjarte, Christer, Helge Olav, Olav og Trond for god stemning og faglige diskusjoner.

Til sist vil jeg takke mine respondenter for deres tid, imøtekommenhet og åpenhet. Uten deres velvilje til å dele erfaringer og kunnskap hadde denne oppgaven ikke blitt til.

Alle vurderinger i denne oppgaven står for min regning.

Bergen 27. november 2016.

Celine James Eriksen

Sammendrag

Politiske ambisjoner om modernisering av logistikk støttestrukturen og økt fokus på sivil-militært samarbeid er grunner til at stadig mer av den militære logistikken ivaretas av private kommersielle aktører. Denne studien peker på folkerettslige utfordringer som dukker opp i kjølvannet av dette.

Oppgavens overordnede problemstilling er: I hvilken grad utfordrer distinksjonsprinsippet i krigens folkerett bruken av sivile logistikkaktører i militære operasjoner? Hensikten med dette spørsmålet er å få bedre innsikt i hvilken grad reglene i krigens folkerett her utfordrer, eller legger begrensninger. Problemstillingen i denne oppgaven er av juridisk karakter, da den omhandler et folkerettslig spørsmål. Denne studien har derfor valgt å kombinere to ulike metoder; juridisk metode for å få oversikt over juridisk teori, og samfunnsvitenskapelig kvalitativ metode for å undersøke praksis.

Krigens folkerett er regler som regulerer hvordan militære operasjoner i en væpnet konflikt skal gjennomføres, med den hensikt å beskytte både stridende og sivile personer og objekter mot unødvendige skader og lidelser. Disse reglene bygger blant annet på distinksjonsprinsippet, som i all hovedsak betyr å holde sivile adskilt fra militære aktiviteter, -personell og -objekter. De sentrale juridiske funnene i denne studien er at sivile logistikkaktører i utgangspunktet er å regne som sivile, det vil si ikke stridende (kombattante). Dette får konsekvenser i to dimensjoner; For det første betyr det at de ikke har lov å delta direkte i fiendtligheter (stridshandlinger), og for det andre at de skal særlig beskyttes mot følgeskader («collateral damage»). Krigens folkerett legger med dette begrensninger på hva sivile logistikkaktører kan utføre, og stiller krav til beskyttelse som kan begrense muligheter for bruk.

Med støtte fra respondentene i denne studien diskuteres en rekke praktiske logistikkseksempler for å undersøke hvorvidt aktivitetene er under eller over terskelen for direkte deltagelse i fiendtligheter, og hvorvidt sivile logistikkaktører er utsatt for å følgeskade. Å vurdere graden av dette avhenger av situasjonen.

Studien viser at det folkerettslige perspektivet er noe som må tas hensyn til i utviklingen av Forsvarets logistikkonsepter.

Summary

Political ambitions for the modernization of logistical support structure combined with an increased national focus on the civilian – military co-operation, are factors that facilitates a larger portion of military logistics on the hands of private and commercial actors, also called Contractor support to operations (CSO). This paper focuses on the aspects of International Humanitarian Law (IHL) surfacing as a result of this.

The main hypothesis of this paper is: “To what extend will the principle of distinction in IHL challenge the use of CSO?” The purpose of this question is to increase the knowledge regarding the challenges or the limitations that IHL put on the use of civilian logistical workers/specialists in military operations. The hypothesis in this paper is judicial as it discusses IHL. Thus this paper will combine both judicial method in order to present the theory of law, and social qualitative methode in order to analyze the defacto tradecraft of logistics.

IHL embraces rules that regulate how to conduct military operations in armed conflict. The purpose is to protect soldiers, civilians and objects from unnecessary suffering and damage. These rules are among other factors based on the principle of distinction; a principle that emphasizes the importance of keeping civilians apart from military operations, -personnel, and -objects. The main judicial discoveries in this paper are the following; the CSOs are civilians, meaning non-combatants. This means that they are not allowed a direct participation in hostilities, and they are to be protected against collateral damage. Thus IHL puts limitations on the use of CSOs.

Supported by the respondents of this study/paper several practical examples regarding logistic are discussed. These examples embraces logistical services both below and above the level of participation in hostilities, including risk-assessments regard to civilian logistic workers especially exposed to collateral damage from legal military attacks. To assess the extent of how IHL challenges the use of civilian logistic workers depends upon each situation.

According to this study, the IHL perspective has to be taken into account when defence logistical concepts are developed.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	1
1.1	BAKGRUNN.....	1
1.2	PROBLEMSTILLING.....	2
1.3	AVGRENSNING.....	4
2	Metode	5
2.1	UTVIKLING AV PROBLEMSTILLING	5
2.2	VALG AV UNDERSØKELSESDSIGN OG TILNÆRMING	8
2.3	JURIDISK METODE.....	12
2.4	KVALITATIV METODE	13
2.4.1	VALG AV RESPONDENTER	13
2.4.2	INNSAMLING AV KVALITATIVE DATA	16
2.4.3	BEARBEIDELSE OG ANALYSE AV DATA.....	18
2.5	FORSKNINGSKVALITET	19
2.5.1	INTERN GYLDIGHET	19
2.5.2	EKSTERN GYLDIGHET	21
2.5.3	PÅLITELIGHET	22
3	Teoretisk referanseramme	23
3.1	MILITÆR LOGISTIKK	23
3.2	LOGISTIKKTJENESTER.....	26
3.3	LOGISTIKKBEREDSKAP	28
3.4	TOTALFORSVARSKONSEPTET	29
3.5	RETTLIG RAMMEVERK	30
4	Rettslige funn	31
4.1	TILLEGGSPROTOKOLL I ART. 48 – GRUNNREGEL	31
4.2	TILLEGGSPROTOKOLL I ART. 50 – DEFINISJON AV SIVILPERSONER OG SIVILBEFOLKNINGEN.....	33
4.3	TILLEGGSPROTOKOLL I ART. 43 – VÆPNEDE STYRKER	34
4.3.1	SIVILE LOGISTIKKAKTØRER - STATUS SOM STRIDENDE ELLER SIVILE?	36
4.3.2	SIVILE SOM FØLGER MED VÆPNET STYRKE	37
4.4	TILLEGGSPROTOKOLL I ART. 51 – BESKYTTELSE AV SIVILBEFOLKNINGEN.....	38
4.4.1	KRAV NR. 1 TIL DIREKTE DELTAGELSE I FIENDTLIGHETER	40
4.4.2	KRAV NR. 2 TIL DIREKTE DELTAGELSE I FIENDTLIGHETER	40
4.4.3	KRAV NR. 3 TIL DIREKTE DELTAGELSE I FIENDTLIGHETER	43
4.4.4	OPPSUMMERING KRAV	43
4.5	TILLEGGSPROTOKOLL I ART. 52 – ALMINNELIG BESKYTTELSE AV SIVILE GJENSTANDER.....	44
4.6	NASJONAL LOVGIVNING.....	46
4.7	OPPSUMMERING.....	47
5	Kvalitative funn	50
5.1	PRESENTASJON AV RESPONDENTENES FORTOLKNINGER.....	50
5.1.1	FOKUS PÅ KRIGENS FOLKERETT	50
5.1.2	KUNNSKAP OM KRIGENS FOLKERETT	51
5.1.3	FØLGESKADE.....	52
5.1.4	DIREKTE DELTAGELSE I FIENDTLIGHETER.....	58
5.2	TOLKNING OG OPPSUMMERING	60
5.2.1	FOKUS PÅ KRIGENS FOLKERETT	60
5.2.2	KUNNSKAP OM KRIGENS FOLKERETT	60
5.2.3	FØLGESKADE.....	61
5.2.4	DIREKTE DELTAGELSE I FIENDTLIGHETER.....	62

6	Kontekstualisering og diskusjon: Operativ logistikk i lys av folkeretten	63
6.1	EKSEMPEL 1A: FORSYNINGSTJENESTE - LAGERVIRKSOMHET.....	63
6.2	EKSEMPEL 1B: FORSYNINGSTJENESTE - WILNOR KOORDINERINGSCELLE	65
6.3	EKSEMPEL 2A: TRANSPORTTJENESTE - ETTERFORSYNING AV MILITÆRT MATERIELL FREM TIL FORSYNINGSPUNKT.....	66
6.4	EKSEMPEL 2B: TRANSPORTTJENESTE - ETTERFORSYNING AV MILITÆRT MATERIELL TIL EN AVDELING INNE I ET OPERASJONSOMRÅDE	70
6.5	EKSEMPEL 3A: BASETJENESTER - FOR EKSEMPEL AVFALLSHÅNDTERING, RENS AV KLÆR, KJØKKEN- OG KANTINEDRIFT, BYGNINGSTJENESTER ETC.....	71
6.6	EKSEMPEL 4: VEDLIKEHOLDSTJENESTER	71
6.7	OPPSUMMERING.....	73
7	Konklusjon	75
7.1	ANBEFALINGER TIL VIDERE FORSKNING	76
	Litteraturliste.....	77
	Vedlegg A: Intervjuguide	80
	Vedlegg B: Samtykkeerklæring	89

Figur og tabelloversikt

Figur 1: Små-N-studie opplegg i denne undersøkelsen ([s. 10](#))

Figur 2: Figur 2 Faser i undersøkelsesprosessen ([s. 11](#))

Figur 3: Forsvarets operative logistikkjede ([s. 25](#))

Figur 4: Flytdiagram for anvendelse av krigens folkerett for sivile logistikkaktører ([s. 49](#))

Tabell 1: Sammenstilling av utvalget knyttet i denne studien ([s. 15](#))

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

I følge ny langtidsplan for forsvarssektoren, Prop. 151 S (2015-2016) – Kampkraft og bærekraft, er regjeringens plan å «... gjennomføre en omfattende modernisering av støttestrukturen i Forsvaret, herunder logistikkområdet, og i langt større grad basere forsyning og vedlikehold på leveranser fra det sivile markedet» (FD, 2016a, s. 7). Ambisjonen er at strategiske avtaler med sivile leverandører skal gi fordeler som «... effektiv tids- og ressursutnyttelse, økt reaksjonsevne og fleksibilitet, større operativt handlingsrom, forbedret utholdenhet og økt operativ tilgjengelighet» (FD, 2016a, s. 7).

Bruk av sivile kontraktører er med andre ord ment å være en styrkemultiplikator der dette er vurdert som effektivt både økonomisk og operasjonelt. I følge Policy for vurdering av kjernevirksomhet, defineres Forsvarets kjernevirksomhet som «...de aktiviteter som direkte bidrar til gjennomføring av styrkeoppbygging og militære operasjoner» (Forsvarsstaben, 2013). Alle andre aktiviteter, defineres som «tilretteleggende virksomhet», og skal vurderes løst «innenfor eller utenfor» egen organisasjon, hensiktsmessighet tatt til følge. Det er altså en vurderingssak, hva som skal og bør løses internt og tilsvarende hva som kan settes ut til private selskaper.

I lys av en endret verdenssituasjon har Norges forsvars- og sikkerhetspolitiske situasjon blitt mer krevende. Ifølge forsvarsministeren innebærer dette at Norge må innrette Forsvaret annerledes:

Vi har behov for et spissere forsvar med høyere beredskap, med evne til rask styrkeoppbygging, med større utholdenhet, og med et sterkere sivilt-militært samspill. (FD, 2015).

Hun understreker herunder at logistikkunderstøttelse krever mer støtte fra det sivile samfunn, og at Norge derfor må sikre at totalforsvarsordningen er oppdatert og relevant. Som en del av det moderniserte totalforsvarskonseptet forutsetter altså forsvarssektoren i større grad enn tidligere at Forsvaret skal trekke på ressurser fra den sivile beredskapsorganisasjonen.

I sum ser vi flere krefter som gjør at stadig mer av den operative logistikken ivaretas av private og kommersielle aktører. Et betimelig spørsmål relatert til dette er om sikkerheten for sivile logistikkaktører i stor nok grad ivaretas. Særlig interessant er spørsmålet i øvre del av konfliktnivåskalaen, i krise, væpnet konflikt og krig. Felles kjennetegn for denne delen kan sies å være en unntakstilstand med tilfeller av for eksempel fare, fysisk vold, fysisk anstrengelse, usikkerhet, menneskerettighetsbrudd, lovløshet og anarki, kriminalitet, og lignende. Faktorene beskriver et operasjonsmiljø som Forsvarets fellesoperative doktrine (FFOD, 2014, s. 17) kaller krigens natur. Understøttelser av styrker under slike forhold vil kunne påstås å være annerledes enn understøttelser i en fredskontekst. Å drive logistikkoperasjoner i et slikt miljø, kan bety risiko for både oppdrag, eget personell og materiell.

1.2 Problemstilling

Som et generelt utgangspunkt vet vi at «kamphandlinger kan ikke gjennomføres med det formål å ramme sivile» (Forsvarets høyskole, 2013, s. 51). Krigens folkerett er regler som regulerer hvordan militære operasjoner i en væpnet konflikt skal gjennomføres og har som formål å redusere unødvendig skade og lidelser. I tillegg skal sivile personer og objekter beskyttes mot effekten av stridighetene. Norge har ratifisert samtlige fire Genèvekonvensjoner og tre tilleggsprotokoller og er dermed forpliktet til å følge disse. Krigens folkerett bygger blant annet på distinksjonsprinsippet, der det skal skilles mellom sivile personer og objekter, og stridende personer og militære objekter. For å være i stand til å møte dette kravet er det viktig at de stridende skiller seg ut og ikke kan forveksles med sivile personer og objekter. Dette kan gjøres ved uniformering eller merking. I tillegg, for å hindre at militære angrep rettet mot lovlige mål utilsiktet rammer sivile, skal man også fysisk skille sivile personer fra stridende og militære objekter, les lovlige mål. (Forsvarets høyskole, 2013, s. 13; Forsvarsstaben, 2014b, s. 43). Tilleggsprotokoll 1 til de fire Genèvekonvensjonene, artikkel 58, slår blant annet fast at så langt som mulig skal sivilbefolkningen flyttes bort fra områder i nærheten av militære mål, og unngå å plassere mål i nærheten av befolkede områder. Samtidig er partene i konflikten forpliktet til å beskytte sivilbefolkningen under deres kontroll mot farer som følge av militære operasjoner. (ICRC, 1977).

På den ene siden ser vi her at logistikktrenden og ambisjonene i stor grad betyr at sivile blir dratt inn mot militær virksomhet. På den annen side påpeker folkeretten at det skal være klart

skille og avstand mellom sivile og militære mål. Dette kan synes motstridende, det er derfor interessant å undersøke om distinksjonsprinsippet i krigens folkerett er en begrensende faktor, og eventuelt i hvilken grad. Oppgavens overordnede problemstilling er derfor:

I hvilken grad utfordrer distinksjonsprinsippet i krigens folkerett bruken av sivile logistikkaktører i militære operasjoner?

For å gi svar på den rettslige problemstillingen, har jeg identifisert følgende forskningsspørsmål, med to underspørsmål:

Hvilke logistikkjenester eller -oppgaver kan kommersielle aktører gjøre, og hvilke oppgaver kan de ikke gjøre? Med andre ord, hvilke logistikk-kapabiliteter må Forsvaret selv besitte og hvilke kan settes ut til industrien?

- Finnes det begrensninger i krigens folkerett for hva en sivil logistikkaktør kan utføre av tjenester, med hensyn til omfang og type bidrag/handling/aktivitet?
- Finnes det begrensninger i krigens folkerett for hvor langt inn i et operasjonsområde man kan bruke en sivil aktør, med hensyn til både bidrag/handling/aktivitet og risiko for å rammes av stridshandlinger?

For å svare på forskningsspørsmålene vil det være interessant og hensiktsmessig å tilnærme seg disse både fra et teoretisk og et praktisk perspektiv. Som et bakteppe vil jeg redegjøre for militær logistikk og militære forsyningskjeder, Forsvarets logistikkjenester og logistikkberedskap, det moderniserte totalforsvarskonseptet, samt overordnet anvendelse av krigens folkerett. Deretter vil jeg redegjøre for og tolke innholdet i den delen av krigens folkerett som er relevant for oppgavens tema. Herunder har jeg identifisert følgende rettslige spørsmål:

1. Hvilken status har sivile logistikkaktører i henhold til krigens folkerett?
2. Kan sivile logistikkaktører få status som «sivile som følger med væpnede styrker»?
3. Hvorvidt kan logistikkoppdrag defineres som «direkte deltagelse i fiendtligheter»?
4. Hvilke deler av logistikkjeden, og hvilke type forsyninger er lovlige mål?
5. Hvorvidt utsettes sivile logistikkaktører for «følgeskader» av angrep på lovlige mål?
6. Hva sier nasjonal lovgivning i forhold til bruken av sivile logistikkaktører til støtte for militære operasjoner i krise og krig?

Basert på innledende dokumentstudiene vil jeg kunne gi et teoretisk svar på forskningsspørsmålene, som vil være et grunnlag og utgangspunkt for studiens andre del, der jeg vil søke å gi et praktisk svar på problemstillingen. I denne delen vil jeg gjøre intervjuer for

å undersøke hvordan henholdsvis Forsvaret og sivile logistikkaktører oppfatter og forholder seg til forskningsspørsmålene. Avslutningsvis vil jeg bruke forskjellige reelle eksempler på logistiktjenester/oppgaver for å diskutere hvorvidt krigens folkerett utfordrer bruken av sivile logistikkaktører.

1.3 Avgrensning

Denne oppgaven har som utgangspunkt at Norge som stat er forpliktet til å etterleve folkeretten og må planlegge operasjoner innenfor rammen av dette regelverket. Hensynet til andre forhold, slik som for eksempel siste tids hendelser med hybridkrig og terror har vist, inngår ikke i denne besvarelsen. Selv om Norge også må forberede seg på en fiende som vil kunne komme til å bruke alle midler og som unngår å ta hensyn til folkeretten.

I lys av gjenopptatt nasjonalt fokus er det nærliggende å undersøke bruken av logistikkaktører relatert til nasjonalt forsvar. Videre konsentrerer denne oppgaven seg om øvre del av konfliktspekteret, altså væpnet konflikt. Denne tilnærmingen er basert på at logistikkonsepter bør planlegge for det verste og ta høyde for en eventuell eskalering av en situasjon, dessuten kan den rettslige grensen mellom fred og krig i dagens konfliktbilde være komplisert å fastslå. Slik jeg ser det er det først i krise- og krigslignende tilstander det er interessant å se på sikkerheten til kontraktørene som bidrar inn mot militære operasjoner. Jeg avgrensninger derfor til situasjoner hvor det er væpnet konflikt, som er definert i felles artikkel 2 til de fire Genèvekonvensjonene. (ICRC, 1949, art. 2).

2 Metode

Forskning, eller vitenskap er å gå systematisk frem for å finne svar på noe. Metoden kjennetegnes av systematisk innsamling, behandling og presentasjon av empiri¹. Det er noe mer enn alminnelig synsing og tankevirksomhet, der hensikten er å få frem gyldig og troverdig kunnskap om virkeligheten. (Forskningsetiske komiteer, 2010, s. 8; Jacobsen, 2015, s. 13-16).

I dette kapittelet vil jeg redegjøre for gangen i undersøkelsesprosessen og de metodiske valgene i oppgaven.

2.1 Utvikling av problemstilling

Med ambisjoner om økt sivilisering av militær-logistikken er det viktig for Forsvaret å ha kunnskap om hvilke operative konsekvenser dette innebærer. Følgelig er det her både fordeler og ulemper, muligheter og begrensninger. På grunn av større fokus på sivilisering av militær logistikk de siste årene er det forsket og utarbeidet flere relevante studier nasjonalt. Imidlertid kan det synes som problemområder og vurderinger knyttet til krigens folkerett i utilstrekkelig grad er forsket på - og i tillegg kan være et mulig problem for Forsvaret. Tematikken krigens folkerett og sivilisering av militær logistikk er derfor relevant å undersøke nærmere.

Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) utgjør størsteparten av forskningsfronten i Norge som ser på sivile leverandørers bidrag inn i den militære forsyningskjeden. Dog er det kun FFI-rapport 2006/01328: *Folkerettslige forhold ved bruk av leverandører i internasjonale operasjoner*, som tar for seg identifisert problemområde som denne masteroppgaven har til hensikt å rette seg inn mot. Rapporten understreker blant annet betydningen av å vurdere både hvor sivile leverandører kan operere, og ikke bare hva slags oppdrag de utfører. FFI hevder imidlertid at det ikke er noe fasitsvar og antyder at «... man bør som utgangspunkt unngå å legge opp til bruk av leverandører med sivilt personell der hvor krigsfare er stor og/eller reell» (FFI, 2006, s. 13). I tillegg til at denne rapporten gir rom for videre forskning, antyder FFI-rapport

¹ Empiri: Informasjon om virkeligheten (Jacobsen, 2015, s. 13).

2015/00031: *Forsvarets forsyningsberedskap og avhengighet av sivile aktører (Begrenset²)*, huller i nevnt forskningsområdet mot krigens folkerett. Relevant for denne masteroppgaven er rapportens konklusjon:

Det er usikkert hvor langt inn i et operasjonsområde en sivil aktør kan bevege seg uten å bli sett på som et legitimt mål for angriperen. Det er en rekke juridiske og etiske problemstillinger som må undersøkes for å tydeliggjøre hvilke logistikkoppgaver sivile kan gjøre, hvilke oppgaver de ikke kan gjøre. (FFI, 2015, s. 62).

Et svar på dette antas å kunne være praktisk anvendbart for fremtidige militære operasjoner, både nasjonalt og internasjonalt.

FFI-rapport 2016/00661: *Sivil støtte til Forsvaret i krise og krig (Begrenset)*, gir et overordnet bilde av Forsvarets behov for sivil støtte i krise og krig, innen ressursområdene drivstoff, helse, transport, ekom, kraft og mat. Også denne studien har identifisert behovet for løsninger knyttet til juridiske dilemmaer ved Forsvarets bruk av sivile leverandører i en krig. Og foreslår som en del av konklusjonene at dette bør tas tak i gjennom planarbeid og øvelser. (FFI, 2016).

Doktoravhandlingen "Supply Chain Designs for Preparedness" (Listou, 2015) tar for seg beredskap i en forsyningskjedekontekst. Studien konkluderer blant annet med at beredskap forutsetter organisatoriske tiltak i hele forsyningskjeden. Og, understreker viktigheten av at alle ledd i forsyningskjeden, herunder alle aktørene, spiller en viktig rolle for å etablere tilstrekkelig beredskap. Studien hevder at Forsvaret bør gjennomgå hvordan dette håndteres for å sikre pålitelig beredskap og utholdenhet, særlig når store deler av logistikken ligger utenfor militær hierarkisk kontroll. (Listou, 2015, s. v-ix). Denne avhandlingen berører ikke det folkerettslige perspektivet, som kan hevdes å være en premissgiver for å kunne etablere tilstrekkelig beredskap. På denne måten vil denne masteroppgavestudien kunne tilføre forskningsfronten en ekstra dimensjon.

Det er også skrevet flere masteroppgaver ved Forsvarets høyskole (FHS) med sivilisering av militær logistikk som tema. Riktignok er det ingen som berører det folkerettslige

² «BEGRENSET nyttes dersom det i noen grad kan medføre skadefølger for Norges eller dets alliertes sikkerhet, forholdet til fremmede makter eller andre vitale nasjonale sikkerhetsinteresser om informasjonen blir kjent for uvedkommende» (Sikkerhetsloven, 2001, § 11).

problemområdet direkte. Den nærmeste er Sandborg (2009) sin masteroppgave om bruken av private militære styrker/firmaer (Private military companies/PMC) i væpnede konflikter. Derimot ble det i 2004 skrevet en rettsvitenskapelig masteroppgave fra universitetet i Oslo, med tittelen *Aktører i militære konflikter - Folkerettslige spørsmål knyttet til militære styrkers bruk av private kontraktører* (E. Johansen, 2004). Denne behandler tre problemstillinger med relevans for denne undersøkelsen. Først vurderes kontraktørers status i en militær konflikt. Det andre spørsmålet var i hvilken grad private kontraktører er lovlige mål i væpnede konflikter. Den tredje problemstillingen angår hvilke begrensninger som foreligger i militære myndigheters rett til å benytte sivile kontraktører. Johansens vurderinger er generelle, 12 år gamle, og er et godt grunnlag å bygge videre på.

Av artikler er det flere som berører tematikken, men få som omhandler den inngående. En av inspirasjonskildene til denne oppgaven er artikkelen «Totalforsvar og krigens folkerett» i august-utgaven av Forsvarets Forum (Staib, 2016). Her er det gjort et poeng av at Norge er avhengig av et godt totalforsvar, men at det er en smertegrense for når det er «greit» å benytte sivile ressurser i krig.

Utgangspunktet for en undersøkelse er som regel et tema som noen ønsker å undersøke. (Jacobsen, 2015, s. 71). Slik jeg ser det er valgt tema relevant i et samfunnsperspektiv samtidig som det er lite diskutert i nasjonal forskningslitteratur. Med blant annet logistikkfering fra avdelinger i Marinen og i Forsvarets Logistikkorganisasjon (FLO), har jeg i løpet av de siste tre til fire årene sett en økning av fokus rundt folkerettslige spørsmål på taktisk og operasjonelt nivå. Mitt inntrykk er at temaet opptar mange, det er mange spørsmål, men at få har konkrete svar. Min motivasjon for oppgaven er å finne gode svar som kan bidra både på strategisk nivå i forhold til konseptutvikling, kontraktsinngåelser, direktiver og planer med mer, men også på operasjonelt- og taktisk nivå med hensyn til valg av metode for å understøtte militære operasjoner.

Hensikten med denne undersøkelsen er å få bedre innsikt i muligheter og begrensninger for bruk av sivil logistikkstøtte til og i militære operasjoner. Herunder om, og eventuelt i hvilken grad, reglene i krigens folkerett utfordrer, eller legger begrensninger på bruken.

2.2 Valg av undersøkelsesdesign og tilnærming

Problemstillingen i denne oppgaven er av juridisk karakter, da den omhandler et folkerettslig spørsmål. Å vurdere i hvilken grad krigens folkerett utfordrer bruken av sivile logistikkaktører er med andre ord et rettsanvendelsesspørsmål, som forutsetter oversikt over både juss og faktum, altså teori og praksis.

I denne studien ser jeg det som hensiktsmessig å bruke juridisk metode, også kalt rettskildelære for å få oversikt over juridisk teori, og samfunnsvitenskapelig kvalitativ metode for å undersøke praksis. Hensikten med en slik metodetriangulering er å studere et fenomen på flere måter for å kunne gi et bredere datagrunnlag og en sikrere basis for tolkninger og vurderinger. (Repstad, 2009, s. 29).

Juridisk metode, eller rettskildelære vil si å finne hjemmelsgrunnlaget, for deretter å ta stilling til rettsspørsmålet. (S. R. Johansen & Staib, 2009, s. 32-33). Dette vil bli beskrevet separat i neste avsnitt.

Juristenes tilnærming til faktum, les praksis eller virkeligheten er generelt basert på «fri bevisførsel», som betyr stor grad av frihet for å føre tilstrekkelig bevis for at saken skal bli godt nok belyst. Dette kommer til uttrykk i tvisteloven, kapittel 21 om alminnelige regler om bevis. (Bevisførsel, 2016; Tvisteloven, 2005). I følge rettsanvendelsestradisjonen er det med andre ord ingen andre regler for hvordan man skal vurdere virkeligheten.

I denne studien vil funnene fra juridisk teoretisk tilnærming utgjøre grunnlaget for å undersøke praksis, sammen med redegjørelsen av forsvarsrelatert logistikkteori. Her vil det hovedsakelig benyttes deduktiv tilnærming, som betyr å gå fra teori til empiri, det vil si at leting etter empiri er styrt av teoretiske antagelser. (Jacobsen, 2015, s. 23, 25-26). Studien ønsker å besvare ett konkret spørsmål og vil derfor velge et undersøkelsesdesign som er egnet til dette. Det betyr i denne studien å gå i dybden på ett fenomen og få en detaljert og grundig forståelse av hvordan praksis (virkeligheten) rundt dette oppfattes. Fenomenet i denne oppgaven er «anvendelse av krigens folkerett for sivile logistikkaktører som understøtter militære styrker i operasjoner».

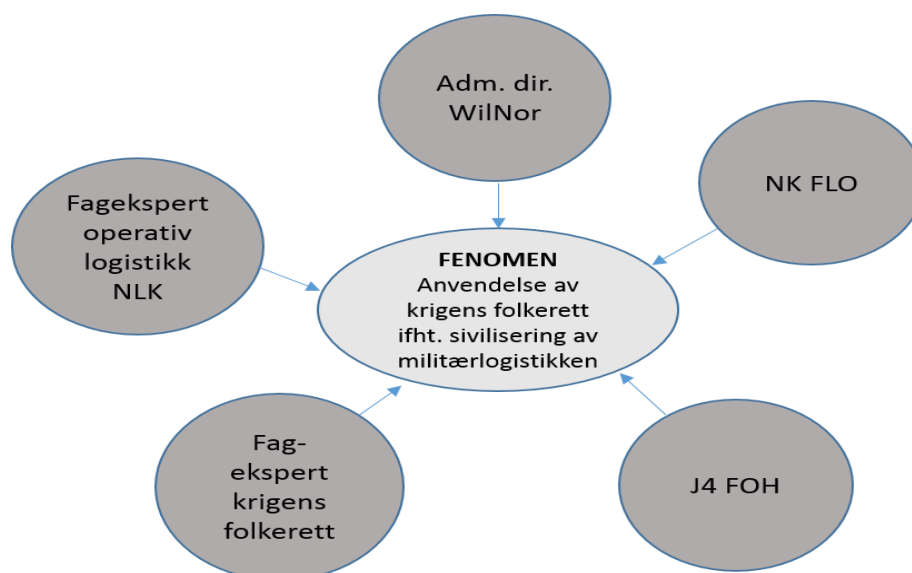
Til dette vil det være gunstig å foreta en utvalgsundersøkelse. Utvalgsundersøkelser baserer seg på at det finnes en populasjon, og at man studerer denne ved å ta et utvalg fra populasjonen. I de aller fleste studier vil utvalget bestå av ulike individer fra ulike kontekster. Et slikt opplegg prioriterer ulike kontekster for å studere ett fenomen, og vil derfor ha muligheter for generalisering. (Jacobsen, 2015, s. 106). Generalisering stiller krav til både antall enheter og hvordan disse er valgt ut. (Jacobsen, 2015, s. 238)³.

Populasjonen i denne studien er alle avdelinger i Forsvaret som berøres av et sivilt-militært samarbeid, og alle sivile virksomheter som har rammekontrakt med Forsvaret. Av de mange avdelingene eller sivile firmaene som berøres av problemstillingen vil det være tilstrekkelig å gjøre «et typisk utvalg» (Jacobsen, 2015, s. 239, 106). I denne sammenheng har det vært styrende å velge de avdelinger i Forsvaret, i tillegg ett sivilt firma, som er sentrale i utøvelsen av logistikkstøtte til og i militære operasjoner. Disse forskjellige kontekstene gjør at fenomenet kan belyses fra ulike ståsted. Denne studien er altså et små-N-studie der betydningen av konteksten tones ned, mens betydningen av fenomenet står i sentrum. (Jacobsen, 2015, s. 106). For å fange opp de forskjellige avdelingers perspektiver, har denne undersøkelsen valgt ut respondenter i sentrale stillinger. Både de forskjellige avdelingenes perspektiver og respondentenes personlige vurderinger ut i fra deres realkompetanse er med på å styrke gyldigheten og påliteligheten i oppgaven⁴.

³ Se pkt. 2.5.2 Ekstern gyldighet.

⁴ Se avsnitt 2.5 Forskningskvalitet.

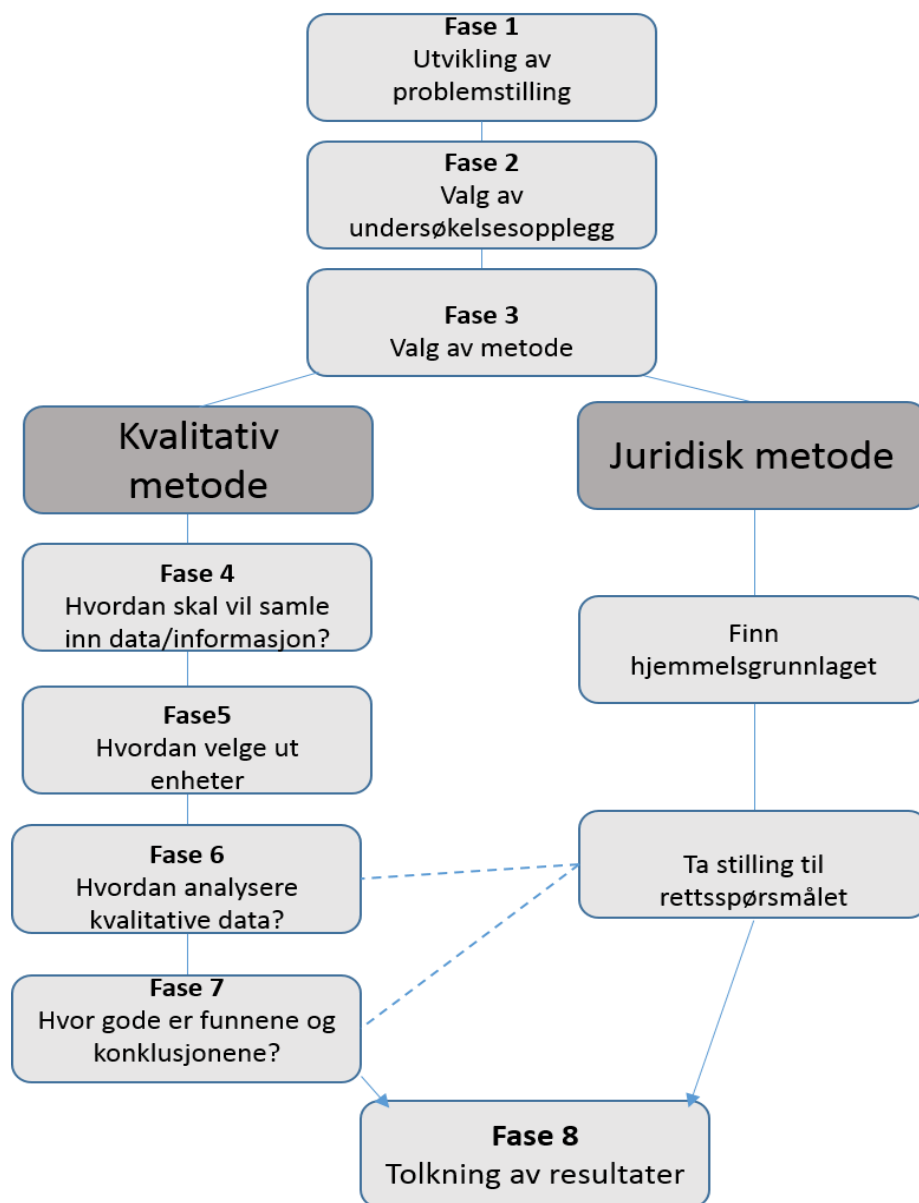
Med referanse til avsnitt 2.4.1 om valg av respondenter kan denne utvalgsundersøkelsen fremstilles slik:

Figur 1. Små-N-studie opplegg i denne undersøkelsen (Egenprodusert med referanse til figur 6.8 i Jacobsen, 2015, s. 107). Pkt. 2.4.1 beskriver hva som menes med hhv. NK FLO, J4 FOH, NLK og WilNor.

Det kvalitative forskningsopplegget baserer seg på intervjuer, der respondentene både betraktes som eksperter på den aktuelle tematikken, og representerer utvalgt avdeling eller firma. Ulike ståsteder vil kunne bidra med ulike oppfatninger om fenomenet, og dermed gi en «rik» beskrivelse og svar på spørsmålet i problemstillingen. (Jacobsen, 2015, s. 107-108).

Undersøkellesprosessen har tatt utgangspunkt i Jacobsens åtte faser ved bruk av kvalitativ metode (Jacobsen, 2015, s. 68, figur 4.1), og har tilført juridisk metode som tillegg:

Figur 2. Faser i undersøkelsesprosessen (Egenprodusert med referanse til figur 4.1 i Jacobsen, 2015, s. 68).

2.3 Juridisk metode

Et rettsspørsmål er alltid knyttet til et regelverk. Rettskildelære handler om å finne hjemmelsgrunnlaget og deretter ta stilling til rettsspørsmålet ved å anvende rettsgrunnlaget (hjemmelen) på fakta. Påkrevet fremgangsmetode skal i så måte hindre vilkårlighet. (S. R. Johansen & Staib, 2009, s. 32-33). Denne oppgaven har til hensikt å rette fokuset mot rettsanvendelse i konteksten væpnet konflikt. Følgelig vil det tas utgangspunkt i folkeretten, herunder først identifisere de relevante reglene, deretter finne ut hva disse reglene går ut på, og til slutt anvende dem på militær logistikk.

Norske styrker har en plikt til å overholde både norske lover og internasjonale traktater som Norge har ratifisert. (Forsvarets høyskole, 2013, s. 267). Folkeretten, som også kalles internasjonal rett, er internasjonale mellomstatlige avtaler eller sedvaner som regulerer hvordan stater skal forholde seg til hverandre. Bruken av militær makt er regulert gjennom «jus ad bellum», som er den delen av folkeretten som omhandler når stater har lov til å intervensere eller bruke væpnet makt mot en annen stat. «Jus in bello», eller krigens folkerett, er den delen av folkeretten som regulerer parters opptreden i krig/væpnet konflikt. Krigens folkerett kalles også internasjonal humanitær rett, og har som formål å redusere unødvendig skade og lidelser i en væpnet konflikt. (Forsvarets høyskole, 2013, s. 5, 10). De fire Genèvekonvensjonene fra 1949 og de to tilleggsprotokollene fra 1977 er kjernen i internasjonal humanitær rett. Den første angår beskyttelse av syke og sårede soldater i felt, den andre angår syke, sårede og skipbrudne militært personell til sjøs, den tredje angår krigsfanger, og den fjerde angår beskyttelse av sivile i krigstid. Tilleggsprotokollene fanger opp erfarte mangler i Genèvekonvensjonene i løpet av to tiår med ikke-internasjonale væpnede konflikter og nasjonale frigjøringskriger. Tilleggsprotokoll I styrker beskyttelsen av ofrene, mens tilleggsprotokoll II særlig tar sikte på å regulere de interne konflikter. (ICRC, 2016).

Folkeretten skiller seg fra nasjonal rett. I norsk rett er det Stortinget som både gir og opphever lover, og der er et nasjonalt rettssystem som ivaretar rettsspørsmål. I folkeretten finnes ingen lovgivningsmyndighet andre enn statene selv, under FN-paraplyen. Rettsinstans ved tvister er Den internasjonale domstolen i Haag, som har akseptert følgende rettskilder i folkeretten:

- (a) International conventions, whether general or particular, establishing rules expressly recognized by the contesting states,
- (b) international custom, as evidence of a general practice accepted as law,

-
- (c) the general principles of law recognized by civilized nations,
 - (d) ...judicial decisions and the teachings of the most highly qualified publicist of the various nations. (ICRC, 1945, art. 38).

Konvensjoner, sedvaner og alminnelige grunnsetninger er å regne som primærkilder. Anerkjent høyt kvalifisert litteratur, som for eksempel rettsavgjørelser, lærebøker, publiserte artikler etc., fra de ulike nasjonene er sekundærkilder. (S. R. Johansen & Staib, 2009, s. 38-49).

Hovedkilden for den rettslige delen av besvarelsen er Tilleggsprotokoll I (heretter kalt TP I) av 8.juni 1977 (ICRC, 1977). Det er særlig artiklene 43, 48, 50, 51 og 52, som er relevante for oppgavens tema og problemstilling, da de omhandler distinksjonsprinsippet. I tolkningen av de utvalgte artiklene er sekundærkilder brukt som støtte. Herunder er først og fremst den internasjonale røde kors kommiteens (ICRC) kommentarer til TP1 (ICRC, 1987) og Manual i krigens folkerett (Forsvarets høyskole, 2013) brukt som viktige hjelpemidler, for få frem internasjonale- og ikke minst nasjonale syn. I tillegg har ICRC's The Interpretive Guidance on the Notion on Direct Participation in Hostilities vært et nyttig verktøy. Også annen toneangivende litteratur er kommet til anvendelse for å besvare aktuelle spørsmål relatert til problemstillingen.

2.4 Kvalitativ metode

2.4.1 Valg av respondenter⁵

Problemstillingen til en undersøkelse er tett knyttet til formålet. Det samme er utvalget av intervjuobjekter. (Jacobsen, 2015, s. 180-181).

Problemstillingen i denne studien omhandler Forsvaret og sivile leverandører av logistikkjenester. I Forsvaret er det Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO) som har ansvaret for å vedlikeholde og modernisere, samt forsyne alt av Forsvarets materiell til Forsvaret. (FLO, 2016). Det er Forsvarets operative hovedkvarter (FOH), på operasjonelt nivå, som på vegne av Norge planlegger og leder gjennomføring av militære operasjoner hjemme og i

⁵ En respondent er en «... person med direkte kjennskap til et fenomen» og er «... representanter for den gruppen vi ønsker å undersøke» (Jacobsen, 2015, s. 178).

utlandet, og herunder er de som realiserer militærstrategiske målsettinger og gir oppdrag til underlagte taktiske styrker. (Forsvarets høyskole, 2014, s. 9). Det er Nasjonal logistikk kommando (NLK), som er felles nasjonalt ledelselement innenfor logistikk, sanitet og vertslandsstøtte⁶ på det taktiske nivået. (Forsvarsstaben, 2015). Disse kan med andre ord sees på som de viktigste premissgiverne for effektiv logistikkstøtte i operasjoner, og er derfor valgt som undersøkelsesenheter på militær side i denne studien.

Forsvaret har over 700 rammeavtaler med sivile leverandører av ulike tjenester. (FLO DAA, 2016). Ut av disse har denne oppgaven valgt å bruke WilNor Governmental Services AS, heretter benevnt WilNor eller WGS, som undersøkelsesenhet for å analysere en del av deres logistiktjenester til Forsvaret. Valget er begrunnet med at WilNor er en meget sentral og viktig leverandør av en rekke logistiktjenester til Forsvaret. WGS er datterselskap kontrollert av Wilh. Wilhelmsen Holding ASA. WGS yter militære logistiktjenester i Norge og internasjonalt for luft-, sjø- og landstyrker under forberedelser, deployering og i operasjoner. (WilNor, 2016a). Konsernet Wilh. Wilhelmsen Holding ASA er en global maritim aktør med et av verdens største maritime nettverk, som leverer gods og basetjenester til støtte for skip og annen maritim industri. (Wilhelmsen, 2016).

I mars 2015 ble det inngått en strategisk rammeavtale mellom Forsvaret og WilNor om støtte innen militær logistikk i fred, krise og krig. Avtalen består av fire deler; WGS koordineringscelle, HV⁷-logistikk, vertslandsstøtte (Host Nation Support) og tilgang til bruk av logistikkbasen. Hva gjelder koordineringscellen er denne bemannet av personell fra WGS og inngår som en integrert del av operasjonsstaben i NLK. WGS benytter seg av Wilhelmsens logistikknettverk, herunder blant annet handelsfartøy, infrastruktur, ressurser og kompetanse, for å løse oppdrag for Forsvaret. Koordineringscellens hovedoppgave er å støtte med planlegging og gjennomføring av logistikkoperasjoner i inn- og utland. Hva gjelder logistikk konseptet for HV innebærer dette lagring av forhåndspakkede containere med forsyningsklasse II⁸, III⁹ og IV¹⁰ på NorSea Group (NSG) sine baser. Videre, ligger det avtalefestet levering av containere innenfor fastsatte klartider til x-antall leveringspunkter

⁶ Vertslandsstøtte, også kalt Host Nation Support (HNS), er nærmere beskrevet i avsnitt 3.2 Logistiktjenester.

⁷ Heimevernet

⁸ Klasse II kan være for eksempel personlig bekledning og utrustning (PBU), verktøy, reservedeler, kjøretøy, IKT materiell og sanitetsutstyr. (Forsvarsstaben, 2014c).

⁹ Klasse III omfatter alle typer drivstoff og smøremidler (Forsvarsstaben, 2014c).

¹⁰ Klasse IV kan for eksempel være skanse – og bygningsmateriell, spesialmaskiner eller andre spesialartikler. (Forsvarsstaben, 2014c).

rundt omkring i Norge. NSG er Norges ledende selskap av base- og logistikkjenester til offshore sektoren, med en rekke forsyningsbaser langs norskekysten og med nærhet til Nordsjøen og Norskehavet, som Forsvaret gjennom denne avtalen også gis tilgang til. Siste del av avtalen er vertslandstøtte, også kalt Host Nation Support. WGS skal med sitt logistikknettverk støtte det norske Forsvaret med å håndtere andre lands styrker når disse øver, trener eller opererer i eller ut fra Norge. (WilNor, 2016b).

Det ble videre valgt å intervju fem respondenter fra undersøkelsesenheter med relevant tjenesteerfaring og kompetanse innenfor operativ logistikk og krigens folkerett. Respondentene innehar alle sentrale stillinger og representerer også forskjellige kommandonivåer og avdelinger i Forsvaret. Det er med andre ord god grunn til å tro at disse vil kunne bidra med relevant informasjon for prosjektets problemstilling. (Repstad, 2009, s. 81,90). Utvalget er foretatt både for å fange opp avdelingens/firmaets perspektiv, men også personlige vurderinger i kraft av respondentenes realkompetanse.

Kvalitet fremfor kvantitet var et bevisst valg vedrørende antall og type respondenter. «Vanligvis blir det bedre prosjekt av å gjøre grundige analyser av få intervjuer, enn overfladiske av mange» (Repstad, 2009, s. 84). I tillegg har utvalget av enheter også betydning for undersøkelsens pålitelighet. (Jacobsen, 2015, s. 177). Tabellen under viser en sammenstilling av studiens respondenter:

Avdeling	Respondent	Stilling/ anonymisert beskrivelse
Forsvarets operative hovedkvarter (FOH)	R1	Innehar stillingen som J4 (Sjef logistikkoperasjoner) ved FOH
WilNor Governmental Services (WilNor)	R2	Innehar stillingen som Administrerende direktør i WilNor
Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO)	R3	Innehar stillingen som Nestkommanderende (NK) i FLO
	R5	Fagekspertise innen krigens folkerett med kjennskap til operativ logistikk i Forsvaret
Nasjonal logistikk kommando (NLK)	R4	Fagekspertise innen operativ logistikk i Forsvaret med kjennskap til krigens folkerett

Tabell 1. Sammenstilling av utvalget knyttet i denne studien (egenprodusert)

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS, og samtlige respondenter har samtykket til å være med på undersøkelsen.

Vedrørende anonymisering har to av respondentene ønske om å bli anonymisert, mens tre er åpne for gjengivelse av stilling og tilhørighet til firma eller avdeling i Forsvaret. Det er ingen kobling i hverken i studien eller i noe lagringsmedia mellom navn og respondent R4 og R5.

2.4.2 Innsamling av kvalitative data

En kvalitativ studie er som regel intensiv, med få enheter, der data samles inn som ord. Denne studien har valgt ansikt-til-ansikt intervju som metode for innsamling av data. Da dette egner seg godt for å få frem hvordan den enkelte fortolker og legger mening i et spesielt fenomen. (Jacobsen, 2015, s. 145-148).

2.4.2.1 Intervjuguiden¹¹

Det ble i forkant av intervjuene utarbeidet en intervjuguide med et bredt spekter av spørsmål for å få frem vurderinger fra så mange perspektiver som mulig. Intervjuet har lagt vekt på å stille konkrete spørsmål knyttet til faktisk praksis, heller enn helt allmenne spørsmål (Repstad, 2009, s. 76), og hadde i så måte en sterk strukturingsgrad (Jacobsen, 2015, s. 151). For å styre intervjuet ble det utarbeidet hovedspørsmål med oppfølgingsspørsmål, som ble brukt ved behov for å oppmuntre respondentene til å utdype og begrunne sine svar. Selv om Repstad (2009, s.78) anbefaler at intervjuguiden ikke skal følges slavisk, bør være stikkordsmessig, og at den skal fungere mer som en huskeliste, har denne intervjuguiden mange detaljerte spørsmålsformuleringer og ble brukt som streng rettesnor under intervjuene. Formålet med dette var å sikre at respondentene ikke «snakket seg for langt ut på sidene», at samtlige spørsmål ble besvart, at alle respondentene fikk tilnærmet like spørsmål, samt at det skulle være enklere å analysere og sammenligne data fra de ulike respondentene. Allikevel ble mange av spørsmålene besvart før de ble stilt. I disse tilfellene ble respondentene gitt tilstrekkelig rom for å utdype. På denne måten ble intervjuet mer fleksibelt, for å etterstrebe Repstads råd. (Repstad, 2009, s. 79).

Intervjuguiden er inndelt i fire tema, etter traktprinsippet med generelle spørsmål først, deretter mer konkrete og avgrensede. (Jacobsen, 2015, s. 156-159; Repstad, 2009, s. 90). Tema 1 bestod av ett generelt spørsmål om respondentenes erfaring og bakgrunn, i den hensikt å «komme i gang» med en myk start. Det fungerte også som en kvalitetskontroll av utvalget. Tema 2 var generelle spørsmål knyttet til fokus på, og kunnskap om krigens folkerett

¹¹ Vedlegg A: Intervjuguide

i forbindelse med militær logistikk, for å få tips om retningslinjer/konsepter eller lignende, samt for å få et bedre grunnlag til å gjøre en vurdering av validiteten i undersøkelsen. Tema 3 omhandlet generelle spørsmål knyttet til anvendelse av krigens folkerett i forbindelse med militær logistikk. Spørsmålene tok utgangspunkt i funn fra rettskildevurderingene, og var ment for å få frem respondentens tolkninger, vurderinger og meninger. Tema 4 tok for seg spesifikke vurderingss spørsmål rettet mot en rekke praktiske eksempler/caser. Hensikten med disse var todelt. Først og fremst var det ønskelig å få frem praktiske vurderinger fra faglig ekspertise, på typiske folkerettslige problemstillinger i relevante operative caser, som støtte til å besvare problemstillingen. Samtidig var det ønskelig å teste ut en metode for å ta stilling til folkerettslige problemstillinger i logistikksammenheng. Denne metoden deler opp faktorene «direkte deltagelse i fiendtligheter» som er knyttet mot aktivitet/handling, og «følgeskade» som har med fysisk plassering, og vurderer disse separat. I forkant av casespørsmålene ble hovedpunktene fra studiens juridiske funn raskt gjennomgått, for å gi et faglig grunnlag.

2.4.2.2 Gjennomføring

Planleggingen av intervjuene startet med en uformell henvendelse på SMS til respondentene. Dette mediet ble valgt av flere hensyn; en SMS kan oppfattes mer direkte enn mail, men ikke så pågående som en telefonsamtale. En SMS stiller dessuten krav til å fatte seg i korthet, som antagelig passer en travel person. Påfølgende informasjon, samtykkeerklæring¹², møteinnkallelse og koordinering ble gjort på email.

Repstad (2009, s. 86) hevder at «... stedsvalget kan innvirke på om et intervju blir vellykket». Jacobsen (2015, s. 152) tilføyer at naturlig fremfor kunstig sted er å foretrekke, der respondenten «føler seg hjemme» i den kontekst som undersøkes. Dette, i tillegg til respekt for respondentens verdifulle tid ble tatt hensyn til. Intervjuene ble gjennomført i uke 41 og 42, 2016. Intervju med R2 og R3 ble gjennomført som gruppeintervju, mens de resterende tre var individuelle. R3, sin deltagelse var selv-generert og kom overaskende. For undersøkelsens del var dette bidraget utelukkende positivt.

I følge Jacobsen (2015, s. 154) anbefales en tidsramme for intervjuet på mellom 1 til 1,5 time som optimalt, og ikke mer enn 2 timer. Intervjuene i denne studien hadde på grunn av spørsmålmengden en varighet på ca. 2 timer. Til tross for 2 intensive timer, hadde

¹² Vedlegg B: Samtykkeerklæring

intervjuene likevel en konstruktiv og hyggelig atmosfære fra start til slutt, takket være respondentenes oppriktige interesse for temaet og positive innstilling til undersøkelsen. Respondentene fremsto med integritet og faglig tyngde.

De fleste erfarne forskere anbefaler sterkt å bruke lydbåndopptaker ved forberedte, kvalitative intervjuer. (Jacobsen, 2015, s. 153; Repstad, 2009, s. 84). Rådet ble fulgt og har vært til stor nytte i analysefasen. Respondentene virket ikke å bli forstyrret eller hemmet av den lille diktafonen.

Intervjuene ble innledet med en kort presentasjon av studien for å sette scenen. Da tema 4 bruker en del eksempler fra WilNor-avtalen¹³, som har sikkerhetsgradering Begrenset, og i det hele tatt er gjort «mystisk» og utilgjengelig for offentligheten, var det spesielt viktig å få presisert fokus i denne studien, for å peile inn på rett spor og ta brodden av eventuell forutinntatt skeptisk motstand hos respondentene. Sistnevnte årsak var fortrinnsvis rettet mot R2 og R3. Innledningen inneholdt videre administrativ informasjon før spørsmålene ble lest opp som de stod.

2.4.3 Bearbeidelse og analyse av data

Analyse av kvalitative data dreier seg om fire forhold; dokumentere, utforske, systematisere og kategorisere og sammenbinde. Hensikten er å trekke noe fornuftig ut av den informasjonen som er samlet inn på en systematisk måte. (Jacobsen, 2015, s. 197,199). Repstad (2009) beskriver analyse som den prosessen der man prøver å ordne data for å få frem mønstre, slik at de blir lettere tilgjengelig for tolkning. Og tolkning er definert som «... en begrunnet vurdering av datamaterialet i forhold til problemstillingen i studien» (Repstad, 2009, s. 113).

Veien fra «rådata» til konklusjon i denne studien har i all hovedsak fulgt Jacobsens beskrivelse av fase 6 - Hvordan analysere kvalitative data¹⁴. (Jacobsen, 2015, kap. 10).

Transkribering av intervjuene ble gjort umiddelbart etter gjennomføring, samtidig som hovedinntrykk og notater ble lagt inn i dokumentet. Dette var en tidkrevende prosess selv om kun relevante sitater ble nedskrevet. Å høre på lydopptakene gav en bedre forståelse av det som tidligere hadde blitt sagt, samtidig som det var lærerik å høre seg selv i rollen som

¹³ Se pkt. 2.4.1 Valg av respondenter.

¹⁴ Se figur 2 (s. 10).

intervjuer. Fire av fem respondenter fikk etter ønske tilsendt transkribert intervju til gjennomlesning og godkjenning.

Filformatet som ble benyttet under systematiseringen var Excel, med spørsmålene i venstre kolonne og respondentenes svar sortert inn i hver sin kolonne på høyre side. Denne forhåndssorteringen var oversiktlig og gjorde det enkelt å se hva de forskjellige respondentene mente rundt de samme spørsmålene. Dette ble gjort for å få helhetsoversikt. Videre kategorisering tok utgangspunkt i funn fra den juridisk teoretiske tolkningen i kapittel 4, der faktorene «direkte deltagelse i fiendtligheter» og «følgeskade» ble pekt ut som sentrale for å kunne besvare problemstillingen. Sitater fra respondentene ble først grovsortert under disse to faktorene/ kategoriene, så analysert og finsortert, og deretter satt sammen slik at de samlet sett representerer respondentenes fortolkninger og vurderinger. Siste steg i bearbeidelsen av disse funnene er en tolkning og oppsummering. De to respondentene som ønsket, har fått de kvalitative funnene til gjennomsyn.

Som en utvidet del av tolkningen, er de teoretiske og de praktiske tolkningene i studien kontekstualisert og diskutert ved bruk av reelle operative logistikkseksempler.

2.5 Forskningskvalitet

Studiens kvalitative del består av primærdata innhentet gjennom intervjuer. Innen forskning stilles det krav til gyldighet og pålitelighet, det vil si om resultatene eller konklusjonene og funnene er gyldige og til å stole på. (Jacobsen, 2015, s. 227-228).

2.5.1 Intern gyldighet

«Intern gyldighet går på om resultatene oppfattes som riktige» og «... hvorvidt det er det samsvar mellom virkeligheten og forskerens beskrivelse av denne virkeligheten» (Jacobsen, 2015, s. 228).

For å validere intern gyldighet foreslår Jacobsen (2015, s. 228) en «tretrinnsrakett». Første spørsmålet er hvorvidt studieobjektene har gitt en sann beskrivelse av virkeligheten. Neste spørsmål er knyttet til hvorvidt forskerens gjengivelse og fortolkning av data er riktig. Siste

spørsmål knytter seg til hvorvidt funn og konklusjoner som forskeren trekker gjenspeiler virkeligheten. (s. 228-229).

2.5.1.1 Sann beskrivelse

Om respondentene gir en sann beskrivelse av virkeligheten er vanskelig å være helt sikker på. Jacobsen (2015, s. 229). Denne studien har lyktes i å nå fem respondenter som alle innehar relevant erfaring og kompetanse, og besitter sentrale stillinger som kvalifiserer de til å kunne representerer de ulike enhetene. Følgende utvalg av respondenter kan i så måte hevdes å være en styrke i oppgaven.

Kildenes evne til å gi riktig informasjon kan bero på kildens nærhet til fenomenet, kunnskap om fenomenet og vilje til å gi rett informasjon. Jacobsen (2015, s. 230). Samtlige respondenter må i sitt daglige virke forholde seg til fenomenet på en eller annen måte, og kan derfor sies å ha en nær forbindelse. Hva gjelder respondentenes kunnskap kan den generelt oppfattes som meget god innenfor fagfeltet operativ logistikk, men mer som kjennskap enn detaljert kunnskap, om det teoretiske i krigens folkerett. Respondentenes ulike tolkninger og vurderinger, og i flere tilfeller upresis begrepsbruk av juridiske termer i krigens folkerett er bakgrunnen for denne vurderingen¹⁵. Det er derfor gjort en bevisst utsiling under analysearbeidet av de juridiske tolkningene som åpenbart er å regne som feiltolkninger. Til tross for dette, utgjør informasjonen fra intervjuene samlet sett et stort bidrag i studien, og vil i så måte ikke ha betydning for gyldigheten. Intensjonen med intervjuene var å få frem praktiske synspunkter og vurderinger, som i stor grad ble fyldig besvart på grunn av fagtyngden innen operativ logistikk.

Et annet punkt som må vurderes for å kunne vite om respondentene gir en sann beskrivelse avhenger av viljen til å gi rett informasjon. Er det motiver som gjør at noen ikke vil komme med all informasjon, eller gi et skjevt inntrykk av sannheten? (Jacobsen, 2015, s. 230). På den ene siden kan det antas å være grunner til at enkelte respondenter ønsker å vri på sannheten. Krigens folkerett kan kanskje virke truende på et sterkt ønske om, et stort behov for, og klare politiske ambisjoner for å bruke sivile logistikkaktører i krig. På den annen side er det god grunn til å tro at respondentene vil gi et så riktig bilde av deres virkelighet som mulig. Da

¹⁵ Dette er også et funn i denne studien, ref. avsnitt 5.1 og 5.2.

samtligte er vel bevisst og tjent med å få klarhet i de folkerettslige forhold som denne studien tar tak i. Deres oppriktighet, engasjement og reflekterte svar bekrefter deres ønske om å bidra med sannferdig informasjon i undersøkelsen.

2.5.1.2 Gjengivelse og fortolkning av data

Å analysere data betyr å kutte ut noen detaljer, forenkle og systematisere, så abstrahere og tilføre noe mer. (Jacobsen, 2015, s. 233). Fremgangsmåten for dette er beskrevet i avsnitt 2.4.3 - Bearbeidelse og analyse av data. Kategoriseringen av alle dataene fra intervjuene er basert på funn i den juridiske delen. Slik denne oppgaven tolker rettsreglene er det ikke andre måter å svare på problemstillingen, enn ved bruk av henholdsvis faktorene «direkte deltagelse i fiendtligheter» og «følgeskade». Validering i denne studien er begrenset til metodetriangulering, der forskningsspørsmålene er belyst både ut i fra juridisk- og kvalitativ metode. I tillegg til at oppgaven ble tilsendt to respondenter med anmodning om deres kommentarer.

2.5.2 Ekstern gyldighet

Ekstern gyldighet dreier seg om «... i hvilken grad funnene fra en undersøkelse kan *generaliseres* til andre enn dem man faktisk har undersøkt» (Jacobsen, 2015, s. 237). Hvis vi ut i fra kvalitative tilnærminger skal generalisere fra ett utvalg til en større gruppe enheter avhenger det av to forhold; antall enheter og hvordan enhetene er valgt ut. (Jacobsen, 2015, s. 238). I denne studien kan det være interessant om de rettslige funnene også gjelder andre avdelinger i Forsvaret og andre sivile logistikkaktører på kontrakt med Forsvaret.

Hovedregelen er jo flere enheter som undersøkes, desto større er sannsynligheten for at man kan generalisere funn. Målet er å undersøke det antall som gjør at man når *metning*. Metning oppnås når det ikke kommer noe ny eller interessant informasjon ut av intervjuene. I undersøkelser der dette er usikkert, er muligheten for generalisering relatert til hvordan utvalget av enheter er foretatt. (Jacobsen, 2015, s. 238-239).

Det ene utvalgsriteriet som kan øke muligheten for generalisering av funn i kvalitative studier er «det typiske utvalget». (Med referanse til Gobo (2009) i Jacobsen, 2015, s. 239). «Et typisk utvalg er et utvalg som forskeren mener er representativt for flere enheter» (Jacobsen, 2015, s. 239). Små-N-studier har fokus på et spesifikt fenomen som belyses fra

ulike ståsteder/kontekster. Respondentene velges ut med tanke på å få frem ulike perspektiver på ett og samme fenomen. (Jacobsen, 2015, s. 107-108). Dette gir ifølge Jacobsen (2015, s. 106) mulighet for generalisering.

Det fenomenet som undersøkes i denne studien er «anvendelse av krigens folkerett for bruken av sivile logistikkaktører i militære operasjoner». Intervjuobjektene i denne sammenheng er valgt med den bakgrunn at de representerer sentrale aktører innen logistikkoperasjoner i Forsvaret. Det er vektlagt å både få innspill fra ulike avdelinger og nivåer i Forsvaret, samt fra en sentral sivil aktør, for å et balansert bilde av virkeligheten. Dette vil kunne hevdes å være et typisk utvalg. De rettslige funnene vil derfor ikke bare gjelde for FLO, FOH, NLK og WilNor, men ha overføringsverdi til også andre avdelinger i Forsvaret eller sivile leverandører som yter tjenester til Forsvaret.

2.5.3 Pålitelighet

Pålitelighet handler om annerkjennelse av undersøkelsesopplegget, datainnsamlingen og analysen. (Jacobsen, 2015, s. 241).

For å unngå undersøkelseeffekt- og konteksteffekt som kan påvirke resultatet uheldig, er det i all kommunikasjon med respondentene forsøkt å fremstå på en nøytral profesjonell måte, ved å være godt forberedt, saklig og presis, samtidig ydmyk og høflig. Hensikten var for det første å skape rom for åpenhet, og for det andre sikre tillitt til studien i sin helhet, slik at de ønsket å bidra på en best mulig måte. (Jacobsen, 2015, s. 241-244).

En annen trussel mot troverdighet er slurv i nedtegning og analyse av data. (Jacobsen, 2015, s. 245). Det ble derfor benyttet lydopptaker og i tillegg ble transkriberte intervju sendt til intervjuobjektene for kontroll av eventuelle feil og mangler. Utkast av oppgaven ble også tilsendt to av respondentene. Følgende to ønsket særskilt en kontroll av sine utsagn før oppgaven kom på trykk. Videre har oppgavens to veiledere gjort en overordnet vurdering og klarert metoden underveis. For å gjøre det mulig og re-bekrefte empirien i denne oppgaven er intervjuguiden vedlagt.

3 Teoretisk referanseramme

3.1 Militær logistikk

«Militær logistikk er en forlengelse av sivile logistikkjeder inn mot militære brukere» (FLO, 2013, s. 8). Logistikkens rolle er ofte nevnt som en viktig faktor i militære operasjoner. Flere forsvarsdokumenter slår fast logistikk som en avgjørende støttefunksjon og som en styrkemultiplikator. I den nye langtidsplanen for forsvarssektoren hevdes det at «... understøttelse og etterforsyning av militær operativ virksomhet er helt sentralt for Forsvarets operative evne, beredskap og utholdenhet» (FD, 2016a, s. 71). Krigshistorien kan bekrefte dette, der har vært en rekke kampanjer som har feilet på grunn av for dårlig logistikkplanlegging og brutte forsyningslinjer (Kress, 2002, s. ix).

Hensikten med logistikk i en militær kontekst er «...å skape effektiv leveranse av varer og tjenester for å understøtte operative krav og behov» (FLO, 2013, s. 3). «Logistikken skal skaffe til veie forsyninger og tjenester av rett slag og mengde, og å bringe dem til rett bruker i rett tid slik at stridsevnen opprettholdes» (FD, 2016b, s. 5).

Retningslinjer for logistikkvirksomheten i forsvarssektoren definerer logistikk som:

Den virksomheten som planlegger og gjennomfører forflytning og understøttelse av militære styrker, herunder:

- Design og utvikling, planlegging, fremskaffelse, lagring, fordeling, distribusjon, vedlikehold, evakuering og avhending av materiell og forsyninger
- Transport av personell
- Anskaffelse, konstruksjon, vedlikehold, drift og avhending av bygg og anlegg
- Anskaffelse eller levering av støttevirksomhet
- Inngåelse og oppfølging av kontrakter med sivile leverandører
- Sanitets- og veterinærtjenester

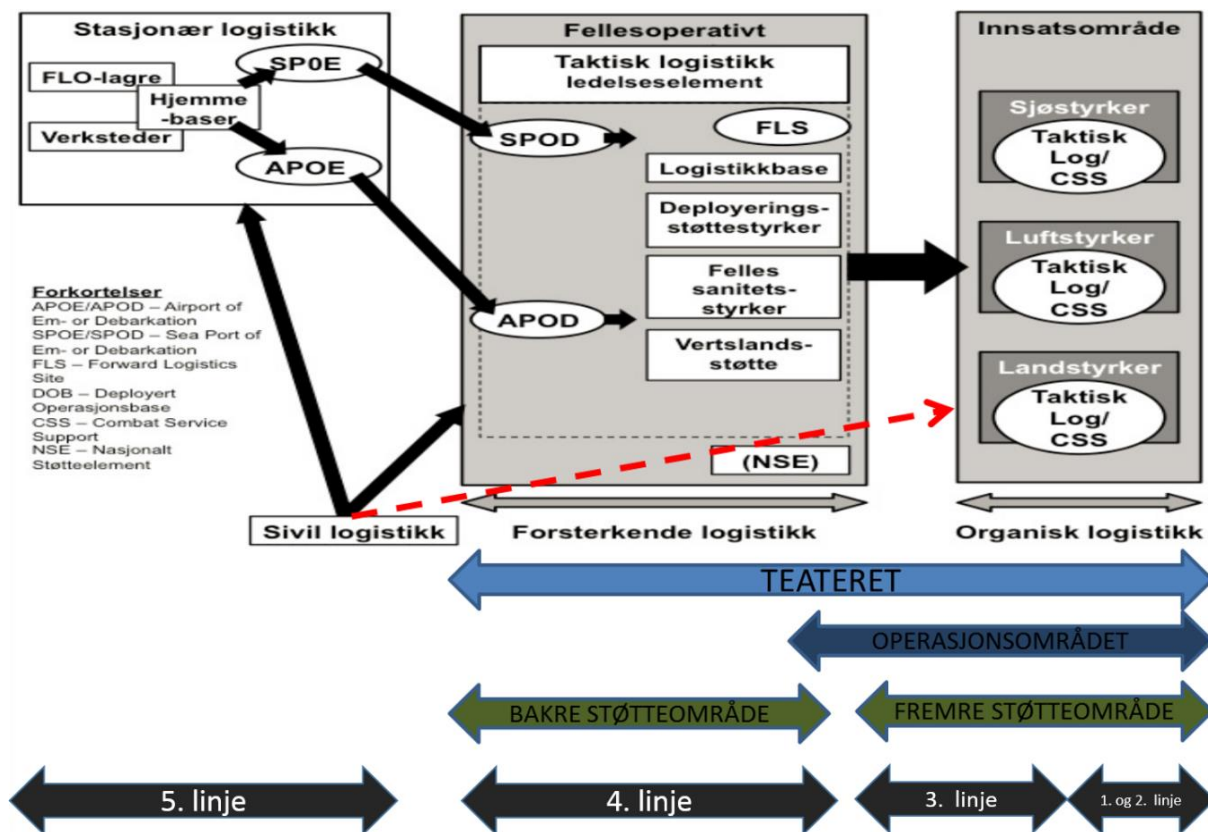
(FD, 2016b, s. 5).

Direktiv for logistikkvirksomhet (2014) definerer operativ logistikk som «...en samling av midler, ressurser, organisasjoner og prosesser som deler et felles mål om å vedlikeholde kampanjer og militære operasjoner» (Forsvarsstaben, 2014a, s. 5).

Det er i utgangspunktet tre hoved metoder å skaffe tilgang til de ressursene en operasjon krever, og ofte er det vanlig å kombinere metodene. Enten ved å fremskaffe det i operasjonsområdet, medbringe det man trenger for oppdraget, eller sørge for en strøm av etterforsyninger fra hjemmebase. (Forsvarets høyskole, 2014, s. 147; Kress, 2002, s. 10). Normalt sett krever operasjoner en blanding av Forsvarets egne ressurser og logistikkressurser som må skaffes til veie på kommersiell basis, samarbeid med næringslivet, samarbeid med andre etater, i tillegg til beredskapslovgivning. (FD, 2016a, s. 46-47; FD & JBD, 2015, s. 28; Forsvarets høyskole, 2014, s. 145).

For å oppnå mål og hensikt med logistikken kreves en hensiktsmessig organisering og koordinering. Det er militærstrategisk nivå, les Forsvarsdepartementet (FD) og Forsvarsstaben (FST), som i prinsippet beslutter de store linjene i logistikksystemet, og er retningsgiver for logistikk konsepter i operasjoner. Nasjonalt skjer dette i praksis i tett dialog med operasjonelt nivå (Forsvarets operative hovedkvarter, FOH), taktisk nivå (Nasjonal logistikk kommando, NLK) og Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO). Med utgangspunkt i behovene på taktisk nivå og beslutningene på høyere nivå, er det operasjonelt nivå som videre styrer og koordinerer kombinasjoner av metoder for å få logistikk til operasjoner. Logistikk på taktisk nivå utføres hovedsakelig med kapabiliteter som er integrert i de taktiske enhetene. (Forsvarets høyskole, 2014, s. 145-147).

Det er mange måter å organisere logistikkstøtte til og i operasjoner avhengig av situasjonen. Prinsippskissen under viser en generisk logistikkstruktur i operasjoner, herunder inndelingen av Forsvarets operative logistikkjede og sammenhengen mellom støttende/stasjonær, forsterkende og organisk logistikk. Denne er hentet fra Forsvarets fellesoperative doktrine, FFOD (2014, s. 148), og bygger på NATOs definisjoner og logistikk konsept (NATO, 2013a, figur 2-1). Skissen synliggjør hvordan sivil logistikk rutes til enten Forsvarets egne lagre/verksted/hjemmebaser, eller direkte til en fremskutt logistikkbase i nærheten av operasjonsområdet, eller eventuelt helt inn til kunden/brukeren «inne på dypet» i operasjonsområdet. (Forsvarets høyskole, 2014, s. 148). Sistnevnte alternativ er påført skissen med rød prikkete pil, og vil bli diskutert senere i besvarelsen.

Figur 3. Forsvarets operative logistikkjede (Egenmodifisert med referanse til figur 5.4 i FFOD 2014, Forsvarets høyskole, 2014, s. 148).

Under skissen er det forsøkt å synliggjøre inndelingen av sentrale områdebegreper, med referanse til innføringsbok i militære fellesoperasjoner (Borgen, 2016, s. 325, figur 20-2), og Direktiv for logistikkvirksomhet (Forsvarsstaben, 2014a). Grensesnittene mellom områdene er ikke absolutte.

Logistikkstrømmen går fra sivile fabrikker/bedrifter til stasjonære lager, verksteder og hjemmebaser, og videre ut via en S/APOE¹⁶ med strategiske løftekapasiteter over sjø, luft og/eller land til en S/APOD¹⁷ i teateret. Avlastningspunktet søkes lagt i bakre del av bakre støtteområde, i teateret, men fortrinnsvis utenfor operasjonsområdet. Når avstanden fra operative styrker til hjemmebase er så stor at stasjonære lager og verksteder er utenfor praktisk rekkevidde, kan deployerbare logistikelementer settes opp som forsterkende forsyningspunkter inn mot operasjonsområdet.

¹⁶ Sea/Airport of embarkation

¹⁷ Sea/Airport of debarkation

En logistikkbase er et kontaktpunkt for samvirke med blant annet hjemmebase og militære lagre, sivile aktører, vertslandsstøtte og eventuelt andre nasjonale støtte elementer (NSE) i samme operasjonsområde. (Forsvarets høyskole, 2014, s. 148).

I fremre støtteområde, også kalt den «spisse ende» eller «inne på dypet» opererer den organiske logistikken. Konsept for logistikk i Forsvaret presiserer at logistikk på taktisk nivå, også kalt Combat Service Support (CSS), må være utrustet og trent for å operere i et stridsmiljø, med hensyn til stridsforståelse, stridsteknikk, mobilitet og egenbeskyttelse (FLO, 2013, s. 13). Dette til tross, har erfaringer fra spesielt Balkan og Afghanistan vist utstrakt bruk av Contractor support to operations (CSO)¹⁸ direkte til styrker i innsatsområdet, ref. rød prikket pil i figur 3.

Prinsippkissen viser inndeling av de forskjellige nivåene, sammenhenger og muligheter i hvordan organisere logistikken i operasjoner. Den viser med andre ord den militære logistikkjeden.

3.2 Logistiktjenester

Oppgaven legger til grunn følgende kategori-inndeling av logistikkvirksomheten, heretter benevnt som Forsvarets logistiktjenester: Forsyningstjeneste, transporttjeneste, vedlikeholdstjeneste og basetjeneste.

Forsyningstjeneste er definert som: «En tjeneste organisert med det formål å gjøre klasseforsyninger tilgjengelig for bruker, herunder anskaffelse, lagring og fordeling av materiell og forsyninger» (Forsvarsstaben, 2014a, vedlegg A). Tjenestene er videre organisert i fem linjer, ref. figur 3 (s. 24). Der 1. og 2. linje omfatter den enkelte soldat og avdeling, 3. linje er forsvarsgrenvise organiske logistikkenheter, 4. linje benevnes forsterket logistikkstøtte og 5. linje er sivil leverandør. Forsyningsklassene er inndelt i fem kategorier: Klasse I omfatter proviant, vann, kaffe, kantinevarer og lignende, klasse II omfatter for eksempel personlig bekledning, våpen, verktøy, reservedeler, kjøretøy, IKT-materiell og sanitets/veterinærmateriell, klasse III omfatter POL¹⁹-tjenester, klasse IV omfatter for eksempel skanse- og bygningsmateriell, spesialmaskiner og eventuelt andre spesialartikler

¹⁸ NATOs betegnelse på bruk av sivile logistikk kontraktører (NATO, 2012, 2015).

¹⁹ POL: Petroleum- Oil- Lubricants (olje- og smøremidler).

som ikke er hjemlet i KOP²⁰, og klasse V omfatter ammunisjon. (Forsvarsstaben, 2014a, vedlegg A).

Transporttjeneste er «... virksomhet som har til hensikt å gi Forsvaret mulighet til å forflytte materiell, personell og forsyninger mellom to steder» (Forsvarsstaben, 2014a, vedlegg A). Disse tjenestene er videre inndelt i strategiske-, operative- og taktiske-, samt administrative transportert. Strategiske luft- og sjøkapasiteter er ofte felleskapasiteter i NATO som skal sikre større løft av personell og materiell inn til en A/SPOD, ref. figur 3 (s. 24). Mens, taktiske- og operative transportert disponeres av en operativ sjef i et operasjonsområde, gjennom organiske- og forsterkende kapasiteter. Administrative transportert er de transportert som normalt sett ikke krever taktiske forholdsregler. Forsvarets transporttjenester inngår i en overordnet transportkontroll, også kalt movement control (MOVCON), som omfatter planlegging, iverksetting, overvåking og ledelse av transportert. (FD, 2016b, s. 14).

«Vedlikehold er de tiltak som iverksettes for å opprettholde materiellets spesifiserte tilstand eller tilbakeføre materiellet til denne tilstand» (Forsvarsstaben, 2014a, vedlegg A). Vedlikeholdstjenester kan innebære inspeksjoner og ettersyn, berging og evakuering, etterforsyning av teknisk materiell, service, overhaling, reparasjon og modifikasjon. (FD, 2016b, s. 13-14; Forsvarsstaben, 2014a, vedlegg A).

Basetjenester er «tjenester som ikke naturlig hører inne under øvrige tjenester» (Forsvarsstaben, 2014a, vedlegg A), men som også er betydningsfulle for den daglige tjenesten eller en operasjon. Dette er tjenester som er tilknyttet driften av en base, som for eksempel forlegning, forpleining, velferdstilbud, posttjenester, vaskeri- og renseritjenester, falnetjeneste, feltbadtjeneste, avfallshåndtering, energiforsyning, bygg- og anleggstjeneste, og lignende. Videre er merkantil virksomhet knyttet til inngåelse av kontrakter med sivile leverandører og vertslandsstøtte også gruppert under denne funksjonen. (FD, 2016b, s. 16; Forsvarsstaben, 2014a, vedlegg A).

«Vertslandsstøtte er sivil og militær støtte gitt i fred, krise og væpnet konflikt av en vertsnasjon til allierte styrker og organisasjoner som er lokalisert på, opererer i eller er på

²⁰ «Komplett operativ organisasjonsplan (KOP) er hjemmelsgrunnlag for disponering av materiell og personell i Forsvarets struktur» (Forsvarsstaben, 2014a, s. 11)

vei gjennom en vertsnasjons territorium» (FD, 2016b, s. 16). Formålet er å sikre alliert støtte ved operasjoner og trening i Norge, og for å ivareta gode relasjoner til andre nasjoner. Likeledes har Norge intensjon om å selv kunne basere seg på tilsvarende støtte ved operasjoner og trening i utlandet. Vertslandsstøtten kan inkludere alle typer forsyningsklasser og logistikktenester. (FD, 2016b, s. 16-17).

3.3 Logistikkberedskap

Logistikkberedskap skal understøtte styrkeoppbygging, samt bidra til utholdenhet i operasjoner. Dimensjonerende for denne beredskapen er ambisjon i henhold til operative krav²¹ og styrkestruktur i henhold til KOP. Logistikkberedskap deles i tre områder: Forsyningsberedskap, materiellberedskap og transportberedskap. (FD, 2016b, s. 17-19; Forsvarsstaben, 2014a, s. 9)

Forsyningsberedskap kan ivaretas enten ved å etablere egne lagerbeholdninger, gjennom leverings- eller produksjonskontrakter med industrien, ved samhandlingsavtaler med andre etater og militære leverandører, og ved bilaterale og flernasjonale avtaler. Hensikten er å sørge for forsyningssikkerhet. Standard Days of Supplies (SDOS) er en forsyningssikkerhetsordning der hver enhet/avdeling skal ha en organisk buffer med forsyninger tilgjengelig før forsyningslinjer er etablert i en krise/krig. Beholdningsnivåene til alle avdelinger i styrkestrukturen skal være definert i KOP for gitte beredskapsgrader²² for alle forsyningsklasser. (FD, 2016a, s. 46-47; Forsvarsstaben, 2014a, s. 9-11).

Materiellberedskap er evnen til å gjøre materiellet tilgjengelig i operativ teknisk stand. Tilfredsstillende teknisk status besørges av egne verksteder og rammeavtaler med sivile verkstedsressurser. (Forsvarsstaben, 2014a, s. 11).

«Transportberedskap er evnen til å forflytte enheter og forsyninger innenfor gitte tider» (Forsvarsstaben, 2014a, s. 11), som løses ved bruk av interne transportressurser eller gjennom avtaler med sivile bedrifter, andre nasjoner eller organisasjoner.

²¹ Ref. Forsvarssjefens Direktiv for operative krav (2015), inklusive vedlegg (BEGRENSET).

²² BEREDSKAPSKLAR og KLAR (Forsvarsstaben, 2015, s. 5).

Forsvaret er åpenbart avhengig av sivile ressurser i utøvelsen av sin virksomhet. Optimal balanse mellom militær og sivil logistikk bør blant annet bestemmes av operative og beredskapsmessige krav, risiko med hensyn til oppfyllelse av disse kravene, og ellers lover og regelverk. (FLO, 2013, s. 9). Ved en omfattende sikkerhetspolitisk krise kan det være nødvendig å bruke Beredskapssystemer for forsvarssektoren (BFF) og beredskapslovgivningen for å sikre nødvendig støtte til Forsvaret, men Forsvarets behov skal i størst mulig grad baseres på kommersielle avtaler, om nødvendig med beredskapsklausuler der dette er kostnadseffektivt. (FD, 2016a, s. 46-47).

Logistikkberedskap kan sees på som en grunnpilar for Forsvarets beredskapsevne, som handler om «... å reagere i rett tid, på rett sted med tilstrekkelig kapasitet» (Forsvarets høyskole, 2014, s. 210).

3.4 Totalforsvarskonseptet

«Det moderniserte totalforsvarskonseptet omfatter gjensidig støtte og samarbeid mellom Forsvaret og det sivile samfunn i forbindelse med forebygging, beredskapsplanlegging, krisehåndtering og konsekvenshåndtering i hele krisespekteret fra fred via sikkerhetspolitisk krise til væpnet konflikt» (FD & JBD, 2015, s. 12). I videste forstand omfatter totalforsvarskonseptet både sivil-militær ledelse og koordinering, sivil støtte til Forsvaret og Forsvarets støtte til det sivile samfunn. Hensikten med et slikt konsept er å effektivisere ressursbruken og at samfunnets samlede ressurser skal kunne mobiliseres om nødvendig.

Selv om «omfattende pliktmessig sivil støtte» til Forsvaret i alvorlige krisesituasjoner fortsatt vil kreve at beredskapslovgivningen anvendes, er det nye hovedprinsippet i dag når det gjelder sivil støtte til Forsvaret, at den i størst mulig grad skal baseres på kommersielle ordninger og samarbeid med sivil sektor gjennom leveranse- og beredskapsavtaler. Valg av løsning vil også være avhengig av enhetens beredskapskrav og tilgang på varer og tjenester i markedet. (FD & JBD, 2015, s. 12, 28).

3.5 Rettslig rammeverk

Krigens folkerett²³ er basert på at det finnes et konkret skille mellom krig og fred. Artikkel 2 til de fire Genèvekonvensjonene beskriver når krigens folkerett skal anvendes:

...the present Convention shall apply to all cases of declared war or of any other armed conflict which may rise between two or more of the High Contracting Parties ... og ...to all cases of partial or total occupation of the territory of a High Contracting Party... (ICRC, 1949, art. 2).

Artikkel 2 slår fast at krigens folkerett gjelder i tilfeller av erklært krig eller enhver annen væpnet konflikt som måtte oppstå mellom to eller flere parter. Avgjørende vilkår for væpnet konflikt er knyttet til den faktiske situasjonen, og er ikke avhengig av formelle statlige erklæringer (Forsvarets høyskole, 2013, s. 11). Krigens folkerett kommer til anvendelse når en væpnet konflikt oppstår, enten den er internasjonal eller ikke-internasjonal:

Internasjonal væpnet konflikt foreligger når to eller flere stater griper til våpen mot hverandre. Dersom det foreligger omfattende våpenbruk mellom en stats myndigheter og organiserte væpnede grupper eller mellom slike grupper i en stat, foreligger det en ikke-internasjonal væpnet konflikt. (Forsvarets høyskole, 2013, s. 15-16).

Manual i krigens folkerett (2013) definerer væpnet konflikt som «... en konflikt mellom stater eller grupper som involverer bruk av væpnet makt» (s.15), og vektlegger videre «... omfattende våpenbruk ...» (s.16) som kriteria. I tillegg fremmes det her at reglene vil «... komme til anvendelse på hele territoriet i det landet eller de landene hvor konflikten pågår» (s.16). I forhold til norske totalforsvarsplaner og ved et eventuelt angrep på en landsdel i Norge kan dette være et viktig poeng. (Forsvarets høyskole, 2013, s. 15-16).

Konflikt mellom stater og/eller grupper, omfattende våpenbruk, maktbruk og suverenitetskrenkelse er altså beskrevet som årsaksgivende faktorer til at en situasjonen er over terskel for væpnet konflikt. Krigens folkerett slår fast at enten eksisterer det fred eller en væpnet konflikt. Imidlertid viser rettsanvendelse i praksis å være noe mer komplisert. Den rettslige grensen i dagens konfliktbilde er langt i fra så binær. I dagens militære operasjoner kan det fremstå som en komplisert eksersis å bestemme hvorvidt disse reglene gjelder. (Dahl, 2008, s. 40; S. R. Johansen, 2007, s. 35).

²³ Bakgrunnsinformasjon om krigens folkerett er gitt i avsnitt 2.3 Juridisk metode.

4 Rettslige funn

Ved å redegjøre for de mest sentrale reglene som berører distinksjonsprinsippet i krigens folkerett har dette avsnittet til hensikt å få en oversikt over nødvendige juridiske aspekter ved bruk av sivile logistikkaktører i militære operasjoner i væpnet konflikt. Spørsmålet er hvorvidt krigens folkerett setter begrensninger for bruken av sivile logistikkaktører i en væpnet konflikt. Nasjonal lovgivning vil også nevnes avslutningsvis, da det her ligger praktiske løsninger for de føringer krigens folkerett gir.

For å kunne svare på oppgavens problemstilling vil jeg først avklare hvilken status sivile logistikkaktører har. Er de å betrakte som sivile eller stridende? Som et grunnlag redegjør jeg for artikkel 48, som beskriver det overordnede prinsippet for beskyttelse av sivilbefolkningen og sivile gjenstander. Deretter tar jeg for meg artikkel 50 og 43 for å henholdsvis definere sivilpersoner og sivilbefolkning, samt væpnet styrke og stridende. Redegjørelsen av dette gir grunnlag for å svare på innledende spørsmål.

Dernest vil jeg gi svar på hvordan krigens folkerett regulerer beskyttelse av sivilbefolkningen og sivile gjenstander, da dette mulig vil kunne utfordre bruken av sivile logistikkaktører. Hjemmelsgrunnlaget her er henholdsvis artikkel 51 og 52. Redegjørelsen av disse gir grunnlag for videre diskusjon opp mot logistikkteori, og utgjør i så måte oppgavens kjerne sammen med artikkel 48.

4.1 Tilleggsprotokoll I art. 48 – Grunnregel

Denne grunnregelen, som omhandler sivilbefolkningen sier:

In order to ensure respect for and protection of the civilian population and civilian objects, the Parties to the conflict shall at all times distinguish between the civilian population and combatants and between civilian objects and military objectives and accordingly shall direct their operations only against military objectives. (ICRC, 1977, art. 48).

Artikkel 48 presiser at det skal skilles mellom sivile personer og stridende, og mellom sivile gjenstander og militære mål, og at det er kun militære mål skal være gjenstand for militære operasjoner. Med militære operasjoner menes «...all movements and acts related to hostilities

that are undertaken by armed forces» (ICRC, 1987, pkt. 1875). Militære angrep skal kun rettes mot lovlige mål, og skal ikke ha som formål å ramme sivile: «...the population must never be used as a target or as a tactical objective» (ICRC, 1987, pkt. 1938). Angrep er definert som: «... acts of violence against the adversary, whether in offence or defense» (ICRC, 1977, art. 49(1)). Sivile er i utgangspunktet beskyttet fordi de ikke er en del av den militære konflikten og ikke deltar aktivt i kamphandlingene (Dahl, 2008, s. 178).

Hensikten med regelen er respekt og beskyttelse av sivile og metoden er distinksjon: «The civilian population and civilian objects must be respected and protected in armed conflict, and for this purpose they must be distinguished from combatants and military objectives» (ICRC, 1987, pkt. 1863).

Distinksjonsprinsippet er et viktig prinsipp for å beskytte sivile personer og objekter generelt, samt å unngå følgeskader. Det er flere måter å skille sivile personer og objekter fra lovlige mål. Manual i krigens folkerett (2013) trekker frem krav til tydelig merking med blant annet uniformering, bære våpen synlig og/eller eventuell fysisk adskillelse. Vedrørende uniformering skal medlemmer av norske styrker som hovedregel bære godkjent norsk uniform og nasjonalmerke. I tilfeller der det ikke brukes uniformering kan det være vanskelig å se forskjell på sivile og stridende. God situasjonsforståelse, kjennskap til samfunnet og kultur vil under slike forhold kunne bidra til å identifisere hvem som er lovlige mål. Hva gjelder etterlevelse av sistnevnte distinksjonstiltak er det ønskelig, så langt det er praktisk mulig, å fysisk flytte sivile personer eller objekter bort fra områder i nærheten av militære mål. Alternativt skal partene tilstrebe å ikke plassere lovlige mål i nærheten av sivilbefolkningen. (Forsvarets høyskole, 2013, s. 13, 31, 43, 48). Også med hensyn til krigsfangestatus er det krav til å skille seg ut. (ICRC, 1949, art. 4; 1977, art. 44(3)).

For å bruke denne grunnleggende regelen er det nødvendig å vite hva henholdsvis sivile personer, sivilbefolkningen og sivile objekter er, på den ene siden, og hva militære mål er, på den andre siden. Dette er beskrevet i henholdsvis TP I art. 43, 50, 51 og 52, som er redegjort for i avsnittene under.

4.2 Tilleggsprotokoll I art. 50 – Definisjon av sivilpersoner og sivilbefolkningen

Artikkel 50 definerer sivile og sivilbefolkning, og må sees i sammenheng med artikkel 43, som blant annet definerer stridende.

(1) A civilian is any person who does not belong to one of the categories of persons referred to in Article 4(A)(1), (2), (3) and (6) of the Third Convention and in Article 43 of this Protocol. In case of doubt whether a person is a civilian, that person shall be considered to be a civilian.

(2) The civilian population comprises all persons who are civilians.

(3) The presence within the civilian population of individuals who do not come within the definition of civilians does not deprive the population of its civilian character. (ICRC, 1977, art. 50).

Det fremgår av artikkel 50 et viktig skille mellom sivile og stridende personer. Der en sivilperson er enhver som ikke er stridende, og i tilfelle tvil skal vedkommende ansees som en sivilperson. Videre legger artikkelen til grunn at sivilbefolkningen omfatter implisitt alle som er sivile, og dersom det er stridende blant sivilbefolkningen, skal ikke dette frata befolkningen dens status som sivil. (ICRC, 1977, art. 50).

De som henholdsvis planlegger, beslutter og gjennomfører militære operasjoner, må ta nødvendige forholdsregler for å forvise seg om at angrepsmålet er lovlig: «In the conduct of military operations, constant care shall be taken to spare the civilian population, civilians and civilian objects» (ICRC, 1977, art. 57). Tvil og usikkerhet kan hevdes å være en del av krigens natur. Selv om det blir tatt forholdsregler, er det med andre ord vanskelig å være helt sikker. Derfor heter det seg at et angrep kun kan «... gjennomføres hvis det er overveiende sannsynlig at en personen eller objektet er et lovlig mål» (Forsvarets høyskole, 2013, s. 29).

«It is clear that a negative definition of the civilian population implies that the meaning given to armed forces must be pointed out» (ICRC, 1987, pkt. 1914). For å få klarhet i om sivile logistikkaktører kan defineres sivile i henhold til krigens folkerett, må vi altså først finne ut om de eventuelt er stridende.

4.3 Tilleggsprotokoll I art. 43 – Væpnede styrker

Artikkel 43 omhandler hva som ligger i begrepet væpnede styrker, herunder blant annet hva en væpnet styrke består av, og hvilke status og rettighet det gir å tilhøre en slik styrke:

(1) The armed forces of a Party to a conflict consist of all organized armed forces, groups and units which are under a command responsible to that Party for the conduct or its subordinates, even if that Party is represented by a government or an authority not recognized by an adverse. Such armed forces shall be subject to an internal disciplinary system, inter alia, shall enforce compliance with the rules of international law applicable in armed conflict.

(2) Members of the armed forces of a Party to a conflict (other than medical personnel and chaplains covered by article 33 of the Third Convention) are combatants, that is to say, they have the right to participate directly in hostilities.

(3) Whenever a Party to a conflict incorporates a paramilitary or armed law enforcement agency into its armed forces it shall notify the other Parties to the conflict. (ICRC, 1977, art. 43)

Det folkerettslige kravet i henhold til artikkel 43 for å oppnå status som lovlig stridende er at de tilhører organiserte væpnede styrker, grupper og enheter, står under ansvarlig militær kommando med disiplinærsystem som er underlagt staten, at de følger krigens folkerett og skiller seg fra sivilbefolkningen. Disse folkerettslige kravene følger også av de tradisjonelle vilkårene i Tredje Genèvekonvensjon artikkel 4 (ICRC, 1949).

Begrepet «organiserte» må forstås fleksibelt. Først og fremst betyr det at militære operasjoner skal gjennomføres med en viss kollektiv karakter, i motsetning til at enkeltpersoner opererer isolert på egne vegne. Å stå under (les inngå i) en militær kommandostruktur er et krav om tilknytning og underleggelse i et militært hierarki med kommandolinjer. Hensikten med en slik kommandostruktur er å hjelpe den ansvarlige militære sjefen med kommando og kontroll på sine undergitte for å nå operative mål. (Forsvarets høyskole, 2014, s. 164; ICRC, 1987, pkt. 1672). Videre er det et krav at alle medlemmer av de væpnede styrker skal underlegges et internt disiplinærsystem som blant annet skal sikre etterlevelse av krigens folkerett og militær straffelov. (ICRC, 1987, pkt. 1675). Den norske tolkningen i Manual i krigens folkerett understreker i tillegg at stridende er forpliktet til skille seg fra sivile med bruk av uniform eller tilsvarende, ved forberedelse til og under et militært angrep. (Med referanse til TP I art. 44(3) i Forsvarets høyskole, 2013, s. 47).

Medlemmer av de væpnede styrker er ifølge artikkel 43(2) er å betrakte som stridende, også kalt kombattante, med rett til å delta i fiendtligheter. Det betyr også at de er ansett som part i konflikten og er lovlige mål. (Forsvarets høyskole, 2013, s. 47). Fiendtligheter er definert som

«...den samlede bruken av krigføringsmidler og krigføringsmetoder for å skade motparten» (Forsvarets høyskole, 2013, s. 12)²⁴. Krigens folkerett differensierer mellom stridende og sivile (ICRC, 1977, art. 50), der stridende igjen er inndelt i to kategorier: Stridende personer som har rett til å delta i fiendtligheter («lovlig stridende» eller «kombattante»), og de som ikke har det. Sistnevnte gruppe kalles for «andre stridende». (Forsvarets høyskole, 2013, s. 45, 47).

«Lovlig stridende», også kalt «kombattante», er medlemmer av væpnede styrker, medlemmer av organiserte motstandsbevegelser eller deltagere i spontan motstand mot invasjon (levée en masse). De handler på statens vegne og har rett (og plikt) til å utføre lovlige krigshandlinger. En lovlige krigshandling må være foretatt under en væpnet konflikt, av en lovlige stridende, og med et krigsformål. Dette er en rekke handlinger som ifølge nasjonal straffelov ville medført streng straff, som for eksempel drap, legemsbeskadigelse og store materielle ødeleggelser.

«Andre stridende» er personer som ikke har rett til å delta i fiendtligheter, men gjør det allikevel, enten spontant eller regelmessig. Dette er enten medlemmer av organiserte væpnede grupper som ikke handler på vegne av en stat, spioner eller leiesoldater. De er ifølge krigens folkerett lovlige mål, samtidig som eventuelle utførte krigshandlinger i utgangspunktet skal straffeforfølges etter alminnelig nasjonal straffelovgivning. (Forsvarets høyskole, 2013, s. 46-47, 279). Dersom noen utnytter sin sivile status for å utføre stridende handlinger vil det kunne være ulovlig svik. (ICRC, 1977, art. 37). Svik er å forlede motstander til å tro at du har krav på beskyttelse, for så å utføre en stridende handling med det formål å drepe, skade eller ta til fange. (Forsvarets høyskole, 2013, s. 182).

Kort oppsummert beskriver art. 43(1)(2) krav til å inngå i væpnede styrker, og at dette gir de status som stridende, som dermed gir rettigheter til å delta i fiendtligheter. I tillegg, i art. 43(3) nevnes partenes informasjonsplikt vedrørende inkorporering av andre lovlige stridende parter i hverandres styrker.

²⁴ «Hostilities» er definert i avsnitt 4.4.

4.3.1 Sivile logistikkaktører - status som stridende eller sivile?

For å kunne svare på oppgavens problemstilling, er det nødvendig å få avklart om sivile logistikkaktører er en del av de væpnede styrker.

Forsvarets kjernevirksomhet er definert til å omfatte «... de aktiviteter som direkte bidrar til gjennomføring av styrkeoppbygging og militære operasjoner» (Forsvarsstaben, 2013, s. 9).

Den delen av logistikkvirksomheten som krever egne forsvarsunike logistikkressurser er definert som kjernen i Forsvarets logistikkvirksomhet. Det er aktiviteter som skal ivaretas av personell som Forsvaret har kommandomyndighet over/arbeidsgiveransvar for. Behov for funksjoner/leveranser utenfor denne kjernevirksomheten skal søkes løst i samarbeid med aktører utenfor forsvarssektoren, der hvor operative-, beredskaps- og sikkerhetsmessige forhold tillater det. (FD, 2016b, s. 23). Det betyr at militære logistikere er en del av kjernevirksomheten og inngår i væpnede styrker, mens innleide sivile logistikkaktører ikke skal utføre oppgaver som er kjernevirksomhet, og er derfor som utgangspunkt ikke en del av de væpnede styrker. Slike ressurser vil allikevel være bundet av blant annet operative krav, beredskapskrav, sikkerhetskrav og kompetansekrav. (Forsvarsstaben, 2013, s. 15).

Utover typiske kjernevirksomhetsoppgaver vil det imidlertid kunne være hensiktsmessig for Forsvaret å eie enkelte viktige støtteresurser med tanke på kostnads- og ressurseffektivitet og ivaretagelse av kompetanse, vurdert i et levetidsperspektiv. (FD, 2016b, s. 23).

En sivil logistikkaktør vil således i utgangspunktet stå på utsiden av det militære kommandosystemet. Forpliktelsen overfor Forsvaret er basert på den kontrakten som er inngått (FLO, 2013, s. 10). En militær sjef vil dermed ikke ha den myndighet overfor de sivile kontraktørene, slik som for underordnet personell. (Forsvarets høyskole, 2014, s. 164).

Dessuten kommer det tydelig frem av både nasjonale- og NATOs retningslinjer at private aktører ikke skal tillates å utføre stridende funksjoner. «Contractor support is not applicable to combat functions» (NATO, 2012, s. 160) og «... ingen private aktører skal tillates å utføre stridende funksjoner (kombattant virksomhet)»... og dersom det er tvil «... skal det foretas en juridisk vurdering av saken...» (FD, 2016b, s. 23).

Slik det hittil i oppgaven fremstår, er sivile kontraktører i utgangspunktet ikke integrert i væpnede styrker, som herunder betyr at de hverken kan defineres som lovlig stridende eller har rett til å delta i fiendtlighetene. (ICRC, 1977, art. 43(1), (2)). De faller heller ikke under kategorien «andre stridende», da de hverken er medlemmer av organiserte væpnede grupper, spioner eller leiesoldater. (Forsvarets høyskole, 2013, s. 46). Med andre ord kan det fastslås at sivile logistikkaktører er sivile i henhold til krigens folkerett. (ICRC, 1977, art. 50(1)).

Oppsummeringen samsvarer også med siste års praksis: «The great majority of private contractors and civilian employees currently active in armed conflicts have not been incorporated into State armed forces...» (Melzer, 2009, s. 38). Begrunnet med at mesteparten av logistiktjenestene ikke involverer direkte deltakelse i fiendtligheter på vegne av en av partene i konflikten, og derfor vanligvis kommer innenfor definisjonen av sivile. (Melzer, 2009, s. 64-65).

Dersom det allikevel er behov for at sivil logistikkstøtte skal inngå i en væpnet styrke, kan nasjonal lovgivning innlemme etter gitte krav. Dette vil bli berørt senere i eget avsnitt. Den kanskje mer nærliggende løsningen er å gi de sivile logistikere status som «sivile som følger med væpnet styrke».

4.3.2 Sivile som følger med væpnet styrke

Selv om sivile logistikkaktører ikke er medlemmer av væpnede styrker, åpner allikevel krigens folkerett opp for å benytte sivile logistikkaktører i militære operasjoner til ikke-stridende oppgaver:

Persons who accompany the armed forces without actually being members thereof, such as civilian members of military aircraft crews, war correspondents, supply contractors, members of labour units of services responsible for the welfare of the armed forces, provided that they have received authorization from armed forces which they accompany, who shall provide them for that purpose with identity card similar to the annexed model. (ICRC, 1949, art 4(A)(4)).

Med samtykke fra de væpnede styrker kan sivile få status som «sivile som følger med væpnede styrker», altså personer som følger de væpnede styrker uten å tilhøre disse. Personene må bære identitetskort som indikerer deres status og tilhørighet. Personer i denne kategorien nyter beskyttelse som sivil, de er ikke lovlige mål, samtidig som de har rett til

krigsfangestatus. (ICRC, 1949, art 4 (A)). Derimot må de akseptere den risiko som følger med at de oppholder seg i nærheten av lovlige mål. (Forsvarets høyskole, 2013, s. 82).

Ifølge NATOs policy on Contractor Support to Operations (draft) oppfordres nasjoner til å håndtere logistikkbehov og bruk av sivile ressurser på denne måten: «Nations are encouraged to employ contractors deployed on NATO missions as civilians authorized to accompany their armed forces but without being members thereof» (NATO, 2015, s. 12). Følgelig har konseptet både fordeler og ulemper, men kan i totalforsvarsøyemed og i lys av de krav som stilles i ny langtidspan for forsvarssektoren sees som en nødvendig løsning og en styrkemultiplikator.

Sivile som innehar denne kategorien vil som antydnet være utsatt for høyere risiko enn andre sivile. Her påligger det en forpliktelse og et ekstra ansvar hos den væpnede styrken om styrkebeskyttelse, samt identifisering og kravstilling til kontraktøren vedrørende blant annet opplæring, verneutstyr, helse, miljø og sikkerhet, og lignende, både generelt og med tanke på kjemiske-, biologiske-, radiologiske- og atomtrusler. Kontraktøren er selv ansvarlig for å tilfredsstille disse kravene. (NATO, 2015, s. 10). Det presiseres videre i dette NATO-konseptet at sivile logistikere som innehar status som «sivile som følger med væpnet styrke», ikke må utføre handlinger som setter sin sivile status på spill. Hvis sivile deltar direkte i fiendtligheter vil de miste sin beskyttelse som sivil. (NATO, 2015, s. 12).

4.4 Tilleggsprotokoll I art. 51 – Beskyttelse av sivilbefolkningen

Artikkel 51 inneholder åtte underpunkter hvorav de tre første er relevant for denne oppgaven:

- (1) The civilian population and individual civilian shall enjoy general protection against danger arising from military operations. To give effect to this protection, the following rules, which are additional to other applicable rules of international law, shall be observed in all circumstances.
- (2) The civilian population as such, as well as individual civilians, shall not be the object of attack. Acts or threats of the violence the primary purpose of which is to spread terror among the civilian population are prohibited.
- (3) Civilians shall enjoy the protection afforded by this section, unless and for such time as they take part in hostilities. (ICRC, 1977, art. 51).

Denne artikkelen omtales som «...one of the most important articles in the Protocol. It explicitly confirms the customary rule that innocent civilians must be kept outside hostilities as far as possible and enjoy general protection against danger arising from hostilities» (ICRC, 1987, pkt. 1923). Punkt (1) og (2) understreker at sivilbefolkningen og de enkelte sivilpersoner skal beskyttes mot farer som oppstår av militære operasjoner, og ikke skal være gjenstand for angrep, voldshandlinger eller trusler om vold. Punkt (3) slår fast at personer som deltar i fiendtligheter mister denne beskyttelsen.

«There is no doubt that armed conflicts entail dangers for the civilian population, but these should be reduced to a minimum» (ICRC, 1987, pkt. 1935). Partene i konflikten har forpliktelser overfor alle sivile; de skal beskyttes mot virkningene av fiendtligheter. (Forsvarets høyskole, 2013, s. 69). Imidlertid forutsetter denne beskyttelsen at sivile ikke tar del i konflikten. Sivile som tar direkte del i fiendtlighetene, blir lovlige mål. Det vil si, de mister beskyttelsen mot å bli angrepet for en periode, men har som rettighet å gjenvinne beskyttelsen etter at de ikke lenger deltar i fiendtlighetene. (Forsvarets høyskole, 2013, s. 51). Fiendtlige handlinger (“hostilities”) kan forstås som: «...acts which by their nature and purpose are intended to cause actual harm to the personnel and equipment of the armed forces» (ICRC, 1987, pkt. 1942)²⁵. Fiendtlige handlinger inkluderer også forberedelser til kamp og retur fra kamp. (ICRC, 1987, pkt. 1943).

Vedrørende deltagelse i fiendtligheter er både nasjonale- og NATOs retningslinjer tydelige, som begge forfekter at private aktører ikke skal tillates å utføre stridende funksjoner. (FD, 2016b, s. 23; NATO, 2012, s. 160). NATO åpner riktignok opp for enkelte «combat support (CS)» og en rekke «combat service support (CSS)» operasjoner. Som for eksempel tekniske eksperttjenester for å sette opp og vedlikeholde våpen-, kommunikasjon- og informasjonssystemer, samt støtte til trening og rådgiving i teateret. Og andre oppgaver som for eksempel:

...strategic transport; strategic medevac; air-to-air refuelling; operation of sea/air ports; air traffic control; fire-fighting; base camp construction and maintenance; installation of security services; fuel storage and distribution; infrastructure engineering services; role 2 and 3 medical treatment; medical ancillary services; ground transportation; maintenance and repair; recovery; environmental services

²⁵ «Fiendtligheter» er definert i avsnitt 4.3.

(sanitation, refuse, salvage); provision of food and water; catering; and local labour. (NATO, 2012, s. 161; 2015, pkt 35.1-2)

Det ligger altså til rette for en rekke oppgaver som kan utføres av sivile, men som det må gjøres en vurdering av i hvert enkelt tilfelle der samtlige av følgende tre krav må være oppfylt: 1) Handlingen må forårsake skade på militær kapasitet eller kapabilitet, 2) være en direkte årsak til denne skaden og 3) være planlagt og gjennomført i den hensikt å skade. Avgjørelsen må være basert på en helhetlig vurdering. (Forsvarets høyskole, 2013, s. 52-53; Melzer, 2009, s. 46-68).

4.4.1 Krav nr. 1 til direkte deltagelse i fiendtligheter

«Vilkåret om å forårsake skade innebærer at handlingen må kunne ha en negativ effekt på motpartens militære operasjon eller kapasitet, eller kunne forårsake skade eller ødeleggelse på beskyttede personer eller objekter» (Forsvarets høyskole, 2013, s. 52). Hvor det her er et poeng at det sannsynlige skadeomfanget må være over en viss terskel. (Melzer, 2009, s. 47).

Utover drap, skade eller ødeleggelser på militært personell og objekter, kan vilkår om å forårsake skade over en viss terskel for eksempel være sabotasje og andre forhindringsaktiviteter som hindrer eller forstyrrer troppeforflytning, logistikk og kommunikasjon, fange eller oppholde militært personell, objekter eller territorium, nekte motstanderen bruk av utstyr og territorium, vokte krigsfanger, drive minerydding, utføre computernetttverk angrep (CNA²⁶) eller computernetttverk utnyttelse (CNE²⁷), drive avlytting av motstanderen, bidra med informasjon om taktiske måldata, være involvert i frakt av våpen og ammunisjon, eller være dedikert speider, informant eller utkikkspost. I fravær av militær skade kan terskelen også nås ved for eksempel å påføre død, skade eller ødeleggelse mot personer eller gjenstander som er beskyttet mot direkte angrep. (Melzer, 2009, s. 47-50).

4.4.2 Krav nr. 2 til direkte deltagelse i fiendtligheter

Neste vilkår, direkte årsak, betyr at handlingen må ha nær tilknytning til det som forårsaker en skade. Med andre ord handler det om avgjørende forhold som muliggjør en konkret militær operasjon. Det er ikke gitt at det kun er siste del av handlingen som er avgjørende for skaden, også de foregående deler i handlingsrekken kan være av betydning. For eksempel er

²⁶ Computer Network Attack

²⁷ Computer Network Exploitation

planlegging av et angrep, eller transport av personell og materiell til spesifikke oppdrag å betrakte som direkte årsak. (Forsvarets høyskole, 2013, s. 52-53). Det går et skille mellom handlinger som er designet for å forårsake en konkret skade, og den innsatsen som «bare» bidrar til å opprettholde og eventuelt bygge opp kapabiliteter. (Melzer, 2009, s. 52).

Både generell krigsinnsats og krigsstøtte kan tolkes som uunnværlig for å skade motstanderen. Men, generell krigsinnsats vil som regel ikke være tilstrekkelig direkte årsak. Generell krigsinnsats kan sies å omfatte alle aktiviteter som indirekte bidrar, som for eksempel finansiering av krigsinnsatsen, forskning²⁸, design, produksjon av våpen og militært utstyr²⁹³⁰, transport av våpen og militært utstyr med mindre det er utført som en integrert del av en spesifikk militær operasjon³¹, produksjon og levering av mat, og bygging eller reparasjon av infrastruktur utenfor rammen av en konkret militær operasjon og lignende. (Forsvarets høyskole, 2013, s. 52-53. 142; Melzer, 2009, s. 51-54).

Å inkludere generell krigsinnsats som direkte årsak vil kunne frata store deler av sivilbefolkningen krav til beskyttelse, da store deler av sivilbefolkningen arbeider i kommersiell virksomhet som i ulik grad faller inn under generell krigsinnsats. (Melzer, 2009, s. 52). Det er understreket at direkte deltagelse i fiendtligheter:

...is neither synonymous with “involvement in” or “contribution to” hostilities, nor with “preparing” or “enabling” someone else to directly participate in hostilities, but essentially means that an individual is personally “taking part in the ongoing exercise of harming the enemy. (Report DPH 2004, p. 10, referert i Melzer, 2009, s. 52) and personally carrying out hostile acts which are “part of” the hostilities. (Report DPH 2005, pp. 21, 27, 30, 34, referert i Melzer, 2009, s. 52).

I enkelte tilfeller kan kompleksiteten i moderne militære operasjoner gjøre det vanskelig å peke ut direkte årsak. I slike sammenhenger må årsakssammenhengene vurderes. Et godt eksempel er angrep utført av ubemannede fly:

Attacks carried out by unmanned aerial vehicles may simultaneously involve a number of persons, such as computer specialists operating the vehicle through remote control,

²⁸ Når det gjelder sivile forskere og våpeneksperter har dette vært gjenstand for diskusjon, med referanse til atomvåpeneksperter under andre verdenskrig (Rapport DPH 2006, s. 48 f., referert i Melzer, 2009, s. 53).

²⁹ Ref. eksempel om sivile fabrikkarbeidere på en våpenfabrikk (Forsvarets høyskole, 2013, s. 54).

³⁰ Det er delte meninger om byggingen av improviserte eksplosive innretninger (IED) eller raketter av ikke-statlige aktører, er kapasitetsbygging, slik industriell våpenproduksjon fremstår. (Rapporter DPH 2006, s. 48 f., 60, referert i Melzer, 2009, s. 53).

³¹ Ref. eksempel om sivil sjåfør som kjører ammunisjon (Forsvarets høyskole, 2013, s. 54; Melzer, 2009, s. 56).

individuals illuminating the target, aircraft crews collecting data, specialists controlling the firing of missiles, radio operators transmitting orders, and an overall commander. (Melzer, 2009, s. 54).

Et angrep kan med andre ord være et resultat av en rekke integrerte handlinger, der det er en rekke personer involvert i operasjonen, og kun noen få som utfører selve sluttaksjonen. For at kravet til direkte årsakssammenheng skal være oppfylt må handlingen utgjøre en konkret integrert del som forårsaker skade. Videre må kravet til direkte kausalitet ikke forveksles med nærhet i tid og sted. Et krav som blant annet er sentralt i forbindelse med bruk av fjernstyrte våpensystemer³². (Melzer, 2009, s. 54-55).

Avhengig av rådende omstendigheter kan for eksempel følgende aktiviteter utgjøre direkte årsak til direkte deltagelse i fiendtligheter: Frakte våpen for gjennomføring av en planlagt operasjon, produsere eksplosiver som skal benyttes mot motparten i nær fremtid, delta i planleggingen eller gjennomføringen av et angrep, gi ordre til personell som er engasjert i fiendtlighetene, samle inn/ analysere/ viderebringe etterretninger om motparten, forsvare et lovlig mål, og lignende. (Forsvarets høyskole, 2013, s. 52-53).

Et illustrerende logistikk eksempel på direkte deltagelse er transport av ammunisjon, som blant annet er beskrevet i Manual for krigens folkerett (2013):

En person som benytter sin sivile lastebil til å levere ammunisjon til en aktiv avfyringsposisjon ved fronten, må anses å være en integrert del av en pågående stridsoperasjon. Han deltar derfor direkte i fiendtlighetene, og vil være et lovlig mål uavhengig av transporten, for eksempel hvis han stopper for å ta en pause.

Hvis han derimot transporterer ammunisjon fra en ammunisjonsfabrikk til et ammunisjonslager utenfor konfliktsonen, vil dette ikke være nærliggende nok til å kunne defineres som direkte deltakelse i fiendtlighetene. Dette er fordi bruken av ammunisjonen i en spesifikk operasjon er for fjerntliggende i forhold til hans involvering.

Det er viktig å være klar over at selve ammunisjonen og lastebilen den blir kjørt på, også vil være et lovlig mål i det siste tilfellet, selv om det å kjøre den ikke innebærer direkte deltakelse i fiendtlighetene. Ved et direkte angrep på lastebilen og ammunisjonen må det uansett gjøres det som er praktisk mulig for å unngå død eller skade på lastebilsjåføren. Hvis død eller skade på lastebilsjåføren ikke er mulig å unngå, må det vurderes om dette står i forhold til viktigheten av å ødelegge ammunisjonen (proporsjonalitetsprinsippet). (Forsvarets høyskole, 2013, s. 54)

32 Som for eksempel «...delayed (i.e. temporally remote) weapons-systems, such as mines, booby-traps and timer-controlled devices, as well as through remote-controlled (i.e. geographically remote) missiles, unmanned aircraft and computer network attacks» (Melzer, 2009, s. 55).

4.4.3 Krav nr. 3 til direkte deltagelse i fiendtligheter

Siste av de tre kravene er hensikt, det vil si at handlingen må være spesielt utformet for å direkte forårsake en skade til støtte for en part i konflikten og på bekostning av en annen. (Melzer, 2009, s. 58). Kravet i denne sammenheng er relatert til det objektive formålet med handlingen. Hensikten må være uttrykt i operasjonsdesignet og planlagt handlemåte³³, mer enn bare avhengig av ideene til hvert enkelt deltakende individ. (Melzer, 2009, s. 59).

Dette kravet må derfor skilles fra begreper som «personlige intensjoner» og «hostile intent». Personlige eller subjektive motiver for en militær aksjon kan ikke fastslås med sikkerhet, og kan derfor ikke være et kriterium. (Med referanse til Report DPH 2005, pp. 9, 26, 34, 66 f.; Report DPH 2006, pp. 50 f.; Report DPH 2008, p. 66, i Melzer, 2009, s. 59). Vedrørende «hostile intent» er dette et begrep som brukes i forbindelse med rules of engagement (ROE³⁴), og ikke et begrep i krigens folkerett. Det er oppfattet som «... unhelpful, confusing or even dangerous to refer to hostile intent for the purpose of defining direct participation in hostilities» (Med referanse til Report DPH 2005, p. 37, i Melzer, 2009, s. 59).

Personer som deltar i operasjoner og som har til hensikt både å forårsake skade og støtte den ene parten i konflikten, vil være direkte deltagende i fiendtligheter. (Forsvarets høyskole, 2013, s. 53). Unntaket er når sivile er helt uvitende om den rollen de spiller i utførelsen av fiendtligheter, for eksempel hvis en sjåfør ikke vet hva lasten inneholder. (Melzer, 2009, s. 60).

4.4.4 Oppsummering krav

Det er altså tre vilkår som må være oppfylt for at en handling skal være direkte deltagelse i fiendtligheter; tilstrekkelig skadeomfang, direkte årsak og hensikt. Problemstillingen er hvor grensen går for hva og hvilke logistikkjenester eller -oppgaver som betraktes som direkte deltagelse i fiendtligheter. Dette er forhold som vil bli analysert og tolket i kapittel 5, samt diskutert i kapittel 6.

³³ Se feks. NATOs planleggingsverktøy, Comprehensive operations planning directive phase 3b og 4 (NATO, 2013b).

³⁴ ROE er definert som: «Directives issued by competent military authority which specify the circumstances and limitations under which forces will initiate and/or continue combat engagement with other forces encountered» (Med referanse til AAP-06 i NATO, 2013b, s. L-5).

4.5 Tilleggsprotokoll I art. 52 – Alminnelig beskyttelse av sivile gjenstander

Denne regelen er viktig med hensyn til anvendelse av artikkel 48, grunnregelen. Det er nødvendig å vite hva som utgjør sivile objekter på den ene siden og militære objekter på den andre. (ICRC, 1987, pkt. 1994). Artikkel 52 består av tre underpunkter der de to første er relevant for denne oppgaven. Her beskrives kriterier for at et objekt kan fremstå som et lovlig mål:

- (1) Civilian objects shall not be the object of attack or of reprisals. Civilian objects are all objects which are not military objectives as defined in paragraph 2.
- (2) Attacks shall be limited strictly to military objectives. In so far as objects are concerned, military objectives are limited to those objects which by their nature, location, purpose or use make an effective contribution to military action and whose total or partial destruction, capture or neutralization, in the circumstances ruling at the time, offers a definitive military advantage. (ICRC, 1977, art. 52).

Regelen gir sivile objekter immunitet mot angrep og presiserer at det er kun er militære objekter som ansees som lovlige mål. Med objekter, også kalt gjenstander (Dahl, 2008, s. 198), menes her materielle ting: «...something that is visible and tangible» (ICRC, 1987, pkt. 2008).

Hvorvidt et objekt kan defineres som militært avhenger av følgende to forhold. For det første om objektets «art, plassering, formål, eller bruk» gir et effektivt bidrag til militære aksjoner. For det andre om det utgjør en militær fordel å «ødelegge, erobre eller nøytralisere» det. Begge elementer må være oppfylt for å kunne definere det som et militært objekt og dermed som lovlig mål. (Forsvarets høyskole, 2013, s. 139; ICRC, 1987, pkt. 2018). Dersom sivile følgetap er sannsynlig ved et angrep på et slikt militært objekt, skal dette vurderes forholdsmessig, sett opp mot forventet militær fordel. (Forsvarets høyskole, 2013, s. 139).

Begrepet «art» brukes synonymt med objektets grunnleggende karakter, og omfatter alle objekter som er direkte i bruk av militære styrker. Typiske eksempler er militære kjøretøy, våpen, våpenlagre, militære havner, kommando- og kontroll sentre, hovedkvarter, kaserner, fortifikasjoner og depoter. Kriteriet vedrørende objektets «plassering», er uavhengig sivil- eller militær funksjon. Det er i kraft av posisjonen som avgjør om objektet er et effektivt bidrag. For eksempel en bro, et utkikstårn, eller en annen konstruksjon. Hva gjelder kravet til «formål og bruk», er dette referert til både som planlagt brukt i fremtiden, og faktisk bruk i nåsituasjon. (Forsvarets høyskole, 2013, s. 139-140; ICRC, 1987, pkt. 2020-2022).

Om et objekt utgjør et effektivt bidrag skal forstås generelt, og i sammenheng med operasjonens slutttilstand. Det er her videre krav til at objektet skal utgjøre et direkte bidrag, ikke bare indirekte. Direkte bidrag er typisk objekter som er nødvendig for gjennomføring av en militær operasjon. Objekter som utgjør indirekte bidrag, inngår i den generelle krigsinnsatsen. Direkte krigsstøtte er for eksempel fabrikker som produserer våpen, ammunisjon eller andre typer militært materiell og etterforsyninger, eller virksomheter som militære havner, depot eller et kommando- og kontrollsystem. Det er med andre ord en direkte kobling mellom objekt og militære operasjoner. Generell krigsinnsats derimot, er indirekte støtte fordi det ikke utgjør direkte bidrag til militære operasjoner. Den militære fordelene ved et eventuelt angrep på et slikt objekt vil ikke være konkret nok, og vil derfor ikke være et lovlig mål. Generell krigsinnsats er for eksempel produksjon og handel av kommersielle varer. Grensen for hva som er direkte krigsstøtte eller indirekte generell krigsinnsats er ikke helt entydig. Derfor må det gjøres skjønnsmessige situasjonsavhengige vurderinger. (Forsvarets høyskole, 2013, s. 140-142).

Om et angrep utgjør en avgjort militær fordel er også et vilkår som må være oppfylt for å lovlig kunne ødelegge, erobre eller nøytralisere et militært objekt. Militær fordel skal vurderes ut ifra hva som er forventet fordel, omstendighetene på det aktuelle tidspunktet tatt i betraktning. Hvilke typer militære fordeler som betraktes som avgjørende spenner seg fra begrenset lokal taktisk fordel, til operasjonell eller strategisk fordel. Derimot skal avgjort militær fordel innebære en konkret fordel, ikke en antatt, spekulativ og/eller uklar fordel. (Forsvarets høyskole, 2013, s. 141; ICRC, 1987, pkt. 2024).

Væpnede styrker har plikt til å ta forholdsregler for å beskytte sivile så langt det er mulig. (ICRC, 1949, art. 57 (1)). Krigens folkerett aksepterer likevel tap av sivile menneskeliv og objekter, så lenge det er en proporsjonalitet eller forholdsmessighet, mellom «... forventet konkret og direkte militær fordel på den ene siden, og unngåelige tilfeldige sivile tap som antas forårsaket av angrepet på den andre» (Forsvarets høyskole, 2013, s. 33-34; ICRC, 1949, art. 51(5)(b) og 57(2)(a)(iii)).

Før hvert angrep på et lovlig mål skal det gjøres en forholdsmessighetsvurdering. For å redusere risikoen for sivile tap er det nødvendig at de som planlegger, tar beslutninger og/eller

gjennomfører angrep, har best mulig situasjonsforståelse. Valg av våpen og metode skal også vurderes for å redusere sivile følger. (Forsvarets høyskole, 2013, s. 36-37).

Sivile logistikkaktører som utfører sitt virke i fysisk nærhet til lovlige mål vil ha økt risiko for å rammes av lovlige angrep. «Their activities or location may, however, expose them to an increased risk of incidental death or injury even if they do not take a direct part in hostilities». (Melzer, 2009, s. 20).

4.6 Nasjonal lovgivning

I en småstat som Norge er Forsvaret helt avhengig av å basere sitt logistikkonsept på en rekke sivile ordninger. Tilsvarende innretning gjelder for totalforsvaret, som søker å sikre best mulig utnyttelse av samfunnets begrensede ressurser, ved gjensidig støtte og samarbeid mellom Forsvaret og det sivile samfunn.

Med utgangspunkt i de begrensninger som krigens folkerett gir, vil det norske Forsvaret allikevel ha behov for å nyttiggjøre seg av sivile logistikkaktører. Innenfor nasjonal lovgivning finnes det både praktiske løsninger og åpninger for å få dette til. I henhold til Konsept for logistikk i Forsvaret skal «... sivil innsats reguleres gjennom kommersielle avtaler, eller gjennom regjeringsvedtak, lover og forskrifter når situasjonen krever dette» (FLO, 2013, s. 10).

Ut i fra tolkningene av vilkårene for direkte deltagelse i fiendtligheter i TP I art. 51 kan den sivile logistikkinnsetsen reguleres ut i fra om en stat ser behovet for at sivile logistikkaktører skal utføre oppgaver som er over, eller under terskelen. De logistikkjenester som er over denne terskelen skal utføres av stridende personell. Imidlertid kan hver stat velge hvem de innlemmer i sine væpnede styrker, det tilhører nasjonal rett. Enten gjennom vernepliktslov eller forsvarspersonellov, eventuelt er det også adgang til å beordre militær og sivil arbeidskraft ifølge beredskapslovene (FD, 1953, 2004; JBD, 1950).

De sivile logistikkaktører som bidrar med tjenester under terskelen for direkte deltagelse i fiendtligheter, og som Forsvaret er avhengig av i hele konfliktspekteret, reguleres primært gjennom kommersielle avtaler, eventuelt med egne beredskapsklausuler.

For sivilt tilsatte i Forsvaret gjelder tjenesteplikt også i krise og krig, dersom dette fremgår av deres arbeidskontrakt. Samtlige ansatte i Forsvaret blir disponert til en stilling i styrkestrukturen, dette kalles styrkedisponering. For sivilt tilsatte skilles det mellom de som har et vernepliktsforhold og de som ikke har det. Begge grupper sivilt tilsatte fortsetter i sin faste stilling i samsvar med inngått arbeidsavtale, men de som har vernepliktsforhold kan hvis nødvendig beordres til militære oppdrag. (Forsvarets intranett, 2016).

4.7 Oppsummering

De folkerettslige kravene som følger av TP I artikkel 43, 48, 50, 51 og 52, samt avsnitt 4.6 om nasjonal lovgivning har synliggjort følgende:

I henhold til krigens folkerett er sivile logistikkaktører i utgangspunktet å regne som sivile, altså ikke stridende (kombattante) og ikke en del av en væpnet styrke. Nasjonal rett regulerer hvordan de eventuelt kan bli en del av den. Men, for å være en lovlig stridende, så må de blant annet stå under ansvarlig kommando med mulighet for disiplinære forføyelser og de må skille seg ut som stridende.

Det er kun medlemmer av de væpnede styrker som er lovlig stridende og som kan utføre deltagelse i fiendtligheter (stridshandlinger). Dersom sivile utfører slike handlinger mister de beskyttelsen som sivile har mot angrep, de blir ulovlig stridende, de kan straffes nasjonalt for eventuelle nasjonalrettslige lovbrudd, og blir også lovlige mål. Handlingen kan også i enkelte tilfeller innebære svik, som er en krigsforbrytelse. En stat må derfor ha et bevisst forhold til de begrensningene som ligger her, for hva en sivil logistikkaktør kan gjøre.

Det er tre vilkår som må være oppfylt samtidig for at en aktivitet eller handling kan sies å være direkte deltagende i fiendtligheter; tilstrekkelig skadeomfang, direkte årsak og hensikt. Handlingen/aktiviteten må forårsake en skade, eller ha en negativ effekt på motpartens operasjon eller kapasiteter, eventuelt forårsake skade på beskyttede personer eller objekter. Handlingen/aktiviteten som forårsaker skaden må ha nær tilknytning til denne, det må være en direkte årsak. Siste vilkår er at handlingen/aktiviteten må være spesielt utformet for å direkte forårsake en skade til støtte for en part i konflikt og på bekostning av en annen. Dessuten må personen som utfører denne handlingen være innforstått med hensikten. Å avgjøre hvorvidt

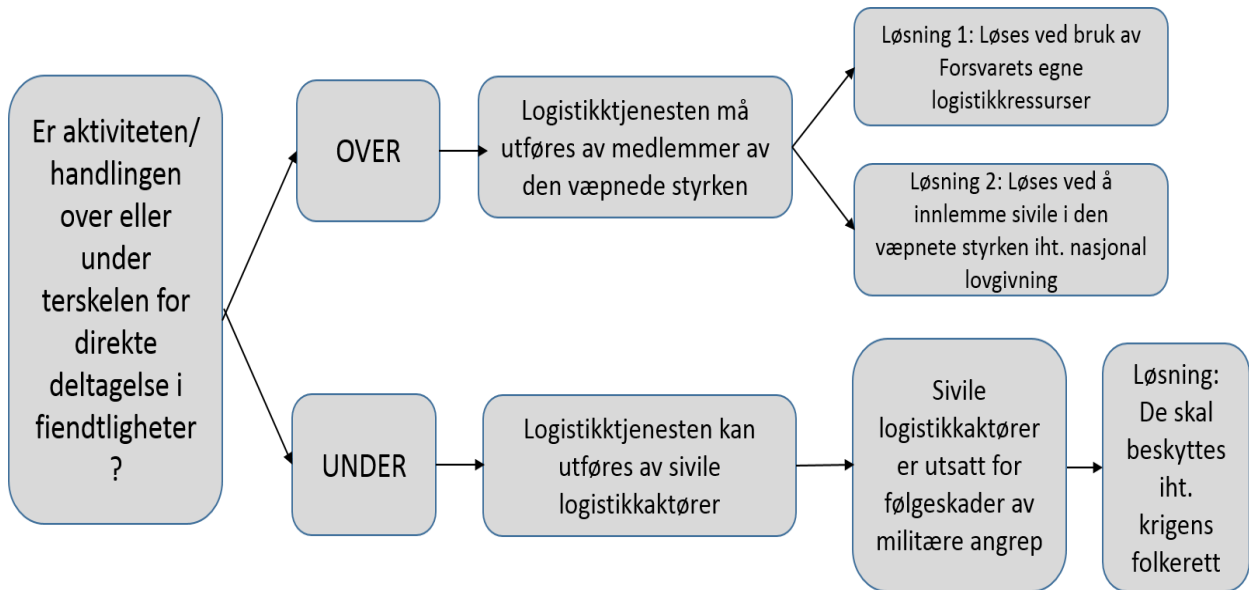
vilkårene for direkte deltagelse i fiendtlighetene er oppfylt kan være problematisk, og er en sentral del for å kunne svare på problemstillingen i denne oppgaven.

Sivile logistikkaktører kan imidlertid få status som «sivile som følger med en væpnet styrke», for å utføre ikke-stridende oppgaver, altså under denne terskelen. Denne kategorien er personer som følger de væpnede styrker uten å tilhøre de. Disse må bære identitetskort som indikerer deres status og tilhørighet, de nyter beskyttelse som sivil, de er ikke lovlige mål, samtidig som de har rett til krigsfangestatus. Men, de må akseptere den risiko som følger ved å være i fysisk nærhet av lovlige mål. Forsvaret har på sin side forpliktet seg til å sørge for nødvendig beskyttelse.

I henhold til krigens folkerett er det er kun tillat å angripe eller utføre militære operasjoner mot lovlige mål, som vil si stridende og militære objekter. Objekter som ut i fra sin art, plassering, formål eller bruk gir et effektivt bidrag til militære operasjoner, og som det vil være en avgjort fordel å ødelegge, erobre eller nøytralisere, er lovlige mål.

Sivile logistikkaktører som utfører sitt virke i fysisk nærhet til lovlige mål vil ha økt risiko for å rammes av lovlige angrep. Distinksjonsprinsippet er ment å beskytte sivile, og krever at stridende personer og militære objekter skiller seg ut fra sivile personer og objekter. De skal ikke kunne forveksles, samt holdes fysisk adskilt fra hverandre. Dette for å unngå at sivile rammes av kamphandlinger. Ved et angrep skal eventuelle følgetap på sivile personer og objekter unngås så langt som mulig, og forventet militær fordel skal vurderes opp mot eventuelle følgeskader. Altså aksepterer krigens folkerett følgeskader, det vil si tap av sivile mennesker og objekter, så lenge det er en proporsjonalitet eller forholdsmessighet. Å ta stilling til hvorvidt distinksjonsprinsippet blir ivaretatt med hensyn til sivile logistikkaktører som støtter militære operasjoner, som tilsynelatende befinner seg i fysisk nærhet til lovlige mål, er en annen sentral del i denne oppgaven.

Flytskjemaet på neste side illustrerer hvordan distinksjonsprinsippet i krigens folkerett kan begrense bruken av sivile logistikkaktører i en væpnet konflikt:

Figur 4. Flyttdiagram for anvendelse av krigens folkerett for sivile logistikkaktører (egenprodusert).

5 Kvalitative funn

Hittil har studien identifisert og tolket aktuelle regler i krigens folkerett, som et teoretisk grunnlag. Sentralt funn i denne juridiske tilnærmingen er betydningen av faktorene følgeskade og direkte deltagelse i fiendtligheter for å kunne besvare oppgavens problemstilling. Basert på dette er det gjort intervjuer for å få frem praktiske og erfaringsbaserte vurderinger rundt disse to faktorene knyttet til operativ logistikk. Innledningsvis vil funnene fra intervjuene presenteres, og deretter en tolkning og oppsummering av disse.

5.1 Presentasjon av respondentenes fortolkninger

Krigens folkerett gir få konkrete svar på denne problemstillingen, fordi flere forhold er situasjonsavhengige. I dette avsnittet skal jeg ta for meg respondentenes praktiske vurderinger av hva som er direkte deltagelse i fiendtligheter og hvordan følgeskade kan unngås eller begrenses. Hva som er direkte deltagelse avhenger av hvilken aktivitet kontraktørene settes til å utføre, mens sivil følgeskade avhenger av fysisk plassering og nærhet til lovlige mål.

Som en innledning til dette avsnittet vil det bli gjort rede for to interessante overraskende funn, hva gjelder henholdsvis fokus på, og kunnskap om temaet krigens folkerett.

5.1.1 Fokus på krigens folkerett

Et interessant funn som kom frem under intervjuene var respondentenes forskjellige fokus på temaet krigens folkerett. Samtlige respondenter innså at det å bygge opp en stor militær organisasjon for å håndtere all logistikk selvstendig ikke vil være realiserbart, og var derfor opptatt av å finne gode sivil-militære løsninger. De uttrykte herunder interesse for å finne grensesnittet. Hvor langt frem kan vi akseptere at de sivile er? Hva må være militært og hva kan være sivilt? Og hva kan være begge deler? Dette er folkerettslige spørsmål som samtlige respondenter syntes var vanskelig å svare konkret på, men som særlig offiserene anså som en av flere viktige faktorer å ta hensyn til i operasjoner. «Suksesskriterier for at militær-sivilt samarbeid skal fungere er at vi finner grensesnittet, samarbeidsformen, og at vi får øvet og trent slik at man får tillit til at det virker» (R4). Særlig lys av nasjonal beredskap ble dette trukket frem som avgjørende:

Å finne gode sivile løsninger som gjør at vi kan få opp beredskapen, og sammen kan dra lasset nasjonalt, det er det som er det store mantra nå. I den sammenheng er krigens folkerett også ett tema vi har på blokka. (R1).

Mens WilNor har en mer pragmatisk tilnærming som baserer seg på at «... det rent folkerettslige er en nødvendighet, men ikke en tilstrekkelig betingelse for å håndtere disse sakene ryddig» (R2). Og forklarer dette med at man må ha en skjematisk folkerettslig tilnærming i bunn, men må være praktisk i videre tankesett og utførelse: «Det er klart du må være stødig i omgangen av krigens folkerett, og skjønne prinsippene rundt det, men det hjelper deg bare et bittelite stykke på veien» (R2). WilNor mener det vil by på problemer hvis folkeretten er det eneste verktøyet man har, begrunnet med at «... de krigførende oppfører seg ikke i tråd med folkeretten uten videre» (R2).

WilNor kjenner godt til Genèvekonvensjonene, men uttrykker at det som er styrende for virksomheten i Wilhelmsen er de interne retningslinjene for deltagelse i krigsoperasjoner.

5.1.2 Kunnskap om krigens folkerett

Et annet interessant funn som kom frem under intervjuene var kunnskap om krigens folkerett. Respondentenes oppfatning av den generelle kunnskapen i Forsvaret innen krigens folkerett var blandet, men med slagside mot karakteren «dårlig». Enkelte respondenter uttrykte at kunnskapen gjennomgående er «grei» (R3) og «bra» (R2). R1 innså ydmykt at på det juridiske fagområdet så «... gjelder det å lene seg tungt på juristene» (R1). Mens, R4 mente «... generelt er det dårlig kompetanse» (R4), begrunnet med følgende:

Dette har jeg sett i flere anledninger, for eksempel når FLO tegner kontrakter med sivile så har det, i hvert fall tidligere, vært et ikke-tema. På øvelser, når vi kommer opp i caser som omhandler dette, så viser det seg at det er dårlig kompetanse når man prøver å løse opp i gitt utfordring. Mine erfaringer er at dette er et område vi ikke kan så mye om, og at mange uttaler seg uten å vite nok. Noen av de som har bra kompetanse på dette er Forsvarets høyskole og juristmiljøet der, og på FOH - det er kanskje de eneste stedene jeg har sett. (R4).

Under et av intervjuene kom det også frem at det er kun et fåtall jurister i uniform som jobber med operativt anliggende i Forsvaret. Og at disse ikke kan forveksles med de sivile merkantile juristene i Forsvaret. Deres kunnskap til krigens folkerett ble beskrevet som svært varierende, da de er eksperter på lov om offentlige anskaffelser. Dette eksemplet kan også indikere en generell mangel på kompetanse innen krigens folkerett i Forsvaret.

Hva gjelder respondentenes egen kunnskap om krigens folkerett er dette også et interessant funn i oppgaven. En styrke i denne studien er tilgangen til utvalgte respondenter. De har relevant tjenesteerfaring og kompetanse, og besitter sentrale stillinger. Likevel fremkommer det under analysen av intervjuene enkelte forskjellige tolkninger og vurderinger av spørsmålene, og i flere tilfeller upresis bruk av juridiske termer innen krigens folkerett. Dette kan tyde på varierende kunnskap.

5.1.3 Følgeskade

I hvilken grad kan sivile logistikkaktører bli utsatt for følgeskade? For å kunne svare på spørsmålet i dette avsnittet må vi først analysere hvilke deler av den militære logistikkjeden (stasjonær-/forsterkende-/organisk logistikk³⁵) som er lovlige mål. I tillegg også vurdere hvilke forsyningsklasser som eventuelt faller inn under samme definisjon. Klassifiseringene av typiske logistikkobjekter og forsyningsklasser i forsyningskjeden gir grunnlag for å finne ut i hvilken grad sivile logistikkaktører opererer i fysisk nærhet til lovlige mål. Hensikten er å vurdere hvor nært lovlige mål, og hvor langt inn i denne kjeden det er det trygt for en sivil logistikkaktør å bevege seg. Interessant i denne sammenheng er om det lar seg gjøre å angi noen grenser? Og til slutt, gitt at det er en risiko, er det relevant å få belyst hva som kan eventuelt gjøres for å redusere denne risikoen.

5.1.3.1 Lovlige mål

Respondentenes generelle oppfatning tar utgangspunkt i at jo lenger inn i teateret og operasjonsområdet en sivil logistikkaktør befinner seg, dess tydeligere kan forsvars- og forsyningsstrukturen defineres som lovlige mål. Det var også enighet om at taktiske enheter «inne på dypet» som for eksempel NorTG³⁶ og Brigaden, forsterkende logistikk med fremskutte støttebaser som for eksempel et Brigade Support Area (BSA) eller en LOGBASE, og alle operative militære baser inkludert andre stasjonære logistikkinstallasjoner som Forsvaret eier, åpenbart er lovlige mål³⁷.

Samtidig kom det frem at vurderinger vedrørende sivil infrastruktur er vanskeligere å gjøre på generelt grunnlag, da dette er situasjonsavhengig der hvert enkelttilfelle må vurderes. Det ble argumentert for at både stasjonære lager og fremskutte lager kan være lovlige mål, hvis det er

³⁵ Ref. figur 3 Forsvarets operative logistikkjede (s. 24).

³⁶ Norwegian Task Group

³⁷ Forsvarets logistikkjede er skissert i figur 3 (s. 24).

lagret militært materiell der. «Spesielt hvis det er materiell som har en stridsverdi, og hvis det er stor effekt å eventuelt ta det ut er det å betrakte som militært mål» (R5). Samme respondent hevdet i tillegg at eventuelle følgeskader må vurderes før en part eventuelt velger å angripe det: «For at noe skal være lovlig mål må du ta en full vurdering, inklusiv forholdsmessighet» (R5).

Som en del av den strategiske avtalen Forsvaret har med WilNor, foretar NorSea Group forhåndslagring av materiell til HV³⁸. Respondentene definerte dette som lovlige mål, begrunnet med blant annet: «... fordi de lagrer militært materiell» (R5) og «... fordi det er en viktig del for å kunne stable HV på beina» (R1). I tillegg ble det disse forsyningsbasene med infrastruktur karakterisert som «... noe av den mest verdifulle infrastrukturen i Norge, i forhold til å drive militære operasjoner» (R3). Og, at disse «... fort kan bli gjort til gjenstand som mål, helt uavhengig om de er i bruk eller ikke i bruk» (R3). I forhold til lagerhold av militært materiell mente respondentene at disse lagrene er klare lovlige mål. Det ble sågar uttrykt som «... det er egentlig få gråsoner her» (R3).

WilNor selv hevder at egne baser som har for eksempel tank anlegg, verkstedarealer, forsyningsdepoter, med videre, er klassiske militære mål: «Våre militære baser er i sin natur åpenbare militære mål, og åpenbare mål for en motstander»(R2).

Respondentenes vurderinger med hensyn til hvilke forsyningsklasse som faller inn under definisjon for lovlige mål, var ikke like entydig. R1 forfekter et helhetlig syn på hva som skal til for å opprettholde kampkraft, og hadde følgende resonnement:

Slik jeg ser det vil alle militære forsyninger til militære avdelinger, være lovlige mål, fordi det er ment å brukes i en eller annen situasjon for å gi kampkraft. Drivstoff og ammunisjon er det viktigste å få frem, og etter det mat og vann. (R1).

Andre mente det kommer an på, og at det er mange vurderinger som kan spille en rolle:

Du kan argumentere med at noen etterforsyninger gir større bidrag enn noe annet. Soldaten kan kanskje i en periode klare seg uten for eksempel mat eller PBU - hvis det ikke er kaldt da, mens de får ikke utkjempet noe uten ammunisjon. (R5).

³⁸ Ref. pkt. 2.4.1 Valg av respondenter

R5 mener videre dette er situasjonsbetinget, hvis for eksempel Brigaden er tom for mat og vann, så vil forsyningen gi et effektivt bidrag når det kommer frem, og derfor kunne være lovlige mål.

Et poeng som kom frem av mer operativ art er at en motstander sannsynligvis uansett vil bruke krigslist og prøve å hindre forsyningslinjene. Fordi dette «... er det svake punktet, som han kan ramme og lamme med relativt små midler kontra det å ta en direkte konfrontasjon» (R4).

Den helhetlige tilnærmingen støttes av WilNor:

For eksempel hvis vi bunkrer en fregatt gjør vi det for at den skal være stridsdyktig. Det at den får bunkers og forsyninger gjør jo at den er i stand til å utføre skade. Jeg ser ikke noe forskjell på mat og vann eller bensin/drivstoff. (R2).

5.1.3.2 Grenseskillet

Samtlige respondenter anså det vanskelig å angi en konkret grense for hvor langt inn i den militære logistikk-kjeden det trygt for en sivil logistikkaktør å bevege seg. Og, på generelt grunnlag kunne si hvor militær logistikk må overta for kommersiell virksomhet. Det bakenforliggende her henger sammen med at verdenssituasjonen i dag oppfattes som kompleks der «... du ikke lenger kan se hvor krigssonen er» (R5). Det blir med andre ord for teoretisk å kategorisere og dele opp forskjellige trussel-scenarier i fremre områder og bakre områder, eller sågar i rødt, gult og grønt område. R2 begrunner dette med:

Under første verdenskrig var det en ganske statisk frontlinje, i dag er bildet mye mer komplisert. Ta for eksempel krigen i Ukraina, der er det mer uklare forhold, for hvor det er trygt å bevege seg. Jeg tror man må ha en mer pragmatisk og praktisk tilnærming når vi driver med disse tingene. (R2).

Allikevel, ifølge R1 er det mulig å skissere noe:

Den organiske logistikken er åpenbar militær. Den forsterkende deployerbare logistikken, hvis det er ment at disse skal gå inn i et operasjonsområde må disse være militære. Den stasjonære logistikken kan fint være sivil, hvis den ikke er fysisk plassert inne i et definert mulig høyintensitetsområde. (R1).

I følge en presentasjon NSPA³⁹ direktøren holdt i oktober 2016 vedrørende retningslinjer for bruk av kontraktører i krise/krig (fritt gjengitt av R4), går det en linje mellom bakre og fremre støtteområde, altså på grensen inn mot et operasjonsområde⁴⁰. Sivile kontraktører kan brukes frem til en logistikkbase, altså i bakre støtte områder. Mellom 3. og 2. linje, altså fremre støtteområde, kan sivile benyttes dersom de gis tilfredsstillende styrkebeskyttelse. Sivile som nyttes fra en LOGBASE og fremover, får status som "civilian accompanying the force/ sivile som følger med væpnet styrke". «Dette er helt likt slik jeg tenker. Det er hele poenget at sivile som følger med væpnet styrke må gis tilfredsstillende beskyttelse» (R4).

R1 skisserte et tilsvarende eksempel der grensen prinsipielt bør gå ved operasjonsområdet, og at innenfor dette området må logistikken primært utføres av militære. Gitt at situasjonen utvider operasjonsområdet foreslo R1 at militær transport må kjøres frem til et alternativt omlastningsområde for å hente materiellet der. Alternativt, hvis situasjonen tillater det må sivil aktør tilbys egnet styrkebeskyttelse, for å unngå omlasting. R1 oppfatter at det ikke er mulig å fastslå en grenselinje: «Jeg tror det ikke finnes noe fasit hvor langt inn de kan trekkes, men at hver enkelt situasjon må vurderes» (R1).

WilNor sitt standpunkt er imidlertid at det finnes få begrensinger for deres del hva gjelder å bistå med logistikkstøtte inne i operasjonsområdet:

I forbindelse med vår støtte til amerikanerne måtte vi ta et valg om hvor dypt vi skulle være involvert i deres krigsoperasjoner. De ønsket at vi skulle håndtere forsyningskjeden fra baser i USA og helt inn til fremskutte operasjonsbaser i Afghanistan. Og det har vi valgt å gjøre. Og gitt at vi skal støtte helt frem i et krigsområde, har vi vurdert hva vi må gjøre for at vi best skal sikre liv og verdier, og har derav laget en rekke detaljerte regler rundt det. Vi har interne retningslinjer som er laget ut i fra norsk tankesett. Disse tar høyde for, i tillegg til typiske krigshendelser, som for eksempel veibomber og ildoverfall, også andre HMS⁴¹-tiltak og praktiske rutiner rundt alt dette. Vi jobber med hele spekteret av risikobildet, ikke bare ild fra fienden, men også hvordan du kan beskytte liv generelt under alle forhold. (R2).

Ofte blir eksemplet med «Bob the ammunition driver»⁴² trukket frem for å forklare utfordringen med direkte deltagelse i fiendtligheter, og med hensyn til følgeskade. Samtlige respondenter hadde reflektert rundt dette eksemplet og oppfattet det som et dilemma at sivil

³⁹ The NATO Support and Procurement Agency

⁴⁰ Se figur 3 Forsvarets operative logistikkjede (s. 24).

⁴¹ Helse, miljø og sikkerhet

⁴² Ref. pkt. 4.4.2 Krav nr. 2.

sjåfør frakter militært materiell som er lovlig mål. Hvis en sivil sjåfør med militær last blir stoppet av en motstander, så er han/hun hverken i stand til eller har hjemmel til å yte motstand. Det ble også fremhevet at motstanderen på sin side utfører en lovlig krigshandling, både ved å angripe militær last og beregne sjåføren som proporsjonal følgeskade. Transport av militært materiell ble ansett som den viktigste utfordringen Forsvaret har med hensyn til bruk av sivile logistikkaktører.

Det å avskjære eller angripe militære forsyningslinjer har vært en gjenganger i krigshistorien i hvert fall 200 år. Og vil sannsynligvis være en taktikk det er viktig å ta høyde for i nå- og fremtid også:

Å unngå direkte konfrontasjon, men heller ta det svakeste ledd er noe alle smarte strateger gjør. Derfor er jeg spesielt bekymret for den forsterkende logistikken med mobile enhetene som går frem til de stridende styrkene, den må vi beskytte, fordi den kommer til å bli rammet. (R4).

I samme sak ble det også trukket frem en ekstrautfordring ved bruk av kun én rammeleverandør innenfor transporttjenester, noe som kan være et viktig poeng i et logistikkonsept. Faren er at samtlige av dette firmaets kjøretøy, uavhengig av last, vil kunne bli utsatt og tolket som lovlige mål. Fordi sannsynligheten for at det er militært materiell ombord er relativt høy.

5.1.3.3 Tiltak for å redusere risiko

Respondentene hadde stort fokus på å redusere risiko for sivile logistikkaktører som utfører tjenester i krig, og hadde herunder flere forslag. Som grunnprinsipp bør sivile holdes adskilt fra stridende og kun brukes der risikoen er akseptabel. Altså, i områder der det er forventet høyintensitetsoperasjoner bør man ikke basere logistikken på kommersielle aktører. Konsekvensen er at Forsvaret selv er nødt til å løse slike logistikkoppdrag selv. Men, som R1 sier, «... å finne dette grensesnittet her er veldig vanskelig» (R1).

Når Forsvaret skal håndtere sivile logistikkaktører som enten jobber på militære baser, i sivilt firma eller om bord i mobile enheter, må man differensiere risikotiltakene. R4 oppsummerte dette slik:

De sivile som jobber inne på militære baser, blir jo beskyttet av basen. Sivile bedrifter som har en nøkkelrolle koblet til å støtte det norske Forsvaret. Ta for eksempel

Drytech⁴³ eller et verft i Bergen som Sjøforsvaret er helt avhengig av for å holde plattformene operative. De må bli nominert som nøkkelobjekt og blant annet få en HV-styrke til å beskytte seg. Den tredje kategorien er mobile enheter, som for eksempel tank- og lastevogner, RORO⁴⁴- fartøy og lignende, de trenger styrkebeskyttelse for å gå inn i områder der det er en trussel. Det kan være eskorte fra NorTG eller en HV-styrke som følger en konvoi langs vei etc. (R4).

WilNor bekrefter måten beskyttelse av sine baser blir håndtert i praksis. Deres forsyningsbaser, «... som ligger som perler på en snor fra Kirkenes til Stavanger» (R2), er meldt inn på en objektliste og vil bli nærsikret av Heimevernet ved behov. WilNor presiserer videre at man må gjøre operative betraktninger rundt graden av beskyttelse og prioritering av beskyttelsen. Ikke nødvendigvis for kun å beskytte sivile personer, men også på grunn av behovet for stridsviktig materiell.

I forhold til beskyttelse av landtransport ble det hevdet at situasjon og ressurstilgjengeligheten vil avgjøre hvorvidt det er behov og mulighet for beskyttelse:

Hvis situasjonen er så krevende at sivile vogntog ikke kan anvendes helt frem til ønsket leveringspunkt, må vi etablere et omlastningsområde, et vekslingsfelt fra sivil transport over til militær transport, på et egnet sted som er sikkert nok. Da blir dette en egen operasjon som må fokuseres på. Er situasjonen noe mindre krevende kan man alternativt bruke en sikringsstyrke som beskytter transporten inn mot leveringspunkt. Er situasjonen helt fredsmessig så kan sivile kjøre helt frem. Dette er noe som må vurderes der og da. (R1).

Sett fra et annet perspektiv kan militær styrkebeskyttelse også sees på en heftelse, med referanse til et eksempel der WilNor fremførte militære forsyninger fra Karachi til fremskutte operasjonsbaser i Afghanistan. Et eksempel som viser tydelig pragmatisk tilnærming:

Når det var snakk om styrkebeskyttelse av disse konvoiene, så foretrakk vi å ikke ha militær styrkebeskyttelse, fordi vi mente vi var tryggere uten militær styrkebeskyttelse. For å utnytte beskyttelsen av det å være sivil. Lasten var pakket under presenninger under et treskjellet, så du kunne ikke se at dette var militær last. Vi følte at ved vår egen styrke beskyttelse, sivil styrkebeskyttelse, og fravær av militære styrker, at vi kunne operere tryggere enn med militær beskyttelse. Fordi den militære beskyttelsen ville tiltrukket seg fiendtlig oppmerksomhet. Dette er en praktisk avveining. (R2).

⁴³ Produserer og leverer stridsrasjoner

⁴⁴ Roll on- roll off

5.1.4 Direkte deltagelse i fiendtligheter

Hvilke logistikkjenester kan kvalifiseres som direkte deltagelse i fiendtligheter? I hvilken grad oppfylles vilkårene eller overstiges terskelen?

Respondentene mener dette spørsmålet er vanskelig å vurdere og gi et konkret svar på, fordi «det kommer an på» (R1, R2, R3, R4, R5). Det fremgikk tydelig formening om at det eksisterer lite konkrete retningslinjer å forholde seg til innenfor området folkerett, nasjonale regler og sivil logistikkstøtte. «Det krystallklare grensesnittet mellom militære og sivile oppgaver finner du ikke beskrevet noe sted» (R1). Samtidig ble dette ansett som viktig å kunne vurdere. «De sivile må ikke settes i en situasjon der de defineres som ulovlig stridende, da har vi gjort noe feil» (R3). Begrepet direkte deltagelse i fiendtligheter ble forstått som «... en militær handling, noe en sivil ikke har lov til» (R1). Og at det er sammenheng mellom direkte deltagelse og hvor langt inn i teateret eller operasjonsområdet man bidrar, samt at det må knyttes til en pågående aksjon. «De som direkte støtter opp under operasjonen, og jo nærmere operasjonen du er, jo mer tilfaller du den kategorien som direkte understøtter operasjoner» (R4). Dessuten ble det hevdet at «... selve handlingen må være et effektivt bidrag» (R5).

I forhold til frakt av forsyninger, var det for det første bred enighet om at en sjåfør kan bli rammet av et angrep på bilen eller lasten han/hun kjører. Da det vil kunne være taktisk gunstig for en motstander å avskjære eller ramme forsyningslinjene. Derneft kan det tolkes ut i fra svarene at type klasseforsyninger, om det er mat, vann, reservedeler, drivstoff eller ammunisjon, vurderes som irrelevant, fordi det er totaliteten i systemet som er det vesentlige:

Alle forsyninger skal på en måte støtte opp under kamphandlinger, det går jo åpenbart bidrag inn i et system, inn i en pipeline. Du putter noe inn og ut kommer kampkraft. Men, hvor nært denne output'en de kan være for at det skal være en stridende handling er et vanskelig spørsmål, som ikke jeg har svar på. Men, det må jo komme an på, vil jeg tro. (R1).

Vedrørende personelltransport vil også frakt av soldater gå inn under denne helhetstanken. Der en soldat er med på å sette sammen og gjøre en avdeling stridsklar. «Samvirkesystemet brigaden er et godt eksempel på et slikt helhetlig fokus» (R1).

Andre var klare på at det er hvor forsyningene fraktes som er avgjørende for graden av direkte deltagelse. «Det meste som kjøres helt inn er å betrakte som direkte bidrag» (R5).

WilNor er på sin side innforstått med at sine tjenester kan overstige terskelen for direkte deltagelse i fiendtligheter og mener mye av den tjenesten de driver kan klassifiseres som stridende:

Vi bærer ikke våpen mot noen fiende, men i og med at vi setter de i fremste linje i stand til å avfyre sine våpen, så har vi på en måte krysset en grense. Vi skjønner at i rollen vi utfører helt fremme, har krysset en grense for hva som kan regnes som stridende. Jeg tror man kan definere direkte deltagelse hvis du aktivt jobber tett og integrert med de stridende krigførende partene, og opererer helt fremme der hvor striden foregår. Hvis du trekker ting veldig langt unna, for eksempel de som produserer marsjstøvler, er sannsynligvis ikke stridende. Hvis du derimot opererer helt fremme, med å etterforsyne og holde kampavdelinger i god stand, i stand til å føre strid, så er du delaktig i krigshandlinger - jeg kan ikke skjønne annet. (R2).

WilNor har erfaringer med understøttelse som ifølge de selv kan defineres som direkte deltagelse i fiendtligheter fra operasjoner i utland, og har med andre ord tatt en beslutning om å drive denne type virksomhet vel viten om den risiko det innebærer:

Vi driver med dette daglig for amerikanerne. Enten må du ta den beslutningen om å gjøre du dette, eller så gjør du det ikke. Man må bestemme seg på forhånd, om dette er en virksomhet man ønsker å drive med. Vår tilnærming til dette er at vi skal gjøre det, men på en tryggest mulig måte. Vi vet veldig godt at vår virksomhet av og til kan føre til tap av menneskeliv, men de vurderingene har vi gjort i forkant. Vi må gjøre ting så trygt vi bare kan, tryggere enn våre konkurrenter, og da sover vi godt om natta. (R2).

WilNor uttrykker samtidig klart og tydelig at de er beredt til å bidra der det kreves, når det kreves for å utføre logistikkoppgaver her hjemme:

Når det gjelder forsvaret av Norge, så kan jeg ikke tenke meg at noen, hverken eierskapsmessig eller fra nøkkelpersonellets side vil ha noen reaksjoner for hva vi kommer til å gjøre. Det eneste vil være i tilfeller der en eller annen militær sjef vil gjøre noe som er hasardiøst dumt. Du bruker jo sivile rått og hemningsløst om du må ha forsyninger når det gjelder forsvar av fedrelandet. Vi kommer til å forsyne helt frem til fremre forsyningsområde hvis det er nødvendig. Det er vi forberedt på å gjøre. Vi gjør det i dag, i støtte til amerikanerne og deres krigsoperasjoner. Og vi kommer definitivt til å gjøre det hvis det er snakk om en krig i Norge. (R2).

5.2 Tolkning og oppsummering

5.2.1 Fokus på krigens folkerett

Det var tydelig å merke at tematikken rundt krigens folkerett er dagsaktuell, men at anvendelsen av reglene opptar Forsvaret mer enn den opptar sivil aktør. WilNor fremstår som en seriøs logistikkaktør med både evne og vilje til å støtte Forsvaret i fred, krise og krig. Deres innstilling er at folkeretten er nødvendig, men ikke en betingelse for deres virksomhet. Mens, Forsvarets respondenter betraktet det folkerettslige som en betingelse og viktig faktor, og var særlig opptatt av å finne det sivil-militære grensesnittet, da dette vil kunne ha innvirkning på operativ evne.

At en sivil aktør og Forsvaret har forskjellig fokus på krigens folkerett er imidlertid ikke et problem. På kommersiell side styres virksomheten av nasjonale lover og forskrifter, og kan innenfor rammene av disse selge og utføre de tjenester de måtte ønske. Mens en stat derimot, er bundet av sine folkerettslige forpliktelser⁴⁵. Norge som stat er den part i et sivil-militært forhold som er forpliktet til å følge krigens folkerett, og som eventuelt må stille krav til en leverandør i henhold til dette. I så henseende er det viktig at Forsvaret har fokus på anvendelse av krigens folkerett. Riktignok er reglene i krigens folkerett «bare» en av flere faktorer som må tas hensyn til under planlegging og gjennomføring av operasjoner.

Denne undersøkelsen har ikke tilstrekkelig belegg for å påstå at dette funnet vedrørende fokus på krigens folkerett er generaliserbart, men det er et interessant interngyldig funn allikevel. Kanskje er det en påminnelse om Forsvarets ansvar for å beskytte sivile, og der de implisitt må sørge for at sivile leverandører opererer i henhold til krigens folkerett.

5.2.2 Kunnskap om krigens folkerett

I henhold til respondentenes oppfatning av den generelle kunnskapen om krigens folkerett i Forsvaret, kan det tyde på at kunnskapsnivået er varierende. I tillegg kom det i løpet av intervjuene frem enkelte forskjellige tolkninger og upresis begrepsbruk, som også peker i samme retning. Hovedinntrykket er samlet sett at respondentene har vist «god kjennskap til», mer enn «detaljert kunnskap om» det teoretiske i krigens folkerett. God kjennskap til krigens

⁴⁵ Ref. avsnitt 2.3 Juridisk metode.

folkerett er riktignok tilstrekkelig for å bidra i denne undersøkelsen, sett i sammenheng med respondentenes kunnskap om operativ logistikk.

Selv om denne undersøkelsen ikke har tilstrekkelig belegg for å nivåfastsette kunnskapen om krigens folkerett, kan det allikevel være grunn til stille spørsmål ved denne antydningen.

En årsaksforklaring til varierende kompetansenivå kan kobles til at det ikke eksisterer noen konkrete retningslinjer eller konsepter som beskriver hvordan Forsvaret rettslig skal forholde seg til bruken av sivile logistikkaktører i krise og krig. Noen dokumenter, for eksempel Manualen i Krigens Folkerett (2013), berører imidlertid disse sakene, men uten å gi konkrete føringer. Retningslinjer for logistikkvirksomheten i forsvarssektoren (2016) har også så vidt nevnt tematikken, men kun overfladisk og kort. Som R5 bekrefter, «... det står litt her og litt der, og så er det ingen som har tatt en konkret vurdering om at sånn skal det være». Det kan virke som om det er behov for at Forsvaret bør utarbeide slike retningslinjer.

5.2.3 Følgeskade

Respondentene hevder at militær stasjonær struktur, fremskutte forsterkende baser og organisk logistikk er åpenbare lovlige mål i den militære forsyningskjeden. Og at sivil infrastruktur som nyttes til militær logistikk vil kunne få samme status. Helhetlig syn preger vurderingene rundt de forskjellige forsyningsklassene, fordi alle militære forsyninger, uavhengig av klasse (I-V) bidrar til operativ evne, og er derfor lovlige mål.

Videre kom det tydelig frem at det er vanskelig å angi en konkret grense for hvor det er trygt for en sivil logistikkaktør å bevege seg inn mot et operasjonsområde. Og derav på generelt grunnlag kunne si hvor militær logistikk må overta for kommersiell virksomhet. Den bakenforliggende forklaringen henger sammen med at verdenssituasjonen i dag oppfattes som kompleks og at frontlinjene ikke er tydelige. Men, at det som utgangspunkt allikevel kan tegnes ett skille rett på utsiden av et operasjonsområde. I en uoversiktlig situasjon vil det i større grad være avgjørende å ha kunnskap om trusselnivået i de ulike delene av teateret. Den informasjonen må hentes ut av etterretninger. Innenfor transporttjenester er en sivil sjåfør trukket frem som særlig utsatt for å kunne inngå som følgeskade av et lovlig angrep mot lastebilen og lasten, uavhengig hvor i forsyningskjeden transportøren befinner seg. Og at dette kanskje er den viktigste utfordringen i forhold til bruken av sivile logistikkaktører.

Å beskytte og redusere risikoen for sivile logistikkaktører som utfører tjenester i krig ble det å holde sivile adskilt fra stridende fremmet som et generelt og grunnleggende prinsipp. For øvrig var det enighet om at de sivile som jobber inne på militære baser blir tilstrekkelig beskyttet av basen. Løsningen for sivile bedrifter med en nøkkelrolle i det norske Forsvaret er å bli nominert som nøkkelobjekt og få tilført beskyttelse ved behov, for eksempel en HV-styrke. Vedrørende de mobile enhetene, enten det er tank- og lastevogner, RORO- fartøy og lignende, må de få tilført militær styrkebeskyttelse for å gå inn i områder der det er moderat til høy trussel. Følgende risikoreduserende tiltak ble ansett å være tilstrekkelig beskyttelse for sivile logistikkaktører som støtter militære operasjoner.

5.2.4 Direkte deltagelse i fiendtligheter

Direkte deltagelse i fiendtligheter ble forstått som stridende handling, noe som en sivil ikke har lov til. Det ble også antydnet at det er sammenheng mellom direkte deltagelse og hvor langt inn i teateret/ operasjonsområdet man bidrar, og at det er en sammenheng mellom handling og pågående aksjon. Frakt av forsyninger ble ansett som direkte deltagende dersom forsyningene ble direkte levert til en avdeling eller enhet, inne i operasjonsområdet.

Ut over dette kan det tolkes som respondentene syntes det var vanskelig å vurdere hvilke logistikkjenester som kan kvalifiseres som deltagelse i fiendtligheter. For det første fordi det avhenger av flere forhold, men også fordi det ikke eksisterer konkrete retningslinjer å forholde seg til innenfor området folkerett, nasjonale regler og sivil logistikkstøtte.

WilNor på sin side har lang erfaring med understøttelser fra operasjoner i utland, som ifølge de selv kan defineres som direkte deltagelse i fiendtligheter, og er i så henseende åpenbart innstilt på å bidra med å utføre tilsvarende logistikkoppgaver dersom det kreves her hjemme i Norge. WilNor har en praktisk tilnærming som baserer seg på at «... det rent folkerettslige er en nødvendighet, men ikke en tilstrekkelig betingelse for å håndtere disse sakene ryddig» (R2).

6 Kontekstualisering og diskusjon: Operativ logistikk i lys av folkeretten

Å vurdere i hvilken grad distinksjonsprinsippet i krigens folkerett utfordrer bruken av sivile logistikkaktører er et rettslig spørsmål. Rettsanvendelsesspørsmål forutsetter som vist oversikt over både teori og praksis. Hittil har besvarelsen redegjort for teori og presentert relevante aktørers fortolkninger. Dette avsnittet vil sammenstille teori og praksis ved bruk av reelle logistikk eksempler.

Eksemplene tar utgangspunkt i Forsvarets direktiv for logistikkvirksomhet, som har følgende kategorisering av de forskjellige logistikktenestene; forsyningstjeneste, transporttjeneste, vedlikeholdstjeneste og basetjeneste. (Forsvarsstaben, 2014c), som det er redegjort for i avsnitt 3.2. Eksemplene utgjør et bredt utvalg av logistikktenester i den hensikt å få et grunnlag til å besvare problemstillingen.

Under hvert eksempel vil faktorene «direkte deltagelse i fiendtligheter» og «følgeskade» drøftes basert på den rettslige gjennomgangen i kapittel 4 og relevante aktørers fortolkninger som vist i kapittel 5.

6.1 Eksempel 1a: Forsyningstjeneste - lagervirksomhet

En viktig del av den strategiske avtalen Forsvaret har med WilNor er lagring av personlig bekledning og utrustning (PBU) og tyngre utstyr til HV-soldater. WilNor har tilgang på NorSea Group (NSG) sitt logistikknnettverk, deriblant en rekke baser langs norskekysten⁴⁶. Aktiviteter som mottak, lagring og utlevering er kjernen i lagervirksomhet. På NSG sine lagre er det sivile logistikere som håndterer dette for blant annet offshorebransjen og for HV. Herifra skal dette materiellet fraktes med sivil transportør, per i dag Toten Transport, til leveringspunkter i tilknytning til x antall HV-områder spredt utover hele Norge.

⁴⁶ WilNor avtalen er beskrevet under pkt. 2.4.1 Valg av respondenter.

6.1.1 Direkte deltagelse i fiendtligheter

Med henvisning til den rettslig gjennomgangen⁴⁷ kan det å forhåndslagre militært materiell tolkes som et viktig bidrag for at en soldat skal kunne utføre stridende aksjoner, da tilgangen til materiellet kan forårsake skade over enn viss terskel. Men, lagervirksomheten sett separat, kan ikke vurderes å ha ikke nær nok tilknytning for at denne handlingen er et direkte bidrag. Handlingen kan derimot sies å være indirekte. Materiellet må transporteres videre for at det skal kunne nyttiggjøres av soldater. Lagervirksomheten kan beskrives som ett bidrag til å opprettholde og eventuelt bygge opp kapabiliteter, mer enn å være designet for å forårsake en konkret nødvendig skade. I forhold til det siste vilkåret om hensikt, er det grunn til å hevde at utstyret til HV er lagret der i den hensikt, og som en del av en forsvarsplan, for å bruke det til å forårsake skade til støtte for Norge og på bekostning av en annen part. Men, i forhold til om en lagermedarbeider er bevisst dette, er usikkert. Dette fordi NSG basene også understøtter annen virksomhet. Uansett er dette vilkåret ikke relevant da handlingen ikke tilfredsstiller vilkår nummer to.

Respondentene⁴⁸ hevdet at det er en sammenheng mellom direkte deltagelse og hvor langt inn i teateret/ operasjonsområdet man bidrar, og at det er en sammenheng mellom handling og pågående aksjon. Argumentet er først og fremst fokusert på den fysiske dimensjonen og forstått som jo nærmere en operasjonen man støtter, dess høyere grad av direkte deltagelse i fiendtligheter. I tillegg berører de tidsdimensjonen og sier at støtten må være tiltenkt en pågående operasjon.

Lagervirksomheten til WilNor vurderes derfor å være under terskelen for direkte deltagelse i fiendtligheter. I henhold til krigens folkerett betyr det at denne forsyningstjenesten kan utføres av sivile.

6.1.2 Følgeskade

Med henvisning til den rettslige gjennomgangen⁴⁹ vil PBU og tyngre HV-utstyr som lagres på NSG sine base/lagerfasiliteter, tolkes å kunne gi effektive bidrag til militære operasjoner, som for eksempel forsvar av Norge. Begge materielltyper vurderes som essensielle for at HV skal

⁴⁷ Ref. avsnitt 4.4 TP I art. 51.

⁴⁸ Ref. pkt. 5.1.4 og 5.2.4.

⁴⁹ Ref. avsnitt 4.5 TP I art.52.

være i stand til å løse sine oppdrag. Det er ment til bruk av militære styrker og det ligger plassert på et lager tilgjengelig til bruk. Det vil dermed være en avgjort fordel for en motstander å rette et angrep mot disse lagrene, enten det innebærer å totalt eller delvis ødelegge, erobre eller nøytralisere.

Respondentene argumenterer⁵⁰ at enkelte etterforsyninger gir større bidrag enn annet, men hevder at alle militære forsyninger til militære avdelinger, vil være lovlige mål, fordi det er ment å brukes i en eller annen situasjon for å gi kampkraft. I tillegg poengteres det at forsyninger uansett vil være særlig utsatt for angrep, fordi dette er det svake punktet som en motstander mest sannsynlig vet å taktisk utnytte.

NSG lagrene må derfor vurderes som lovlige mål. Det betyr at de sivile logistikere som arbeider der har en økt risiko for å rammes av militære lovlige angrep, og inngå som enten beregnet proposjonal eller tilfeldig uproposjonal følgeskade. Det påligger Forsvaret et ansvar for å redusere risikoen.

For å minimere risikoen for både følgeskader og tap av nødvendig materiell, er løsningen ifølge respondentene at NSG basene defineres som nøkkelobjekt, og ut i fra det får tilført nødvendig militær beskyttelse ved behov.

6.2 Eksempel 1b: Forsyningstjeneste - WilNor koordineringscelle

En annen del av avtalen Forsvaret har inngått med WilNor er bemanning av WilNors plan- og koordineringscelle, som er integrert i Nasjonal logistikk kommando (NLK). Gjennom sitt nettverk skal de besørge tilgjengelige logistikkressurser til støtte for øving og operasjoner.

6.2.1 Direkte deltagelse i fiendtligheter

Den integrerte plan- og koordineringscellen til WilNor fungerer som en del av NKL sin operasjonsstab og deltar i planlegging og gjennomføring av logistikkoperasjoner i fred, krise og krig. Å planlegge, gi ut ordrer og direktiver, koordinere og sørge for støtte, å være med på å ta taktiske eller operasjonelle beslutninger er eksempler på noen av WilNor sine oppgaver i

⁵⁰ Ref. pkt. 5.1.3 og 5.2.3.

NLK. Med henvisning til den rettslige gjennomgangen og respondentenes fortolkninger⁵¹ vil følgende handlinger kunne ha en negativ effekt på motpartens militære operasjon eller kapasitet. Spesielt vil en taktisk operasjonsstabs beslutninger kunne hevdes å være avgjørende for en konkret militær operasjon. De personene som innehar funksjoner i NLK har som hovedoppgave å planlegge og gjennomføre logistikkoperasjoner, i den hensikt å støtte Forsvaret med ulike oppdrag. For ansatte i WilNor sin koordineringscelle vil derfor også vilkåret om hensikt betraktes som oppfylt.

WilNor sin plan- og koordineringscelle og deres bidrag i NLK, må derfor i denne studien vurderes som direkte deltagelse i fiendtligheter. I henhold til krigens folkerett betyr det at denne logistikkjenesten skal utføres av medlemmer av de væpnede styrker.

6.3 Eksempel 2a: Transporttjeneste - etterforsyning av militært materiell frem til forsyningspunkt

I fortsettelsen av eksempel 1a skal PBU og tyngre HV-materiell fraktes fra NSG-baser, med sivil transportør til leveringspunkter i tilknytning til x-antall HV-områder spredt utover hele Norge. Leveringspunkt kan sidestilles med for eksempel Forward Logistics Site (FLS), logistikkbase for sjø-, land- eller luftforsvaret (LOGBASE SJØ/LAND/LUFT) eller en fellesoperativ NATO-logistikkbase som Joint Logistics Support Group (JLSG)⁵².

I tillegg til å vurdere PBU og tyngre HV-materiell er det relevant også å ta for seg etterforsyning av også andre forsyningsklasser.

6.3.1 Direkte deltagelse i fiendtligheter

Med henvisning til den rettslige gjennomgangen⁵³ vil det å fremføre militært materiell, type PBU og tyngre utstyr, kunne anslås å sette HV-styrker i stand til å utføre militære operasjoner som skader eller har negativ effekt på en motstander. Det samme kan hevdes å gjelde for militære etterforsyninger generelt. Videre skisserer støttekonseptet til HV leveringspunkter utenfor operasjonsområdet. Av den grunn kan ikke denne transporttjenesten betraktes å ha nær nok tilknytning, for å være direkte årsak til en eventuell skade av et angrep. For transporttjenester vil den fysiske dimensjonen være avgjørende. Jo nærmere selve aksjonen

⁵¹ Ref. avsnitt 4.4 TP I art. 51, pkt. 5.1.4 og 5.2.4.

⁵² Ref. figur 3 Forsvarets operative logistikkjede (s. 24).

⁵³ Ref. avsnitt 4.4 TP I art. 51.

det gis støtte, dess mer direkte kan støtten sies å utgjøre. Det siste vilkåret angående hensikt er heller ikke i dette tilfellet relevant.

I følge respondentene⁵⁴ er det grunn til å hevde at alle klassetyper militære forsyninger er viktige bidrag for å gjøre avdelinger eller enheter stridsdyktige, og for å opprettholde kampkraft. Hensynet til systemtankegang preger de operative vurderingene. Helheten er viktig for at et system skal virke, selv om noen etterforsyninger gir større bidrag enn andre. Frakt av militære forsyninger, uavhengig av klasse (I-V⁵⁵), kan i den forstand forårsake skade og ha en negativ effekt på motparten.

Respondentene har også en felles forståelse for den fysiske dimensjonen. Det er hvor langt frem forsyningene transporteres som er avgjørende hva gjelder direkte deltagelse. I forhold til eksempelet med frakt av HV-materiell fra NSG-lagre til et leveringspunkt, kreves det en ytterligere transportetappe før materiellet kan tas i bruk. Denne handlingen kan heller defineres som indirekte støtte enn direkte støtte.

Basert på de juridiske prinsippene og respondentenes fortolkninger er det naturlig å vurdere frakt av PBU og tyngre materiell til HV, fra NSG-lagre til leveringspunkt utenfor operasjonsområdet, til å være under terskelen for direkte deltagelse i fiendtligheter, fordi det kreves en ytterligere transportetappe før materiellet kan tas i bruk. I henhold til krigens folkerett betyr det at denne transporttjenesten kan utføres av sivile. De samme vurderingen gjelder også for all annen etterforsyning og frakt av militært materiell frem mot et leveringspunkt eller tilsvarende.

Dette fordrer imidlertid at operasjonsområdet er klart definert. Når situasjonen er uoversiktlig vil det være vanskelig å generisk kunne angi skillelinjer og vite hvor grensene går inn mot et operasjonsområde. I en slik kontekst vil planlegging av logistikkoperasjoner være krevende. Her vil det være behov for både etterretninger og en robust logistikkplan som tar høyde for at operasjonsområdet er mer dynamisk enn statisk. Som igjen identifiserer behov for flere militære transportressurser, alternativt at sivile transportører innlemmes i væpnede styrker.

⁵⁴ Ref. pkt. 5.1.4 og 5.2.4.

⁵⁵ Ref. avsnitt 3.2 Logistikkjenester.

6.3.2 Følgeskade

I eksempel 1a ble PBU og tyngre HV materiell vurdert som lovlig mål fordi det både kan gi effektivt bidrag til en aksjon og være en militær fordel å ta ut. Med henvisning til den rettslige gjennomgangen⁵⁶ vurderes også militære etterforsyninger generelt å tilfredsstillere kravene til art, plassering, formål og/eller bruk. Etterforsyninger kan sies å utgjøre et effektivt bidrag både generelt, og i sammenheng med operasjonens slutttilstand. Det kan dog diskuteres i hvilken grad samtlige klasser utgjør et direkte bidrag og ikke bare indirekte. Herunder om de støtter direkte opp under krigføringen og er nødvendig for gjennomføring av en militær operasjon.

Rettslig vurdering i denne studien er at all militær etterforsyning, herunder transport og frakt av alle forsyningsklasser (I-V), er militære lovlige mål. Dette støttes av respondentene⁵⁷, som i stor grad har et system- og helhetlig fokus.

Sannsynligheten for at militære transportert kan bli angrepet, bør vurderes opp mot det generelle trusselbildet og fiendens sannsynlige handlemåter. Slik nivåinndelingen for Forsvarets logistikkstruktur er beskrevet, med henholdsvis stasjonær-, forsterkende- og organisk logistikk vil man kunne anta at risikoen for å bli angrepet øker jo lenger inn mot «dypet» i operasjonsområdet en sjåfør leverer forsyninger. I følge NSPA sine retningslinjer⁵⁸ for bruk av kontraktører i krise/krig, er det angitt en linje mellom bakre og fremre støtteområde, altså på grensen inn mot et operasjonsområde. Der sivile kontraktører kan brukes i bakre støtte område frem til denne linjen, og der militære brukes i fremre støtteområde. De sivile skal da gis status som «sivile som følger med væpnet styrke»⁵⁹. Det vil si de er fortsatt sivile og kan ikke delta direkte i fiendtligheter, men de får krigsfangestatus ved behov.

Imidlertid er det utfordrende å vite hvor langt inn i den militære logistikk-kjeden det trygt for en sivil logistikkaktør å bevege seg. Dette kan begrunnes med at verdenssituasjonen i dag oppfattes som kompleks, og der frontlinjen kan være uklar og dynamisk. I tillegg, tatt i

⁵⁶ Ref. avsnitt 4.5 TP I art.52.

⁵⁷ Ref. pkt. 5.1.3 og 5.2.3.

⁵⁸ Kilde: respondent R5, ref. pkt. 5.1.3.2. Denne studien har ikke lyktes i å få bekreftet innhold i refererte retningslinjer.

⁵⁹ Ref. pkt. 4.3.2 Sivile som følger med væpnet styrke.

betraktning fiendens handlemåte og antatt krigslist, er det sannsynlig at militære forsyningslinjer vil bli avskåret eller angrepet uavhengig av soneinndeling, men et eller annet sted langs forsyningsaksene.

I en uoversiktlig kontekst må derfor transportkontrollen (MOVCON)⁶⁰ i større grad nyttiggjøre seg av etterretninger og tilpasse transporttjenestene deretter. Utgangspunkt kan gjerne være basert på den prinsipielle skjematiske inndelingen, men de bør ta høyde for det generelle trusselbildet, dessuten planlegge med større margin og/eller der operasjonsområdet betraktes som dynamisk. En robust plan vil kanskje ikke skille mellom bakre og fremre støtteområde, men heller ta høyde for verste tenkelig tilfelle. Som igjen vil bety større behov for enten styrkebeskyttelse eller militære logistikkressurser. Ved forsvar av Norge må man kanskje i ytterste konsekvens ta høyde for at hele Norge defineres som ett operasjonsområde med hensyn til transporttjenester.

Respondentene gav uttrykk for at det kan være en taktisk militær fordel for HV med mange leveringspunkter og dermed mange forsyningslinjer. Det kan bety at transport av materiell til HV har mindre risiko for å bli angrepet, enn for eksempel ressursstrømmen som kanaliseres inn til de store basene. Det ble også trukket frem en ekstrautfordring ved bruk av kun én rammeleverandør. Hvis en fiende vet hvilken transport leverandør Forsvaret bruker, vil deres kjøretøy, uavhengig av last, kunne bli utsatt og tolket som lovlige mål, fordi sannsynligheten for at det er militært materiell ombord er relativt høy.

Væpnet styrke og militær styrkesjef er ansvarlig for sikkerheten til innleid kontraktør. For å minimere risikoen for både følgeskader og tap av nødvendig materiell, er løsningen at frakt av militært materiell må gis nødvendig militær beskyttelse. Alternativt kan det etableres et omlastningsområde, et vekslingsfelt fra sivil transport over til militær transport, på et egnet sted med akseptabel og håndterbar trussel.

All etterforsyning, herunder transport og frakt av alle forsyningsklasser (I-V) må derfor vurderes som militære lovlige mål. Sivile transportører av militært utstyr, alle forsyningsklasser (I-V) ansees derfor som særlig utsatt for følgeskader av eventuelle lovlige militære angrep. En robust transportplan som tar høyde for trusselbildet, styrkebeskyttelse,

⁶⁰ Ref. avsnitt 3.2 Logistikkjenester.

bruk av omlastningsområde, vil kunne anslås å være nødvendige og tilstrekkelige risikoreduserende tiltak.

6.4 Eksempel 2b: Transporttjeneste - etterforsyning av militært materiell til en avdeling inne i et operasjonsområde

I fortsettelsen av eksempel 2a skal sivil transportør frakte militære forsyninger som skal leveres til en avdeling helt inne i et operasjonsområde. Basert på vurderinger i eksempel 2a, er det kun relevant å undersøke om endring av leveringspunkt utgjør forskjell i forhold til direkte deltagelse i fiendtligheter.

6.4.1 Direkte deltagelse i fiendtligheter

Som redegjort for i kapittel 4⁶¹ vil frakt av forsyninger helt inn til en avdeling i et operasjonsområde, kunne anses å ha nær tilknytning til et eventuelt angrep og det som forårsaker en skade. Med andre ord kan denne handlingen betraktes som avgjørende for å muliggjøre en konkret militær operasjon. Dette gjelder også personelltransport av soldater til en pågående operasjon.

I forhold til vilkåret om hensikt, kan etterforsyning av en avdeling sees på som en integrert og viktig del av en plan for å forårsake skade på en motpart, og til støtte for en annen part. Det er også god grunn til å tro at en personen som transporterer militære forsyninger helt inn til en enhet i et operasjonsområde, i en krise eller krig, er innforstått med transportoppdraget, herunder både last og hensikt.

Transport/ frakt/ etterforsyning av militært materiell, uavhengig forsyningsklasse, inn til en stridende enhet inne i et operasjonsområde, tilfredsstillende samtlige tre vilkår for direkte deltagelse i fiendtligheter. Av den grunn vurderes denne handlingen å være direkte deltagende i fiendtligheter. Videre, i henhold til krigens folkerett, betyr det at denne transporttjenesten skal utføres av medlemmer av de væpnede styrker, altså stridende. Gitt at sivile logistikkaktører utfører denne type transporttjenester mister de beskyttelsen som sivil, og faller inn under kategorien ulovlig stridende, og blir lovlige mål. Dessuten kan handlingen være svik, da man ikke skal utnytte den sivile beskyttelsen. Norsk praksis må avstå fra å

⁶¹ Ref. avsnitt 4.4 TP I art. 51.

utnytte sivile til å beskytte lovlige mål, det vil bidra til økt fare for alle sivile transportører. Hvis en stat utnytter sivil status, kan all annen transport utsettes for fare hvis/når dette blir kjent praksis etter en tid. Dessuten kan motstander da ikke bebreides for slike angrep.

6.5 Eksempel 3a: Basetjenester - for eksempel avfallshåndtering, rens av klær, kjøkken- og kantinedrift, bygningstjenester etc.

På en militær base, som er et lovlig mål, vil en del av driften håndteres av sivil kommersiell virksomhet.

6.5.1 Direkte deltagelse i fiendtligheter

Basetjenester som for eksempel avfallshåndtering, rens av klær, kantinedrift, bygningstjenester, forlegning og forpleining etc. er tjenester som tilrettelegger generelle nødvendige forhold, og er typiske bidrag som indirekte støtter opp under stridende handlinger. Under henvisning til hva som er redegjort for i den rettslige gjennomgangen, som også støttes av respondentenes fortolkning⁶² utgjør ikke disse tjenestene direkte bidrag til militære aksjoner, og kan derfor utføres av sivile.

6.5.2 Følgeskade

Med referanse til rettslig tolkning og respondentenes fortolkning⁶³ er en militær base et lovlig mål. Sivile logistikkaktører som støtter med basetjenester som er fysisk lokalisert på basen er dermed en del av et lovlig mål. På en side kan man hevde at sivile som jobber på en militær base vil ha en økt risiko for å rammes av lovlige angrep, herunder inngå som akseptabel følgeskade. Men, på den annen side er militære baser godt beskyttet, slik at sannsynligheten for å bli rammet i stor grad reduseres til et akseptabelt nivå.

6.6 Eksempel 4: Vedlikeholdstjenester

For å holde Forsvarets materiellpark operativ utføres en rekke forskjellige vedlikeholdstjenester, som for eksempel inspeksjoner, reparasjoner, service, modifikasjoner etc.

⁶² Ref. avsnitt 4.4 TP I art. 51, pkt. 5.1.4 og 5.2.4.

⁶³ Ref. avsnitt 4.5 TP I art. 52, pkt. 5.1.3 og 5.2.3.

6.6.1 Direkte deltagelse i fiendtligheter

NATO anser det å sette opp og vedlikeholde våpensystemer og kommunikasjon- og informasjonssystemer, som en funksjon sivile teknikere kan utføre. Men, i hvilken grad ulike vedlikeholdstjenester eventuelt befinner seg over terskelen for direkte deltagelse i fiendtligheter er likevel situasjonsavhengig⁶⁴. For det første må reparasjon eller vedlikehold utføres på et objekt eller system som kan forårsake en skade, eller ha en negativ effekt på motpartens operasjon eller kapasiteter. Stridsviktigheten av materiellet er her avgjørende, som for eksempel kampplattformer eller våpensystemer. For det andre hevder rettsreglene at dette vedlikeholdsarbeidet må ha direkte sammenheng med det som bidrar til å forårsake en skade. Ett angrep er ofte et resultat av en rekke integrerte handlinger der det er en rekke personer involvert i operasjonen. Vedlikeholdstjenester på stridsviktig materiell vil kunne hevdes å oppfylle kravet til direkte årsakssammenheng, når dette utgjør en konkret integrert del som kan forårsake en eventuell skade. Altså, at det er en direkte sammenhengen mellom det å få reparert eller vedlikeholdt en kampplattform eller et våpensystem, og et eventuell angrep.

På generell basis er en teknikers hovedoppgave å få ting til å fungere. En vedlikeholdstjeneste, enten det er preventivt eller korrektivt, utføres i den hensikt å gjøre materiellet operativt, slik at det skal virke i krise og krig. Men, i forhold til siste vilkår om hensikt, må vedlikeholdsarbeidet være en del av en overordnet plan om å skade en motpart i konflikten. Om personen som utfører vedlikeholdstjenester gjør dette i den hensikt å påføre skade som følge av et militær angrep, kan være utfordrende å vurdere. Særlig i lys av teknologiutvikling og stadig mer komplekse systemer.

I tilfeller der arbeidet utføres i eller på selve kampplattformen eller våpensystemet, dette gjelder inkludert fjernstyrte plattformer/våpen, og det grunn til å anta at vedkommende er vel innforstått med situasjonen og hensikten med sitt oppdrag. I disse tilfellene vil en vedlikeholdstjeneste kunne regnes som direkte deltagende i fiendtligheter, som skal utføres av medlemmer av de væpnede styrker, altså stridende.

Derimot vedlikeholdsarbeid på ikke-stridsviktige objekter, der arbeidet ikke kan knyttes til en konkret militær operasjon, eller der teknikeren ikke er bevisst å levere en tjeneste til en militær operasjon, er ikke å regne som direkte deltagende i fiendtligheter.

⁶⁴ Ref. avsnitt 4.4 TP I art. 51.

6.6.2 Følgeskade

Det er grunn til å tro at sivile vedlikeholdsarbeidere som utfører tjenester på militært materiell er utsatt for følgeskader av eventuelle lovlige militære angrep, fordi Forsvarets systemer i seg selv er lovlige mål. Dersom vedlikeholdsarbeidet foregår på en militær base, eller et annet styrkebeskyttet sted, vil dette kunne antas å være tilstrekkelige risikoreduserende for å beskytte de.

6.7 Oppsummering

Denne studien konkluderer med at logistikkjenester som transport/frakt av militært materiell, uavhengig forsyningsklasse, inn til en stridende enhet inne i et operasjonsområde, WilNor sin plan- og koordineringscelle og deres bidrag i NLK, og vedlikeholdstjenester utført på et stridsviktig objekt eller system, som for eksempel kamplattformer eller våpensystemer, for å gjøre materiellet kampklart til planlagt oppdrag, der vedkommende er vel innforstått med situasjonen og hensikten med sitt oppdrag, er over terskelen for direkte deltagelse i fiendtligheter, og skal utføres av medlemmer av de væpnede styrker, altså stridende⁶⁵. Vedrørende transporteksempelet fordrer dette imidlertid at operasjonsområdet er klart definert. I en uoversiktlig situasjon vil det være vanskelig å vite hvor grensene går inn mot et operasjonsområde, og dermed hvor eventuelt militære logistikere må overta for sivile transportører. Dersom er sivil sjåfør kjører for langt inn mot en stridende enhet, vil han/hun kunne betraktes som lovlige mål. Her kan det være nødvendig å betrakte operasjonsområdet som dynamisk og/eller utvide det til å omfatte hele teateret i ytterste konsekvens. En robust transportplan må i så tilfelle innebære å ha militære transportressurser tilgjengelig.

Mens, logistikkjenester som lagerhold og lagerdrift ved NSG logistikkbaser, frakt av militært materiell fra et sivilt lager til ett leveringspunkt, en logistikkbase eller tilsvarende utenfor operasjonsområdet, basetjenester, som for eksempel avfallshåndtering, kjøkken- og kantinedrift, renholdstjenester, etc. er under terskelen for direkte deltagelse i fiendtligheter, og kan derfor utføres av sivile aktører⁶⁶. Følgende personell bør inngå som sivile som følger med væpnede styrker. Denne kategorien har imidlertid en økt risiko for å rammes av lovlige angrep og inngå som enten proporsjonal (lovlige) eller uproporsjonal (ulovlige) følgeskade. Å beskytte sivile er åpenbart i et humanitært perspektiv, men også viktig for å sikre nødvendig

⁶⁵ Ref. avsnitt 4.4 TP I 51.

⁶⁶ Ref. avsnitt 4.4 TP I art.51.

arbeidskraft og materiell. Tilført militær styrkebeskyttelse er valgt som risikoreduserende tiltak for NSG basene. For de sivile som støtter med basetjenester og de sivile vedlikeholdsarbeidere som utfører tjenester på militært materiell, er de i all hovedsak allerede beskyttet av den militære basen eller kampplattformen, og i så måte også innenfor akseptabel risiko for å kunne anvende sivile logistikkaktører. Transporttjenesten, herunder frakt av militær materiell synes derimot å skille seg ut som særlig utfordrende i forhold til følgeskade.

Militære etterforsyninger uavhengig geografisk posisjonering langs forsyningsaksen i teateret, vil uansett være utsatt for lovlig angrep. Rettslig vurdering i denne studien er at all militær etterforsyning, herunder transport og frakt av alle forsyningsklasser (I-V), er militære lovlige mål. Det er i så måte utfordrende å finne en grense for hvor langt inn i teateret det trygt for en sivil logistikkaktør å bevege seg, uten å rammes av lovlige angrep mot kjøretøy og last. Derfor bør transportplanleggerne i større grad nyttiggjøre seg av etterretninger og tilpasse kjørerutene, styrkebeskyttelse, eventuelt omlastningsområde deretter. Også her kan det være nødvendig å betrakte operasjonsområdet som dynamisk og/eller utvide det til å omfatte hele teateret i ytterste konsekvens. En robust transportplan må ta høyde for å ha tilstrekkelig med styrkebeskyttelsesressurser tilgjengelig, alternativt ha egne militære transportressurser.

7 Konklusjon

Formålet med krigens folkerett er å redusere unødvendige skader og lidelser i krig. Tredje Genèvekonvensjon og første tilleggsprotokoll omhandler regler for å beskytte de sivile. Disse reglene bygger blant annet på distinksjonsprinsippet, som i all hovedsak betyr å holde sivile adskilt fra militære aktiviteter, -personell og -objekter. Hvilket innvirker på bruken av sivile logistikkaktører til støtte for militære operasjoner i to dimensjoner: Hva de har lov til å utføre av tjenester, og hvor de kan utføre sine tjenester.

Krigens folkerett understreker at sivilbefolkningen og de enkelte sivilpersoner skal beskyttes mot farer som oppstår av militære operasjoner og ikke skal være gjenstand for angrep. Men, dersom sivile deltar i direkte fiendtligheter (stridshandlinger) mister de denne beskyttelsen. Den rettslige gjennomgangen i denne studien viser at direkte deltagelse i fiendtligheter er styrende for hva kommersielle logistikkaktører kan eller ikke kan gjøre, og dermed har avgjørende betydning for hva Forsvaret selv må besitte av logistikkapabiliteter.

Gitt at sivile logistikkaktører skal utføre handlinger over terskelen for direkte deltagelse i fiendtligheter, regulerer nasjonal rett hvordan eventuelt de kan innlemmes i den væpnede styrken og bli stridende. De må da stå under ansvarlig militær kommando med mulighet for disiplinære forføyelser og de må skille seg ut som stridende.

Sivile logistikkaktører som støtter militære operasjoner, men som utfører oppgaver under denne terskelen, altså ikke-stridende oppgaver, vil kunne få status som «sivile som følger med væpnet styrke». Disse vil imidlertid ofte befinne seg i fysisk nærhet til militære mål og/eller i et teater, eventuelt operasjonsområde, med fare for å rammes av angrep på lovlige mål. Krigens folkerett forfekter distinksjon som metode for å beskytte sivile. Både for å unngå forutsette proporsjonale følgetap, men også forventede overdrevne uproporsjonale tap. Spørsmålet i forhold til følgeskade er hvor nært militære mål en sivil aktør kan oppholde seg, og/eller hvor langt inn i et operasjonsområde de kan bevege seg uten å rammes av angrep på lovlige mål. Å ta hensyn til følgeskade kan hevdes å utfordre bruken av sivile logistikkaktører i militære operasjoner. Dessuten vil det generere behov for ressurser til styrkebeskyttelse av de innleide sivile aktørene.

Studien har ikke lyktes i å identifisere en eksakt grense for når eventuelt sivile logistikkaktører er lovlige mål som følge av den handlingen de utfører, eller eksakt hvor langt inn i et teater det er trygt for sivile å operere uten risiko for å rammes av angrep på lovlige mål. Å vurdere graden av disse to forholdene avhenger av situasjonen. Oppgavens kontekstualiseringen og diskusjon av relevante operative logistikkseksempler, viser imidlertid hvordan man metodisk kan gå frem for å folkerettslig vurdere bruken av sivile logistikkaktører.

I lys av politiske ambisjoner om modernisering av støttestrukturen, og et gjenopptatt totalforsvarsfokus, fremstår det folkerettslige perspektivet som en premissgiver, og viktig faktor å ta hensyn til i forbindelse med utviklingen av Forsvarets logistikkonsepter.

7.1 Anbefalinger til videre forskning

Denne studien har valgt å gjøre en utvalgsundersøkelse med små-N-studier og har fokusert på tolkning og anvendelse av krigens folkerett i lys av økt sivilisering av den militære logistikken. Videre ville det vært interessant å gjøre en casestudie, for eksempel av én kontrakt, for å få bekreftet eller avkreftet de rettslige funnene i denne oppgaven.

Underveis i skriveprosessen har det dukket opp flere temaer som berører valgt område, og som det kunne være interessant og relevant å forske videre på. Ett tema som denne oppgaven har berørt, men unnlatt å gå i detalj på er beredskapslovgivning og nasjonal lovgivning i forhold til bruken av sivile logistikkaktører. Her ligger en del løsninger der folkeretten setter begrensninger, men har tilsynelatende også begrensninger. Blant annet ble grensesnittet mellom beredskapsavtaler og rekvisisjonslovgivning nevnt under to av intervjuene som et uavklart fagfelt.

Et annet tema som også kan studeres, basert på denne studiens rettslige funn, er de mange og ulike fordeler og ulemper ved bruken av sivile logistikkaktører. Er det virkelig slik at bruken av strategiske avtaler med sivile leverandører «...gir fordeler som effektiv tids- og ressursutnyttelse, økt reaksjonsevne og fleksibilitet, større operativt handlingsrom, forbedret utholdenhet og økt operativ tilgjengelighet» (FD, 2016a, s. 7)? Som langtidsplanen for forsvarssektoren her hevder.

Litteraturliste

- Bevisførsel. (2016). Hentet fra <http://www.domstol.no/no/Verktoy/Juridisk-ordliste/B/Bevisforsel/>
- Borgen, L. H. (2016). Logistikk. I M. Andersen & G. Ødegaard (Red.), *Militære fellesoperasjoner- en innføring*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Dahl, A. W. (2008). *Håndbok i militær folkerett* (Vol. 2). Oslo: Cappelen Akademiske Forlag.
- FD. (1953). *Lov om verneplikt (vernepliktsloven)*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1953-07-17-29/>; Forsvarsdepartementet.
- FD. (2004). *Lov om forsvarspersonell (forsvarspersonelloven)*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2004-07-02-59/>; Forsvarsdepartementet.
- FD. (2015). *Et forsterket og fornyet forsvar for fremtiden - vanskelige valg og dilemmaer*. Tale i Oslo Militære Samfunn 9. februar 2015. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/-et-forsterket-og-fornyet-forsvar-for-fremtiden-vanskelige-valg-og-dilemmaer/id2395220/>; Forsvarsdepartementet.
- FD. (2016a). *Prop. 151 S (2015-2016) - Kampkraft og bærekraft - Langtidsplan for forsvarssektoren*. Oslo: Forsvarsdepartementet.
- FD. (2016b). *Retningslinjer for logistikkvirksomheten i forsvarssektoren*. Oslo: Forsvarsdepartementet.
- FD, & JBD. (2015). *Støtte og samarbeid- En beskrivelse av totalforsvaret i dag*. Oslo: Forsvarsdepartementet og Justis- og Beredskapsdepartementet.
- FFI. (2006). *FFI-rapport 2006/01328: Folkerettslige forhold ved bruk av leverandører i internasjonale operasjoner*. Kjeller: Forsvarets forskningsinstitutt (FFI).
- FFI. (2015). *FFI-rapport 2015/00031: Forsvarets forsyningsberedskap og avhengighet av sivile aktører (BEGRENSET)*. Kjeller: Forsvarets forskningsinstitutt (FFI).
- FFI. (2016). *FFI-rapport 2016/00661: Sivil støtte til Forsvaret i krise og krig (BEGRENSET)*. Kjeller: Forsvarets forskningsinstitutt (FFI).
- FLO. (2013). *Konsept for logistikk i Forsvaret*. Oslo: Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO).
- FLO. (2016). Hentet fra <https://forsvaret.no/organisasjon/forsvarets-logistikkorganisasjon> Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO) (Ed.)
- FLO DAA. (2016). *Gjeldende rammeavtaler i Forsvaret*. Hentet fra intranett <http://intranett2.mil.no/fag/Logistikk/rammeavtale/Sider/Gjeldende-Rammeavtaler.aspx>; Forsvarets logistikkorganisasjon Driftsanskaffelser (FLO DAA).
- Forskningsetiske komiteer. (2010). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi* (Vol. 4): De nasjonale forskningsetiske komiteer.
- Forsvarets høyskole. (2013). *Manual i krigens folkerett* (Vol. 1). Oslo: Forsvarsdepartementet.
- Forsvarets høyskole. (2014). *Forsvarets fellesoperative doktrine*. Oslo: Forsvarsstaben.
- Forsvarets intranett. (2016). *Plikter i krise og krig*. Hentet fra <http://intranett2.mil.no/ansatt/Plikter>.
- Forsvarsstaben. (2013). *Policy for vurdering av kjernevirksomhet i Forsvaret*. Oslo: Forsvarsstaben/ Organisasjons- og instruksjonsmyndigheten.
- Forsvarsstaben. (2014a). *Direktiv for logistikkvirksomhet (Logistikkdirektivet)*. Oslo: Forsvarsstaben.
- Forsvarsstaben. (2014b). *Forsvarets fellesoperative doktrine (FFOD)*. Oslo.
- Forsvarsstaben. (2014c). *Vedlegg A til Direktiv for logistikkvirksomhet (logistikkdirektivet)*. Oslo: Forsvarsstaben.
- Forsvarsstaben. (2015). *Forsvarssjefens Direktiv for operative krav (BEGRENSET)*. Oslo: Forsvarsstaben.

-
- ICRC. (1945). Statute of the International Court of Justice - June 26, 1945. I S. Buflod, Aasebø (Red.), *Folkerettslig tekstsamling 1883-2007* (Vol. 4). Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- ICRC. (1949). Geneva Convention Relative to the Treatment of Prisoners of War - August 12, 1949. I S. Buflod, Aasebø (Red.), *Folkerettslig tekstsamling 1883-2008* (Vol. 4). Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- ICRC. (1977). Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I) - June 8, 1977. I S. Buflod, Aasebø (Red.), *Folkerettslig tekstsamling 1883-2007* (Vol. 4). Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- ICRC. (1987). *Commentaries to Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977*. Hentet fra <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/INTRO/470>: International Committee of the Red Cross
- ICRC. (2016). Hentet fra <https://www.icrc.org/en/war-and-law/treaties-customary-law/geneva-conventions>: International Committee of the Red Cross.
- Jacobsen, D. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. (3 utg.). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- JBD. (1950). *Lov om særlige rådgjerder under krig, krigsfare og liknende forhold (beredskapsloven)*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1950-12-15-7?q=beredskapsloven>: Justis- og beredskapsdepartementet.
- Johansen, E. (2004). *Aktører i militære konflikter - Folkerettslige spørsmål knyttet til militære styrkers bruk av private kontraktører*. Mastergradsavhandling, Universitetet i Oslo, Oslo.
- Johansen, S. R. (2007). Anvendelse av krigens folkerett i nesten krig – juridiske perspektiver. *Militærmaktens særtrekk i moderne konflikter* (s. 35-40). Oslo: Den Norske Atlanterhavskomite.
- Johansen, S. R., & Staib, J. T. (2009). *Jus og militærmakt*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kress, M. (2002). *Operational Logistics - The Art and Science of Sustaining Military Operations*. Boston/ Dordrecht/ London: Kluwer Academic Publishers.
- Listou, T. (2015). *Supply Chain Designs for Preparedness*. Faculty of Engineering: Lund University.
- Melzer, N. (2009). *Interpretive guidance on the notion of Direct participation in hostilities under international humanitarian law*. Geneva, Switzerland: International Committee of the Red Cross (ICRC).
- NATO. (2012). *The NATO Logistic handbook*. Brussels: LC Secretariat/International Staff/Logistics Capabilities Section/Defence Policy and Planning Division/NATO HQ.
- NATO. (2013a). *AJP-4.6 (B), Allied joint doctrine for the joint logistic support group*. Brussel: NATO.
- NATO. (2013b). *Allied Command Operations Comprehensive Operations Planning Directive (COPD)*. Belgium: Supreme Headquarter Allied Powers Eurpe (SHAPE).
- NATO. (2015). *NATO policy on contractor support to operations (DRAFT)*. NATO.
- Repstad, P. (2009). *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sandborg, S. (2009). *Personalens status i Privata militära företag – en folkrättslig gråzon*. Mastergradsavhandling, Forsvarets Høgskole, Oslo.
- Sikkerhetsloven. (2001). *Lov om forebyggende sikkerhetstjeneste (sikkerhetsloven)*. Hentet fra https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-03-20-10#KAPITTEL_4.

-
- Staib, J. T. (2016). Totalforsvar og krigens folkerett. *Forsvarets Fourum, Augustutgave nr. 4*.
- Tvisteloven. (2005). *Lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-90>; Justis- og beredskapsdepartementet.
- Wilhelmsen. (2016). Hentet fra <http://www.wilhelmsen.com/about-wilhelmsen/>
- WilNor. (2016a). Hentet fra <http://www.wilhelmsen.com/about-wilhelmsen/companies/wilnor-governmental-services/>
- WilNor. (2016b). *Presentasjon utarbeidet av CEO Vidar Hole i WilNor: "Strategisk samarbeid med Forsvaret innen militær logistikk"*.

Vedlegg A: Intervjuguide

Velkommen

Presenter meg selv + Takk for at du har tatt deg tid til å delta på dette intervjuet, det er jeg veldig glad for. Både med tanke på den stilling du besitter og din kompetanse/erfaring, ser jeg det som veldig verdifullt for oppgaven å få et intervju med deg.

Innledning/ bakgrunn for oppgaven

Problemstillingen i denne oppgaven er: I hvilken grad utfordrer distinksjonsprinsippet i krigens folkerett bruken av sivile logistikkaktører i militære operasjoner.

Jeg mener **temaet er relevant** i lys av dagens logistikk-trend og Forsvarets ambisjon om modernisering av støttestrukturen. Dette med referanse til blant annet ny LTP, der det står at «...forsyning og vedlikehold i langt større grad skal baseres på leveranser fra det sivile markedet». Temaet treffer også totalforsvarstanken og videreutvikling av sivil-militært samarbeid.

I denne sammenheng mener jeg det er interessant og grunnleggende å **få avklart en del folkerettslige spørsmål**. Herunder om, og eventuelt i hvilken grad, dette legger begrensninger på bruken av sivile logistikkaktører. Hvis så er tilfelle, bør Forsvaret gjøre nødvendige tiltak og innrette logistikk konsepter deretter.

Min **motivasjon for oppgaven** er at jeg ut i fra mitt ståsted, synes temaet per tid er ganske komplekst og uklart. Jeg har et inntrykk av at temaet er «inn» i tiden, at det opptar mange, men at få har konkrete svar. Det virker for meg som at vurderingene er overlatt til juristene, og ikke «oversatt» til oss andre. Forhåpentligvis klarer jeg å «oversette», og at oppgaven i så måte kan være oppklarende for flere enn meg.

Hensikten med intervjuene er å få frem hvordan henholdsvis Forsvaret og tilknyttet leverandør forholder seg til krigens folkerett i praksis. Det er avgjørende med gode innspill fra flere hold, og jeg tenker at ditt bidrag vil kunne utgjøre en viktig del av oppgaven. Ambisjonen min er at oppgaven skal kunne bidra i den videre konseptutviklingen av Forsvarets logistikkstruktur.

Oppgaven konsentrerer seg om **øvre del av konfliktspekteret**, altså væpnet konflikt. Denne tilnærmingen er basert på at logistikkplanverket må planlegge for det verste og ta høyde for en eventuell eskalering av en situasjon.

Oppgaven har valgt å bruke en del av **WilNor's logistiktjenester til Forsvaret som eksempler** for å belyse problemstillingen. Jeg kunne også brukt andre leverandører, men i forhold til omfanget av det WilNor tilbyr av logistiktjenester er denne avtalen hensiktsmessig. WilNor Governmental Services AS er dessuten en meget sentral og viktig leverandør av logistiktjenester til Forsvaret.

Litt administrativt

- Jeg har lagt opp til et semi-strukturert en-til-en intervju, for å kunne være fleksibel, samtidig som vi har en viss struktur for å være sikker på at vi kommer innom spørsmålene/temaene som jeg har forberedt.
- Varigheten på intervjuet er ca. 2 timer.
- Jeg tenker å bruke lydopptaker, og pause den hvis/når du ønsker. Jeg har ingen konkrete graderte spørsmål. Oppgaven er ugradert. Jeg vil samtidig gjøre noen notater. Ok?
- De deler av opptaket jeg mener kan brukes i oppgaven vil bli transkribert. Ønsker du å lese igjennom dette?
- Hvis deler av intervjuet brukes i besvarelsen kan jeg også sende dette til deg for godkjenning, ønsker du det?
- Som en del av forskningsopplegget er det formelt krav om ditt samtykke til å være med på undersøkelsen. Har jeg det, og kan du underskrive samtykkeerklæringen?
- Du har mottatt noe informasjon om intervjuet og temaet på både sms, mail, og i den formelle forespørselen. Tanken var her å vise åpenhet og forberede deg på intervjuet, samtidig som jeg ikke ville «jamme deg ned» med for mye.
- Intervjuet er delt inn i fire tema: Først et innledende spørsmål om deres bakgrunn i relasjon til temaet. Så spørsmål knyttet til *fokus og kunnskap* om krigens folkerett, deretter spørsmål knyttet til *anvendelse av krigens folkerett*, og så til slutt noen spesifikke vurderingss spørsmål rettet mot en rekke praktiske caser/tilfeller.
- Vedrørende anonymisering. Du vil ikke bli navngitt i oppgaven, men at du innehar stilling xx, og tilhører firma xx/ avdeling xx i Forsvaret. Er det ok?
- Du kan når som helst trekke deg fra intervjuet.
- Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.
- Har du noen spørsmål til ovennevnte, eventuelt er det noe som er uklart, før vi setter i gang? Jeg kommer jeg til å lese opp spørsmålene uten å komme med tilleggs forklaringer. Hvis noe er uklart så bare spør.
- (Legg tilgjengelig 2 x ppt'er, med henholdsvis oppgavens problemstilling og temaoversikt for intervjuet.)

Tema 1: Ett innledende generelt spørsmål

- 1) Kan du kort fortelle litt om din tjenestebakgrunn og erfaringer med henblikk på temaet sivilisering av militær logistikk?

Tema 2: Generelle spørsmål knyttet til fokus og kunnskap om krigens folkerett i forbindelse med militær logistikk

- 2) Hvilke retningslinjer/konsepter, eller lignende, for bruken av sivile logistikk aktører i Forsvarssammenheng kjenner du til?
- 3) Hva er din oppfatning av fokus og kompetanse på anvendelse av krigens folkerett og ellers nasjonale reguleringer når det gjelder bruken av sivile logistikkaktører?
 - a) Generelt blant forsvarspersonell?
 - b) Generelt blant sivile logistikkaktører?
 - c) Og i din avdeling/firma, spesielt?

Tema 3: Generelle spørsmål knyttet til anvendelse av krigens folkerett i forbindelse med militær logistikk

- 4) Krigens folkerett skiller mellom stridende personer og sivile personer. Har du/dere vurdert hvilken status sivile logistikkaktører har/ hvilken kategori de faller under?
- 5) I samme forbindelse, i henhold til krigens folkerett, hvordan anser du muligheten for at sivile logistikkaktører kan gjøres til en del av væpnede styrker, hva tror du i så fall må til?
 - a) Har du/dere noen eksempler/ erfaringer på at dette er gjort?
 - i) Nasjonalt?
 - ii) Internasjonalt?
- 6) I henhold til nasjonal lovgivning har en stat mulighet til selv å velge hvem de ønsker å innlemme i en væpnet styrke, og dermed bli stridende. Kjenner du/dere til disse reglene?
 - i) Hvilken hjemmel/ hvilke hjemler?
 - ii) Hvordan i praksis dette kan gjøres?
- 7) I henhold til krigens folkerett skal sivile beskyttes. Har du/dere her noen gode forslag på hvilke tiltak som må gjøres for å beskytte sivile logistikkaktører?

-
- 8) Å befinne seg i fysisk nærhet til lovlige mål kan medføre økt risiko for å bli rammet av et eventuelt angrep. Med utgangspunkt i Forsvarets nivåinndeling på logistikk-kjeden; stasjonær logistikk – forsterkende logistikk – organisk logistikk, har jeg fire underspørsmål:
- Hvilke objekter i denne logistikk-kjeden kan betraktes som militært mål?
 - Hvor langt inn i denne kjeden er det trygt for en sivil logistikkaktør å bevege seg? (For å ikke bli utsatt for følgeskade/ «collateral damage»?)
 - Hvilke kriterier må/bør (?) etableres for å finne denne grensen for hvor militære logistikere må overta for de sivile?
 - Er det i det hele tatt mulig å identifisere en fysisk grense? Hva tror du?
- 9) Direkte deltagelse i fiendtligheter er forbeholdt de stridende, det er kun de som har lov å utføre krigshandlinger rettet mot en annen part.
- Hvordan vil du vurdere hva som skal til for at sivile logistikere deltar i direkte i fiendtligheter? Hvilke vilkår må være oppfylt? Et kjent eksempel på en slik handling er «Bob the ammunition driver», der sjåføren leverer ammunisjon helt inn på standplass.
- Kanskje har du/dere noen eksempler?

Tema 4: Spesifikke vurderings-/ tolkningsspørsmål rettet mot en rekke praktiske caser/tilfeller

Da går vi over til den delen av intervjuet der jeg ønsker å få støtte av deg/dere med vurderinger på noen utvalgte caser/tilfeller. Som bakteppe for disse casene bør vi ha felles utgangspunkt. Derfor vil jeg kort beskrive min tolkning så langt av essensen i følgende regler fra krigens folkerett TP I: artikkel 43, 48, 50, 51 og 52, som jeg mener er hjemmelsgrunnlag for min problemstilling.

Kom gjerne med innvendinger hvis du/dere er uenig, eller har spørsmål. (Husk: del også ut en kopi til informant.)

- ✓ I henhold til krigens folkerett er sivile logistikkaktører å regne som sivile (ikke stridende).
- ✓ I henhold til krigens folkerett er de *ikke* en del av de væpnede styrker. Nasjonal rett regulerer hvordan de eventuelt kan bli en del av den. Men, for å være en lovlig stridende, så må de blant annet stå under ansvarlig kommando med mulighet for disiplinære forføyelser og de må skille seg ut som stridende.
- ✓ Det er kun medlemmer av de væpnede styrker som er lovlig stridende og som kan utføre deltagelse i fiendtligheter (stridshandlinger).

-
- ✓ Sivile logistikkaktører kan få status som «sivile som følger med en væpnet styrke», der de fortsatt er sivile, skal beskyttes som sivile og *ikke* har lov å delta direkte i fiendtligheter, men at denne statusen gir de krigsfangestatus.
 - ✓ Hvis sivile utfører direkte deltagelse i fiendtligheter mister de den beskyttelsen som sivile har, og blir lovlige mål. Handlingen kan også i enkelte tilfeller innebære svik, som er en krigsforbrytelse. En stat må derfor ha et bevisst forhold til de begrensningene som ligger her, for hva en sivil logistikkaktør kan gjøre.
 - ✓ Det er kun lov å angripe/ utføre militære operasjoner mot lovlige mål. Og det skal skilles mellom stridende personell/militære objekter og sivile personer/objekter.
 - ✓ Ved et angrep skal eventuelle følgetap, også kalt «collateral damage», på sivile personer og objekter unngås så langt som mulig, og forventet militær fordel skal vurderes opp mot eventuelle følgeskader. Hvis sivile logistikkaktører oppholder seg i fysisk nærhet av lovlige mål, medfører det en økt risiko for at de kan bli rammet av et eventuelt angrep. Dette gjelder både i forhold til tilfeldige tap, forutsette tap som er ansett proporsjonale (lovlige) og i forhold til forventede, overdrevne tap som er ansett som uproporsjonale (ulovlige).

I forsøket på å besvare oppgavens problemstilling, er det ut i fra tolkningen min hovedsakelig er to faktorer som utfordrer bruken av sivile logistikkaktører (i henhold til krigens folkerett):

- Direkte deltagelse i fiendtligheter, som er knyttet til handlinger og aktivitet. som medfører direkte deltagelse i fiendtligheter.
- Følgeskade, som har sammenheng med fysisk nærhet til lovlige mål.

Som betyr, for at Forsvaret skal beskytte sine sivile logistikkaktører i en væpnet konflikt, må de:

- For det første må ikke disse aktørene tillates å utføre handlinger som medfører direkte deltagelse i fiendtligheter.
- For det andre må de holdes fysisk adskilt fra lovlige mål.

10) Høres denne oppsummeringen logisk og riktig ut? Eller er det noe her som ikke stemmer?

Er det noe jeg har oversett?

Ved behov vil informant få opplest en kort oppsummering av teoretiske vilkår som må være oppfylt for at 1) en handling skal kunne være direkte deltagelse i fiendtligheter, og 2) et objekt kan defineres som militært lovlig mål. Dette for å gi støtte til gode vurderinger.

Det vi nå skal gjøre er å gå igjennom noen eksempler for hver kategori logistiktjeneste (forsyning-, transport-, vedlikehold- og basetjeneste), for å vurdere om disse er over eller

under terskelen for direkte deltagelse i fiendtligheter. Vi skal også vurdere i hvilken grad fysisk plassering utgjør en sikkerhetsrisiko. Kontekst er væpnet konflikt i Norge.

- 11) Forsyningstjeneste: Er lagring av personlig bekledning og utrustning (PBU) og tyngre utstyr til HV soldater på NorSea Group (NSG) sine baser langs norske kysten.
- a) Utgjør aktiviteten/ handlingen, les selve driften av lagervirksomhet (mottak, lagring og utlevering) å ta direkte del i den væpnede konflikten?
 - i) Evt. hvorfor/ hvorfor ikke?
 - ii) Hvis ja: hvordan mener du Forsvaret og sivil aktør skal håndtere saken?
 - b) Er NSG lagrene, inklusivt materiellet, militære mål?
 - i) Evt. hvorfor/ hvorfor ikke?
 - ii) Hvis ja: Det betyr at sivile logistikkaktører befinner seg i fysisk nærhet til lovlige mål, altså disse lagrene. Hvordan mener du Forsvaret og sivilt firma skal håndtere dette?
- 12) Transporttjeneste: Er etterforsyning av klasse I (vann, mat, kaffe, te og kantinevarer) til en hær-avdeling i Finnmark. Avdelingen befinner seg «inne på dypet», men har en leveringspunkt (Brigade support area- BSA), i teateret, men rett utenfor operasjonsområdet.
- a) Utgjør denne aktiviteten / handlingen, altså selve transporttjenesten, å ta direkte del i den væpnede konflikten? Er sjåføren et lovlig mål?
 - i) Evt. hvorfor/ hvorfor ikke?
 - b) Er lasten (kl I forsyningene) og lastebilen et lovlig mål?
 - i) Evt. hvorfor/ hvorfor ikke?
 - c) Er BSA (leveringspunktet) et lovlig mål?
 - i) Evt. hvorfor/ hvorfor ikke?
 - d) Hvis informanten mener at lasten/lastebilen er et lovlig mål: Som følge av at sjåfør er i fysisk nærhet til et lovlig mål (dvs lasten/lastebilen), hvordan skal Forsvaret og sivilt firma forholde seg til dette, og håndtere dette?
 - e) Hvis informanten mener BSA er et lovlig mål: Som følge av at sjåføren befinner seg i fysisk nærhet til et lovlig mål (dvs BSA), hvordan skal Forsvaret og sivilt firma forholde seg til dette, og håndtere dette?
- 13) Transporttjeneste: Samme eksempel (etterforsyning av kl I forsyninger til en hær-avdeling i Finnmark) men avdelingen ønsker å få etterforsyningene direkte levert til sin camp, inne i operasjonsområdet, på «dypet».
- a) Utgjør aktiviteten / handlingen, altså selve transporttjenesten, å ta direkte del i den væpnede konflikten? Er sjåføren et lovlig mål?
 - i) Evt. hvorfor/ hvorfor ikke?
 - b) Er «campen inne på dypet» (levringspunktet) et lovlig mål?

-
- i) Evt. hvorfor/ hvorfor ikke?
 - c) Hvis «campen» er et lovlig mål: Som følge av at sjåfør er i fysisk nærhet til et lovlig mål (dvs campen), hvordan skal Forsvaret og sivilt firma forholde seg til dette, og håndtere dette?
- 14) Transporttjeneste: Etterforsyning av en viktig reservedel til en kanon på en stridsvogn. Leveransen haster da stridsvognen må ut på oppdrag ASAP. Delen ligger på et sivilt lager (for eksempel på Østlandet), og fraktes med sivilt transportfirma til et verksted i BSA, i teateret, men i nærheten av operasjonsområdet (for eksempel Finnmark).
- a) Utgjør aktiviteten/ handlingen, les sjåførtjenesten å ta direkte del i den væpnede konflikten? Er sjåføren et lovlig mål?
 - i) Evt. hvorfor/ hvorfor ikke?
 - b) Er lasten (reservedelen) og lastebilen et lovlig mål?
 - i) Evt. hvorfor/ hvorfor ikke
 - c) Er sivilt lager (utleveringspunkt) et lovlig mål?
 - i) Evt. hvorfor/ hvorfor ikke?
- 15) Transporttjeneste: Etterforsyning av personlig bekledning og utrusting (PBU) til en HV avdeling. PBU-satsene ligger på et NSG lager og må fraktes med sivilt transportfirma til et leveringspunkt i teateret, rett utenfor operasjonsområdet.
- a) Utgjør aktiviteten/ handlingen, selve transporttjenesten som innebærer frakt av PBU, å ta direkte del i den væpnede konflikten? Er sjåføren et lovlig mål?
 - i) Evt. hvorfor/ hvorfor ikke?
 - b) Er lasten (PBU) og lastebilen et lovlig mål?
 - i) Evt. hvorfor/ hvorfor ikke
 - c) Hvis lasten/lastebilen (PBU'en) er et lovlig mål: Som følge av at sjåfør er i fysisk nærhet til et lovlig mål (dvs. PBU/lastebilen), er det en økt risiko for å bli rammet av et eventuelt angrep.
 - i) Hvordan skal Forsvaret og sivilt firma forholde seg til, og håndtere dette?
- 16) Transporttjeneste: Samme eksempel som over, men nå har situasjonen har eskalert og operasjonsområdet har utvidet seg til å også omfatte BSA.
- a) Hva gjør vi nå?
- 17) Transporttjeneste: Er det noe forskjell på hvilke type forsyninger som leveres, med hensyn til direkte deltagelse i fiendtligheter?

18) Transporttjeneste: Er det forskjellig risiko for sjåføren i forhold til hvor i forsyningskjeden han/hun opererer? I stasjonær struktur/ base – fremskutt logbase – eller inne som en del av organisk logstøtte - hva tenker du her?

19) Transporttjeneste: Et kompani fraktes fra en S/APOD⁶⁷ til BSA i forbindelse med en pågående operasjon.

- a) Utgjør aktiviteten/ handlingen, selve sjåfør-/ transporttjenesten, å ta direkte del i den væpnede konflikten? Er de sivile lagerarbeiderne lovlige mål?
 - i) Evt. hvorfor/ hvorfor ikke?
- b) Er S/APOD et lovlig mål?
 - i) Evt. hvorfor/ hvorfor ikke
- c) Er lasten (soldatene) og bussen et lovlig mål?
 - i) Evt. hvorfor/ hvorfor ikke

20) Basetjeneste: På en militær base vil en del av driften håndteres av sivile logistikkaktører. For eksempel avfallshåndtering, rens av klær, kjøkken- og kantinedrift, bygningstjenester. En militær base er et lovlig mål.

- a) Utgjør disse logistikk tjenestene direkte deltagelse i fiendtligheter?
- b) Siden en militær base er et militært mål, betyr det at sivile logistikkaktører fysisk befinner seg i/på et lovlig mål. Hvordan mener du Forsvaret og sivilt firma skal håndtere dette?

21) Basetjeneste: WilNor skal bistå med vertslandsstøtte og støtte, som betyr koordinering av diverse etterforsyning av alle klasser. WilNor har en logistikk plan- og koordineringscelle som er integrert i NLK, og som videre er tilknyttet flere logistikkaktører som opererer selvstendige ute i teateret.

- a) Utgjør aktiviteten/ handlingen til plan- og koordineringsaktiviteten (de som sitter i NLK- logcellen) å ta direkte del i den væpnede konflikten?
 - i) Evt. hvorfor/ hvorfor ikke?
 - ii) Hvordan håndteres dette?
- b) Utgjør aktiviteten/ handlingen, til diverse logistikk leverandører i WilNor sitt nettverk å ta direkte del i den væpnede konflikten?
 - i) Evt. hvorfor/ hvorfor ikke?
 - ii) Hvordan håndteres dette?

22) Vedlikeholdstjeneste: I forhold til om handlingen oppfyller krav til direkte deltagelse i fiendtlighetene, er det forskjell på vedlikehold/reparasjon av tredemølla på idrettsbygget, et kjøretøy i operativ drift og et våpensystem i operativ drift? Og, hvorfor?

⁶⁷ Seaport/ Airport of debarkation

-
- 23) Vedlikeholdstjeneste: Hvis en tekniker utfører arbeid som bidrar til direkte fiendtligheter, mister han/hun beskyttelsen og kanskje er det svik. Som følge av økt kompleksitet innen teknologi er Forsvaret avhengig av sivil kompetanse for å utføre flere og flere tilfeller av vedlikehold/ reparasjoner. Hvordan skal Forsvaret og sivile firmaer håndtere dette?
- 24) Har du noen eksempler på andre interessante caser, som vi enten kan å vurdere nå (hvis tid) eventuelt som jeg kan ta med meg videre?
- 25) Kun til WilNor og NK FLO: Helt til slutt, nå som dere har forstått hva jeg er ute etter i denne oppgaven/ undersøkelsen, er det noe i avtalen/kontrakten mellom Wilnor og Forsvaret som dere ser er relevant for meg, og kan jeg få innsyn i dette?
- a) Hvilken gradering har den forresten? Og, hvorfor det?

Avslutning

- Takk for intervjuet.
- Er noe som du mener eller kommer på er glemt og burde berøres, i lys av oppgavens problemstilling?
- Avslutte lydopptaket.
- Be om evt. forslag til andre intervju personer og skrevne kilder.
- Fortelle om veien videre herfra, og om muligheten til å lese transkripsjon og referat om dette er ønskelig.
- Be om muligheten til å få ta kontakt hvis noe er uklart eller trenger utdyping.
- Takke igjen ☺.

Vedlegg B: Samtykkeerklæring

Forespørsel om deltakelse i undersøkelsen : «Sivilisering av logistikk i militære operasjoner- i strid med krigens folkerett?»

Bakgrunn og formål

I forbindelse med Forsvarets høyskole (FHS)/ Stabsskolen sitt masterprogram, skriver jeg en masteroppgave med følgende problemstilling: *I hvilken grad utfordrer distinksjonsprinsippet i krigens folkerett bruken av sivile logistikkaktører i militære operasjoner?*

Sett i lys av dagens logistikktrender og Forsvarets ambisjon om økt bruk av sivile logistikkaktører ønsker denne oppgaven å få klarhet i en del grunnleggende folkerettslige problemstillinger knyttet til sivilisering av militær logistikken i en væpnet konflikt. Det vil si, finne ut i hvilken grad krigens folkerett utfordrer bruken av sivile logistikkaktører til støtte i militære operasjoner. Oppgaven konsentrerer seg om øvre del av konfliktspekteret, altså væpnet konflikt. Denne tilnærmingen er basert på at logistikkplanverket bør planlegge for det verste og ta høyde for en eventuell eskalering av en situasjon.

Studien tar utgangspunkt i noen av WilNor Governmental Services AS sine logistikkjenester til Forsvaret, da de er en meget sentral og viktig leverandør av logistikkjenester til Forsvaret. Ambisjonen med oppgaven er å bidra til videre konseptutvikling av Forsvarets logistikkstruktur.

Informanter som ønskes intervjuet er enkeltpersoner i relevante stillinger med kjennskap til tematikken fra forskjellige utøvende nivåer og avdelinger i Forsvaret, samt en person i utvalgt firma. Hensikten med intervjuene er å få frem hvordan henholdsvis Forsvaret og tilknyttet leverandør forholder seg til krigens folkerett i praksis.

Hva innebærer deltagelse i studien?

Deltagelse innebærer et semistrukturert individuelt intervju av ca. 2 timers varighet. Spørsmål/tematikk vil bli tilsendt informant på mail 2-5 dager i forkant av avtalt tid for intervju. Primært ønskes et ansikt-til- ansikt møte, sekundært per telefon. Spørsmålene vil omhandle forhold rundt bruken av sivile logistikkaktører til støtte for militære operasjoner. Det vil bli tatt notater og lydopptak under intervjuet. Transskribert lydfil vil bli tilsendt informant for godkjenning hvis ønskelig.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet fortrolig. Opplysninger vil kun bli brukt til støtte for denne studien. Det er kun masterstudenten med veiledere ved FHS som vil ha tilgang til de innsamlede dataene. Dataene vil bli lagret på skolens interne server. Prosjektet skal etter planen avsluttes i desember 2016. Personopplysninger og lydopptak vil da bli slettet. Deltager vil ikke bli navngitt i oppgaven, kun tilhørighet til firma eller avdeling i Forsvaret. Navneliste med koblingsnøkkel opprettes og lagres adskilt fra øvrig data.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert.

Dersom du har spørsmål til studien, ta kontakt med masterstudent Celine James Eriksen, ceeriksen@fhs.mil.no, tlf. 93497753. Evt. veileder PH. D Tore Listou, tlistou@fhs.mil.no, tlf. 2309 5822 og/eller hovedlærer/jurist Sigrid Redse Johansen, srjohansen@fhs.mil.no, tlf. 23095784.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata AS.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

(Dato/signatur)